T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GAZETECİLİK ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DIŞ POLİTİKADA YUMUŞAK GÜÇ VE STRATEJİK İLETİŞİMİN ÖNEMİ: TÜRKİYE'NİN SURİYE İÇ SAVAŞINA YAKLAŞIMI

YELİZ KAZANKAYA
2501180246

TEZ DANIŞMANI

PROF. DR. MELTEM BOSTANCI

İSTANBUL – 2023

ÖZ

DIŞ POLİTİKADA YUMUŞAK GÜÇ VE STRATEJİK İLETİŞİMİN ÖNEMİ: TÜRKİYE'NİN SURİYE İÇ SAVAŞINA YAKLAŞIMI

YELİZ KAZANKAYA

Çalışma, Türkiye'nin Suriye iç savaşına yaklaşımı üzerinden dış politikada yumuşak güç ve stratejik iletişimin önemini ortaya koymak için yazılmıştır. Araştırma, ayrıca dış politikada stratejik iletişim yönetiminin kavramsallaştırılmasına katkı sağlamayı hedeflemektedir. Nitel araştırma yöntemlerinden biri olan belge inceleme tekniğinin kullanıldığı çalışma, 3 bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde uluslararası ilişkilerde güç kavramı ve önemi açıklanmıştır. Sonrasında kaynakları ve araçları detaylı olarak incelenen yumuşak güç kavramı, daha iyi anlaşılması için sert güç kavramıyla karşılaştırılmıştır. İlk bölümün son kısmında ise her iki güç kavramının bir arada kullanıldığı akıllı güç anlatılmıştır. Çalışmanın ikinci bölümünde, strateji kavramı açıklandıktan sonra stratejik iletişimin tanımı yapılmış, kökeni ve uluslararası ilişkilerdeki yeri incelenmiştir. Yumuşak güç unsuru olan kamu diplomasisi ve gelişim sürecinin anlatıldığı bölümde, kamu diplomasisi, stratejik iletişim ve yumuşak güç arasındaki kavramsal bağ ele alınmıştır. Üçüncü bölümde ise Türkiye'nin Suriye'deki yumuşak gücü ve Suriye iç savaşında uyguladığı stratejik iletişim çalışmaları örneklendirilerek açıklanmıştır. Bu bölümde Suriye-Türkiye arasındaki ilişkilerin arka planının daha net anlaşılması amacıyla Soğuk Savaş döneminde Orta Doğu bölgesi ile ilişkiler genel çerçevede incelenmiş ve sonrasında AK Parti'nin ilk yıllarından günümüze kadar olan bölgesel ilişkiler anlatılmıştır. Araştırmanın sonunda, bir ülkenin uluslararası alanda hedeflerine ulaşması ve tezlerini kamuoyuna doğru şekilde aktarabilmesinde stratejik iletişim çalışmalarının ve yumuşak gücün önemi ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler: Yumuşak güç, kamu diplomasisi, stratejik iletişim, Arap Baharı, Orta Doğu, Suriye

ABSTRACT

THE IMPORTANCE OF SOFT POWER AND STRATEGIC COMMUNICATION IN FOREIGN POLICY: TURKEY'S APPROACH TO THE SYRIAN CIVIL WAR

Yeliz KAZANKAYA

The present study was written to reveal the importance of soft power and strategic communication in foreign policy through Turkey's approach to the Syrian civil war. The research also aims to contribute to the conceptualization of strategic communication management in foreign policy. This thesis was written by using the document analysis technique, one of the qualitative research methods. In the first part of this three parts study, the concept of power and its importance in international relations were explained. Afterwards, the sources and means of the soft power which were analysed in detail, were compared to the concept of hard power for a better clarification. In the last part of the first chapter, smart power, which is the combination of both power concepts, was explained. In the second part of the study the concept of strategy was explained, the strategic communication was defined, and also the origin and the position of the strategic communication in international relations were studied. Over and above that, public diplomacy and its development process was explained, and the conceptual connection between public diplomacy, strategic communication and soft power was evaluated. In the third part, Turkey's soft power in Syria and the strategic communication studies implemented in the Syrian civil war were explained with examples. In this section, in order to understand the background of the relations between Syria and Turkey more clearly, Turkey’s relations with the Middle East region during the Cold War period were examined in a general framework, and then the regional relations from the first years of the AK Party until today were explained. At the end of the research, the importance of strategic communication and soft power for a country to reach its foreign policy goals and to express itself correctly to the world has been revealed.

Keywords: Soft power, public diplomacy, strategic communication, Arab Spring, Middle East, Syria

ÖNSÖZ

Türkiye'nin geçmişten günümüze Orta Doğu ülkeleri ile kurduğu ilişkiler, dış politika yaklaşımında belirleyici faktörlerden biri olmuştur. Bölgedeki komşusu Suriye ile yaşadığı sorunlu ilişkiler nedeniyle hem diplomatik hem de askeri açıdan önemli kararlar almak zorunda kalmıştır. Türkiye'nin Suriye'de bir yandan sert güç diğer yandan yumuşak güç kullanması akademik çalışmalar açısından önemli bir inceleme alanı olmuştur. Dış politikada son dönemlerde kullanılmaya başlanan stratejik iletişim ise kavramsal olarak yumuşak güç çalışmalarını kapsamına almaktadır. Türkiye'nin Suriye'ye yönelik dış politikası üzerinden yumuşak güç ve stratejik iletişimin önemini ortaya koymayı hedefleyen bu çalışma, dış politikada stratejik iletişimin kavramsallaştırılmasına katkıda bulunmayı amaçlamıştır.

Tez çalışmamı hazırlarken desteğini esirgemeyen ve bana bilgi birikimiyle yol gösteren değerli danışman hocam Prof. Dr. Meltem Bostancı'ya teşekkürlerimi sunarım. Çalışmam sırasında beni motive ederek yanımda olan aileme ve sevdiklerime teşekkürler ederim.

Yeliz KAZANKAYA

İSTANBUL, 2023

İÇİNDEKİLER

ÖZ ii
ABSTRACT iii
ÖNSÖZ iv
TABLO LİSTESİ vii
KISALTMALAR LİSTESİ viii
GİRİŞ 1

BİRİNCİ BÖLÜM

ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE GÜÇ KAVRAMI VE ÇEŞİTLERİ

1.1 Uluslararası İlişkilerde Güç Kavramı 3
1.2 Sert Gücün Tanımı ve Kapsamı 5
1.3 Yumuşak Gücün Ortaya Çıkışı ve Önemi 7
1.3.1 Yumuşak Güç Kaynakları 10
1.3.1.1 Kültürel Birikim ve Faaliyetlerin Yumuşak Güce Etkisi 11
1.3.1.2 Siyasi Değerler 13
1.3.1.3 Dış Politika Tercihleri 14
1.3.2 Yumuşak Güç Araçları 15
1.3.2.1 Medya 16
1.3.2.2 Sivil Toplum Kuruluşları 17
1.4 Sert Güç ve Yumuşak Güç Arasındaki Farklar 18
1.5 Akıllı Güç Kavramı 19

İKİNCİ BÖLÜM

DIŞ POLİTİKADA STRATEJİK İLETİŞİM UYGULAMALARI VE KAMU DİPLOMASİSİ

2.1 Strateji Kavramının Tanımı 21
2.2 Stratejik İletişimin Kullanım Alanları ve Tanımı 22

2.2.1 Stratejik İletişimin Kökeni 26
2.2.2 Uluslararası İlişkilerde Stratejik İletişim 27
2.3 Kamu Diplomasisi 29
2.3.1 Kamu Diplomasisinin Gelişim Süreci 32
2.3.2 Kamu Diplomasisinde Esnek ve Katı Yaklaşım 35
2.4 Yumuşak Güç, Kamu Diplomasisi ve Stratejik İletişim Arasındaki İlişki 36

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YUMUŞAK GÜÇ VE STRATEJİK İLETİŞİM ÇERÇEVESİNDE TÜRKİYE'NİN SURİYE İÇ SAVAŞINA YAKLAŞIMI

3.1 Soğuk Savaş'tan AK Parti Dönemi'ne Orta Doğu'yla İlişkiler 39
3.1.1 Batı Etkisinde Orta Doğu Politikaları 39
3.1.2 Orta Doğu ile Yakınlaşma Süreci 45
3.1.3 Güvenlik Endişelerinin Gölgesinde Orta Doğu Politikaları 48
3.2. AK Parti İktidarı Öncesi Orta Doğu ve Türkiye 51
3.3 AK Parti Dönemi Türkiye'nin Orta Doğu Politikası 52
3.3.1 AK Parti'nin İlk 10 Yılında Orta Doğu Politikası 52
3.3.2 Arap Baharı Sonrası Türkiye'nin Orta Doğu Politikası 56
3.4 AK Parti'nin Dış Politika Anlayışı 62
3.5 AK Parti Döneminde Suriye Dış Politikası ve Arap Baharı Sonrası Değişimi 67
3.6 Türkiye'de Stratejik İletişim Çalışmaları 74
3.7 AK Parti'nin Orta Doğu'ya Yönelik Yumuşak Güç Politikası 78
3.8 Suriye İç Savaşına Giden Süreçte Türkiye'nin Yumuşak Güç Politikası 83
3.9 Türkiye'nin Suriye İç Savaşında Stratejik İletişim ve Yumuşak Güç Uygulamaları 86
SONUÇ 92
KAYNAKÇA 95

TABLO LİSTESİ

Tablo 2.1: Eski ve Yeni Kamu Diplomasisi..... 34

KISALTMALAR LİSTESİ

AB : Avrupa Birliği

ABD : Amerika Birleşik Devletleri

A.E : Aynı Eser

AFAD : Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı

A.G.E : Adı Geçen Eser

AKP : Adalet ve Kalkınma Partisi

AP : Adalet Partisi

BAE : Birleşik Arap Emirlikleri

BM : Birleşmiş Milletler

CENTO : Merkezi Antlaşma Teşkilatı

DEAŞ : Irak Şam İslam Devleti

ED. : Editör

FKÖ : Filistin Kurtuluş Örgütü

GSMH : Gayrisafi millî hasıla

IMF : Uluslararası Para Fonu

İHH : İnsan Hak ve Hürriyetleri İnsani Yardım Vakfı

KİK : Körfez Arap Ülkeleri İşbirliği Konseyi

MİT : Milli İstihbarat Teşkilatı

NATO : Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü

OECD : Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü

OWI : Office of War Information

OPEC : Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü

ÖSO : Özgür Suriye Ordusu

PKK : Kürdistan İşçi Partisi

PYD : Demokratik Birlik Partisi

STK : Sivil Toplum Kuruluşları

TESEV : Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı

TBMM : Türkiye Büyük Millet Meclisi

TDK : Türk Dil Kurumu

TİKA : Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı

TSK : Türk Silahlı Kuvvetleri

USIA : ABD Enformasyon Ajansı

Vb. : Ve benzeri

V.d. **:** Ve diğerleri

VOA : Amerika'nın Sesi

YPG : Halk Savunma Birlikleri

GİRİŞ

Devletler, uluslararası alanda uygulamak istediği politikaları hayata geçirmek için güç kullanmaktadır. Bu güç askeri yani sert güç, yumuşak güç ya da ikisinin kombinasyonundan oluşan akıllı güç yöntemi olabilmektedir. Yumuşak güç, bir ülkenin sert güç kullanmadan diğer ülkeleri etkileyerek istediğini elde etme yeteneğidir. Sert güç bir ülkenin itici unsurlarını, yumuşak güç ise çekici unsurlarını kapsamaktadır. İletişim kanallarının çeşitlendiği günümüzde, siyasi karar alma süreçlerinde sivil toplumun etkisi artmıştır. Bu nedenle ülkeler politikalarını yabancı kamuoyuna anlatmak için çeşitli iletişim faaliyetleri gerçekleştirmektedir. Bu kapsamda kamu diplomasisi faaliyetleri ve yumuşak güç çalışmalarını kapsayan stratejik iletişim kavramı devreye girmektedir.

Stratejik iletişim, devletlerin uluslararası alanda etkisini arttırmak için bir yol haritası oluşturmasını sağlamaktadır. Devletlerin hedefleri doğrultusunda kamuoyu oluşturmasında stratejik iletişimin önemi günümüzde giderek artmaktadır. Başta ABD olmak üzere küresel aktörler, stratejik iletişimi iç ve dış politikalarında etkili bir biçimde kullanmaktadır. Türkiye, yabancı ülkelere karşı etkisini arttırmak için kültür, tarih, ekonomi, bilim, sanat, edebiyat, teknolojik gelişmişlik gibi yumuşak güç kaynaklarını kullanmaktadır. Türkiye, belirlediği hedeflere ulaşmak amacıyla bu kaynakları kullanarak stratejik iletişim çalışmaları yürütmektedir.

Dış politikada son yıllarda öne çıkmaya başlayan stratejik iletişim kavramının yapılan akademik incelemelerde bu alanda net bir kavramsal tanımına rastlanmamıştır. Bu çalışma, daha önce yalnızca askeri ve halkla ilişkiler alanlarında kullanılan kavramın dış politika alanındaki tanımına katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Çalışmanın bir diğer amacı ise hükümetlerin politik hedeflerine ulaşma sürecinde yumuşak gücün ve stratejik iletişim çalışmalarının öneminin anlaşılmasıdır.

Birinci ve ikinci bölüm tezin kavramsal çerçevesini oluşturmaktadır. Birinci bölümde uluslararası ilişkilerde güç kavramı, akademisyenlerin bakış açısına göre farklı şekillerde tanımlanmıştır. Devamında ise askeri ve ekonomik kapasiteyi içine alan

sert güç kavramının tanımı yapılmıştır. Sonrasında yumuşak güç kavramı incelenerek kaynakları alt başlıklar halinde anlatılmış ve araçları ele alınmıştır. Sert ve yumuşak güç arasındaki farklılıkların anlatıldığı bölümün son kısmında ise iki güç çeşidinin bir arada kullanıldığı akıllı güç kavramına yer verilmiştir. Tezin ikinci bölümünde stratejik iletişimin tanımı yapılmadan önce kavramın daha net anlaşılması açısından strateji teriminin anlamı açıklanmıştır. Stratejik iletişimin kökeninin propagandaya dayandırılarak ele alındığı bir diğer başlık altında propaganda kavramının değişim süreci incelenerek günümüzde artık manipülasyon teknikleri yerine ikna etme süreci olan stratejik iletişimin kullanıldığı anlatılmıştır. Yumuşak güç unsuru olan kamu diplomasisinin detaylı olarak incelenmesinin ardından yumuşak güç, kamu diplomasisi ve stratejik iletişim arasındaki ilişki incelenmiştir.

Tezin üçüncü ve son bölümünde ise Türkiye'nin yumuşak güç ve stratejik iletişim uygulamaları anlatılmıştır. Konunun sınırlandırılması amacıyla Suriye'deki iç savaş sürecinde Türkiye'nin yumuşak güç ve stratejik iletişim çalışmaları değerlendirilmiştir. Türkiye'nin Suriye'deki dış politika kararlarının arka planını anlamak için bölgedeki siyasi ortam genel çerçevede incelenmiştir. Bu kapsamda öncelikle Soğuk Savaş döneminde Türkiye'nin Orta Doğu bölgesiyle olan ilişkileri gelişen olaylar çerçevesinde ele almış ardından AK Parti döneminden günümüze kadar olan süreç incelenmiştir.

Çalışmada nitel araştırma yöntemi olarak belge inceleme tekniği kullanılmıştır. Bu kapsamda akademik makaleler, haberler, raporlar ve resmi açıklamalar incelenerek elde edilen bulgular aktarılmıştır. Tezin sonuç kısmında Türkiye'nin Suriye iç savaşı sırasında yumuşak gücüne katkı sağlayan unsurlar analiz edilmiş ve bu süreçteki stratejik iletişim çalışmaları artı ve eksi yönleriyle değerlendirilmiştir. Dış politikada yumuşak güç ve stratejik iletişimin öneminin ortaya konulduğu kısımda konuyla ilgili önerilere yer verilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE GÜÇ KAVRAMI VE ÇEŞİTLERİ

Güç, devletlerin politikalarını hayata geçirebilmek için sahip olması gereken bir dış politika aracıdır. Uygulama biçimi ve kullanımı bakımından üç farklı güç çeşidi bulunmaktadır. Bunlar; yumuşak güç, sert güç ve akıllı güçtür. Bu bölümde uluslararası ilişkilerde güç kavramının tanımı yapılmış, sonrasında diğer güç çeşitleri örneklendirilerek incelenmiştir.

1.1 Uluslararası İlişkilerde Güç Kavramı

Uluslararası politikanın temel kavramlarından biri olan güç, akademisyenler tarafından farklı şekillerde tanımlanmıştır. Modern realizmin temsilcisi Hans J. Morgenthau'ya göre güç, insanların birbirleri üzerinde kontrol sağlamasını ve bunu sürdürmesini kapsayan uygulamalardır.[1] Morgenthau, politikanın özü olarak nitelendirdiği güç kavramını, çıkar olarak tanımlamıştır. Bu kavram sabit bir anlam taşımamakla birlikte zaman ve yere bağlı değildir, bunlardan etkilenmez.[2] Morgenthau'ya göre, uluslararası politika, bir güç ve iktidar mücadelesidir.[3] Devletlerin ulusal çıkarlarına ulaşması için güç sahibi olmaları gerekmektedir.

Joseph S. Nye'a göre güç, istenilen sonuçları elde etmek için başkalarının davranışlarını etkileme becerisidir. Buna göre söz konusu kişiler tehdit, teşvik veya cezbetme yoluyla davranışlarını değiştirmeye ikna edilebilir.[4] Uluslararası ilişkilerde güç denildiğinde ilk akla gelen askeri güç kapasitesidir. Ancak Nye, 1990 yılında ortaya attığı yumuşak güç kavramı ile ülkelerin sahip olduğu diğer güç çeşitlerine de dikkat çekmiştir. Nye'a göre 3 farklı güç çeşidi vardır; askeri güç, ekonomik güç ve

[1] Hans J. Morgenthau, **Uluslararası Politika: Güç ve Barış Mücadelesi**, Çev. Baskın Oran, Ünsal Oskay, Ankara, Cilt I, Türk Siyasi İlimler Derneği Yayınları, 1970, s. 10.
[2] **A.e**., s. 9.
[3] **A.e**., s. 30.
[4] Joseph S. Nye, **Yumuşak Güç: Dünya Siyasetinde Başarının Araçları**, Çev. Rayhan İnan Aydın, Ankara, BB101 Yayınları, 2017, s.20.

yumuşak güç.[5] Askeri ve ekonomik güç, sert gücü oluşturmaktadır. Yumuşak güç ise ülkenin kültürünün, siyasi hedeflerinin ve mevcut siyasi uygulamalarının cazibesinden oluşmaktadır. Bir ülkenin politikaları başkalarının gözünde meşru olarak görüldüğünde, o ülkenin yumuşak gücü de artmaktadır.[6] Nye, yumuşak gücün tek başına etkili bir dış politika oluşturabileceği yönündeki yanlış anlaşılmalar nedeniyle 2003 yılında "Akıllı Güç" kavramını geliştirmiştir.[7] Akıllı güç, sert ve yumuşak gücün stratejik şekilde birlikte kullanılmasını ifade etmektedir.[8] İki güç çeşidinin kombinasyonunu ifade eden akıllı güç, günümüzde uluslararası ilişkilerde söz sahibi devletler tarafından kullanılmaktadır.

Güç kavramını benzer bir biçimde tanımlayan Tayyar Arı, bu kavramı devletlerin birbirleri üzerinde etki oluşturabilmesi şeklinde açıklamıştır. Bu kapsamda güç, bir devletin diğer devletin yapmak istemeyeceği şeyi yapmasını sağlamasına yönelik etkidir.[9] Ancak Arı'ya göre devletlerin birbirlerini etkileyebilme durumu her zaman bir devletin diğeri karşısında güçlü olduğunu söylemek için yeterli değildir. Bir devletin başka bir devletin istediği biçimde davranmasını sağlayacak başka faktörler de olabilir. Bu nedenle çok yönlü bir uluslararası ilişkiler ortamında tek bir durumdan hareket ederek devletlerin gücünü ölçmek doğru sonuçlar elde etmek için yetersiz kalabilmektedir. Devletlerin güçleri karşılaştırılırken birçok faktör ve değişken göz önüne alınmalıdır.[10] Uluslararası bir krizde ekonomisi zayıf bir ülke bölgesel konumundan dolayı daha fazla etki kapasitesine sahip olabilir ya da bir ülke ekonomik bakımdan güçlüyken başka bir ülke askeri bakımdan daha güçlü olabilir.

Kissinger'e göre Soğuk Savaş döneminde geleneksel güç kavramı tamamen değişmiş ve gücün elemanları birbirinden bağımsızlaşmıştır. Bir devlet farklı bir alanda gücü elinde tutarken bir başka alanda güç sahibi olmayabilir. Örneğin, Soğuk Savaş döneminde Japonya ekonomik bir dev iken askeri alanda oldukça zayıf bir kapasiteye

[5] **A.e**., s. 57.
[6] Joseph S. Nye, "Soft Power And American Foreign Policy," **Political Science Quarterly**, C. CXIX, No: 2, 2004, s.256.
[7] Joseph S. Nye, "Get smart: Combining hard and soft power," **Foreign affairs**, C. LXXXVIII, No: 4, 2009, s.160.
[8] Nye, **Yumuşak Güç**, s.16.
[9] Tayyar Arı, **Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika**, Bursa, Alfa Akademi Basım Yayım, 2017, s.135-136.
[10] **A.e.,** s. 139.

sahip olmuştur. Ancak Soğuk Savaş'ın ardından gücün farklı unsurları uyumlu bir hale gelmiştir.[11] Ülkelerin güç parametreleri birbirinden bağımsız unsurlar olmaktan çıkıp birbirini etkileyen dinamik unsurlar olmuştur. Soğuk Savaş sonrası oluşan konjonktürde ekonomi-politik, jeopolitik, jeokültür, jeoekonomi, jeostrateji gibi kavramlar daha sık kullanılmaya başlanmıştır.[12] Morgenthau, gücün öğelerini, coğrafi unsurlar, doğal kaynaklar, endüstri, askeri yeterlilik, nüfus, ulusal karakter, ulusal moral, diplomasinin ve hükümetin niteliği şeklinde sıralamıştır. [13] Davutoğlu ise bir devleti diğer devlet karşısında güçlü kılan bu unsurları sabit ve potansiyel olarak iki kategori altında incelemiştir. Sabit unsurlar, nüfus, tarih, coğrafya, kültür iken potansiyel unsurlar ise ekonomik kapasite, teknolojik kapasite ile askeri kapasitedir.[14] Gücün unsurları dinamiktir, sürekli bir değişim ve dönüşüm süreci geçirmektedir.[15] Bir ülkenin tarihi geçmişi, coğrafi konumu ve kültürel yapısı kısa dönemde değişkenlik göstermezken, ekonomik kapasitesi gibi güç öğeleri çeşitli politikalarla değişebilmektedir. Söz konusu güç unsurları gücün yapısını belirlemektedir. Örneğin, üç güç çeşidi arasında yer alan sert güç, ekonomik ve askeri kapasiteden oluşmaktadır.

1.2 Sert Gücün Tanımı ve Kapsamı

Soğuk Savaş dönemine kadar devletlerin ulusal gücü denilince akla ilk gelen askeri güç kapasitesi yani sert güç olmuştur. Nye'ın tanımıyla sert güç, teşviklere (havuçlar) veya tehditlere (sopalar) dayanmaktadır.[16] Sert güç, askeri eylemler, baskıcı diplomasi ve yaptırımları kapsamaktadır.[17] Ödüllendirme ve ikna "havuç" benzetmesiyle, cezalandırma, güç kullanma veya kullanma tehdidinde bulunma ise "sopa" benzetmesiyle açıklanmaktadır. Sert güç kullanımında hangi araçların havuç,

[11] Henry Kissinger, **Diplomasi**, Çev. İbrahim H. Kurt, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2000, s. 17.
[12] Ahmet Davutoğlu, **Stratejik Derinlik: Türkiye'nin Uluslararası Konumu**, İstanbul, Küre Yayınları, 2016, s.16-17.
[13] Morgenthau, **a.g.e**., s.141.
[14] Davutoğlu, **a.g.e**., s.17.
[15]Kadir Sancak, **Uluslararası İlişkilerde Güç Kavramı ve Yumuşak Güç**, Ankara, Nobel Akademik Yayıncılık, 2016, s.41.
[16] Joseph S. Nye, David A. Welch, **Küresel Çatışmayı ve İşbirliğini Anlamak**, Çeviren: Renan Akman, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2018, s.64.
[17] Arda Görkem Yatağan, "Sert Güç Unsurlarının Yumuşak Güç Aracı Olarak Etkileri," **Kara Harp Okulu Bilim Dergisi**, C. XXVIII, No:2, 2018, s.71.

hangi araçların sopa işlevi göreceği ise devletlerin kendi yöntemleri ile belirlenmektedir.[18] Bir ülkenin askeri kapasitesi ve ekonomik seviyesi sert gücünü belirlemektedir. Örneğin, savunma sanayisi gelişmiş olan bir ülkenin diğer ülkelere kıyasla hem askeri yeterliliği hem de ekonomik gücü fazladır.

Karşı tarafı ekonomik kar sağlayan havuçlarla veya askeri güç gibi sopalarla ikna edebilme ya da zorlama yeteneği, uzun yıllar boyunca gücün merkezi unsurları olmuştur.[19] Sert güç unsuru olan askeri güç, en fazla üzerinde durulan ancak uluslararası ilişkilerde en son başvurulan güç yöntemidir. Askeri güç, modern savaş tekniklerine, gelişmiş silahlara, düzenli bir orduya sahip olmakla bağlantılıdır.[20] Askeri güç kapasitesinin uluslararası ilişkilerde gerekli etkiyi oluşturabilecek yeterlilik durumu ise ülkenin ekonomisiyle doğru orantılıdır. Askeri kapasite, ülkelerin uluslararası güç sıralamasında daha üst konumda yer almasını sağlamaktadır.[21] Morgenthau'ya göre askeri güç gösterisi, diğer devletlerin ilgili devletin gücünden etkilenmesini sağlamaktadır. Örneğin, devletler yabancı ülke temsilcilerini askeri tatbikatlara davet edip gövde gösterisi yaparak bu ülkeleri askeri hazırlık kapasitesiyle etki altına almaktadır.[22] Bu devletler, düzenli orduları ve sahip oldukları son teknoloji askeri teçhizatlar ile diğer küresel aktörlere karşı caydırıcılığını arttırmaktadır.

Baldwin, ekonomik gücün diğer insanların tercihlerini değiştirmenin en yaygın yollarından biri olduğunu belirtmiştir. Örneğin, saatte 500 dolar ödemeyi teklif eden bir çiftçi onun için çalışmak isteyen birçok işçi bulabilir. Bir araba almak için istenilen fiyatın üç katını ödemeyi teklif eden bir müşteri, kendisine araba satmak isteyen birçok satıcı bulacaktır. Burada önemli olan nokta, karşı tarafı cezbedecek bir teklif sunmaktır.[23] Ödüllendirme, karşı tarafın tercihlerini değiştirmek için etkili bir yöntemdir. Ancak ekonomik güç, aynı zamanda zorlayıcı güç olarak da kullanılabilmektedir. Ekonomik gücü elinde bulunduran bir devlet, cezalandırma

[18] Sancak, **a.g.e.,** s.59.
[19] Robert O Keohane, Joseph S. Nye ,"Power and Interdependence in the Information Age," **Foreign affairs,** C. LXXVII, No:5, 1998, s. 86.
[20] Arı, **a.g.e.,** s.146.
[21] Davutoğlu, **a.g.e.,** s.28.
[22] Morgenthau, **a.g.e**., s.99
[23] David A. Baldwin, **Power and International Relations: A Conceptual Approach,** New Jersey, Princeton University Press, 2016, s.167.

yöntemiyle yaptırımlar uygulayıp diğer ülkeleri politikalarını değiştirmek zorunda bırakabilmektedir. Birinci Dünya Savaşı ve sonrasında gücün zorlayıcı olmayan yönü keşfedilmiş ve yumuşak güç kavramı ortaya çıkmıştır.

1.3 Yumuşak Gücün Ortaya Çıkışı ve Önemi

Tarih boyunca devletler arasında güç savaşları yaşanmış, ancak şartlar değiştikçe güç tanımlamaları da farklılaşmıştır. Her şeyin kavga ile elde edilemeyeceğini anlayan devletler, yeni güçler keşfetmiş ve yumuşak güç ortaya çıkmıştır.[24] Yumuşak güç, istenileni zorlama ya da karşılık ödeyerek elde etmek yerine cazibeyi kullanarak elde etme yeteneğidir. Bir devletin kültürünün, siyasi hedeflerinin ve mevcut politikalarının çekiciliği yumuşak gücünü oluşturmaktadır. Nye'a göre bir ülkenin uyguladığı politikalar meşru görüldüğü takdirde yumuşak gücü de artmaktadır.[25] Bir ülkenin yumuşak gücünün 3 kaynağı vardır; kültürü (başkaları için cazibeli olduğunda), siyasi değerleri (ülke içinde ve ülke dışında onlara uygun yaşandığında) ve dış politikası (meşru ve ahlaki olduğunda).[26] Karşı tarafı etkileyerek başarıya ulaşmayı sağlayan yumuşak güç, kaynakları açısından sert güçten tamamen farklıdır.

Yumuşak güç kullanımı, belirli bir tarih verilmemekle birlikte araştırmacılar tarafından devletlerin kurulduğu tarihlere kadar dayandırılmıştır. Ancak Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra yumuşak güç oluşturma çabaları yoğunlaşmış ve devletler kendi kültürlerini tanıtmak için birbirleriyle yarışa girmiştir.[27] Birinci Dünya Savaşı ile birlikte devletler, ideolojilerini yaymak ve davalarının propagandasını yapmak amacıyla ofisler kurmuştur.[28] Radyonun icadı ile devletler, 1920'lerden sonra farklı dillerde yayın yapma imkanı kazanmış ve politikalarını yabancı kamuoyuna anlatma

[24] Leyla Yıldırım, "Dış Politikada Yumuşak Güç ve Seçili Örnek Hindistan," **Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, C.II, No:3, 2013, s.192.
[25] Nye, **Yumuşak Güç,** s.12.
[26] Joseph S. Nye, "Think Again: Soft Power," **Foreign Policy,** February 23, 2006, (Çevrimiçi) https://foreignpolicy.com/2006/02/23/think-again-soft-power/ , 5 Kasım 2022.
[27] Sait Yılmaz, "Yumuşak Güç ve Evrimi," **Turan Stratejik Araştırmalar Merkezi Dergisi,** C.III, No:12, 2011, s. 32.
[28] Tuba Çavuş, "Dış Politikada Yumuşak Güç Kavramı ve Türkiye'nin Yumuşak Güç Kullanımı," **Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,** C. II, No:2, 2012, s.27.

fırsatı elde etmiştir.[29] Soğuk Savaş döneminde iki büyük gücün prestij mücadelesi sırasında propaganda önemli bir silah olmuştur. Propaganda ile bir tarafın prestiji arttırılırken, diğer tarafın itibarı kırılmıştır.[30] Bu şekilde devletler karşı tarafa ideolojilerini empoze ederek güç elde etmişlerdir. Nye'ın 90'lı yıllarda ortaya attığı yumuşak güç kavramı, ABD'deki 11 Eylül saldırılarının ardından yaygınlaşmıştır. Büyük bir ekonomiye ve askeri güce sahip olan ABD'de böyle bir saldırının yaşanması güçle ilgili geleneksel yaklaşımı tartışmaya açmış ve kavram popüler hale gelmiştir.[31] Bu dönemden itibaren yumuşak güç uygulamaları, uzun vadede devletlerin kamuoyunu etkilemek için kullandığı en önemli yöntemlerden biri olmuştur.

Nye, realizm ve yumuşak güç arasında bir çelişki olmadığına dikkat çekmiştir. Ona göre yumuşak güç, idealizm veya liberalizmin bir biçimi değil, istenilen sonuçları elde etmenin bir yolu yalnızca bir güç biçimidir. Nye, burada gücün diğer yüzüne dikkat çekerek klasik realizmde yumuşak gücün varlığına işaret etmiştir. Klasik realizmin öncülerinden E.H Carr, devletlerin gücünü askeri, ekonomik ve düşünce üzerindeki güç şeklinde tanımlamaktadır. Ancak neo-realistler gücün bu yönünü yok sayarak yapısalcılık anlayışıyla gücü somut kaynaklara indirgemektedir.[32] Nye, neo-realistlerin bakış açısına karşı çıkarak yumuşak gücü klasik realizmin kavramsal zeminine oturtmuştur.

Yumuşak gücü kısmen kültürel güç olarak tanımlayan Nye, askeri gücün de yumuşak güç kaynağı olabileceğini belirtmiştir. Askeri güç denilince ilk akla gelen tanklar, ordular ve füzeler yani askeri kaynaklar yalnızca sert güç üretmez, yumuşak güç de üretebilir. İyi yönetilen bir ordu da hayranlık kaynağı olabileceği gibi askeri iş birliği ve askeri eğitim programları, bir ülkenin yumuşak gücünü arttıran uluslararası

[29] Meltem Bostancı, "Soğuk Savaş'tan Günümüze Yumuşak Güç Kaynağı Olarak Kültür ve Kültür Diplomasisi," **Kamu Diplomasisinde Yeni Yönelimler**, Ed. Oğuz Göksu, Konya, Literatürk Academia yayınevi, 2019, s.61-62.
[30] Morgenthau, **a.g.e.,** s.103
[31] Sancak, **a.g.e.,** s.67.
[32] Nye, **The Future of Power,** New York, Public Affairs, 2011, s. 82.

bağlantılar kurabilir.[33] Örneğin, Türkiye ile Azerbaycan arasındaki çeşitli askeri iş birlikleri iki ülkenin karşılıklı olarak yumuşak gücünü arttırmaktadır.

Yumuşak güç, karşı tarafın tercihlerini şekillendirme becerisiyle elde edilmektedir. Ülke liderleri, cazibe ve baştan çıkarmanın gücüyle karşı tarafı etkiler ve kendi tarafına çeker.[34] Bunu sağlamanın bir yolu da gündem belirleme yöntemidir. Devletler, iç ve dış kamuoyunun tercihlerine yön vermek amacıyla gündem belirleme yönteminden faydalanmaktadır. Ülkelerin politikalarına destek toplamak amacıyla uyguladıkları gündem belirleme yöntemi, kamuoyunu cezbetmek için başvurulan yumuşak güç davranışlarından biridir.[35] Ülkeler, gündem belirlemenin en önemli aracı olan medya üzerinden düşünceleri şekillendirerek kendi lehine bir kamuoyu oluşturmayı hedeflemektedir.

Yumuşak güç yalnızca devletlere özgü bir kavram olmamakla birlikte, şirketler, kurumlar, sivil toplum kuruluşları ve uluslararası terör ağlarının da kendine ait yumuşak güçleri vardır. Oyuncular, şarkıcılar gibi ünlüler parlak ve makul fikirler üreterek kendi bireysel yumuşak güçlerini kullanabilir.[36] Nye, bu yaklaşımıyla yumuşak güç kavramını geniş bir yelpazede değerlendirerek yalnızca politik bir kavram olmaktan çıkarmıştır.

Yumuşak güç yöntemi başarılı bir şekilde uygulandığında pozitif sonuçlar vermektedir. Ancak Nye, yumuşak gücün tüm problemlerin çözümü olmadığını belirtmiştir. Örneğin, Hollywood sineması ABD için önemli bir yumuşak güç kaynağıdır. Eski Kuzey Kore Devlet Başkanı Kim Jong-il de Hollywood filmlerini izlemiştir. Ancak bu durum, Kuzey Kore'nin Amerika Birleşik Devletleri ile arasında uzun yıllardır büyük politik tartışmalara yol açan nükleer silah programını etkilememiştir.[37] Bu bağlamda ülkelerin dış ilişkilerinde önemli bir yeri olan yumuşak güç kavramının bazı durumlarda etkili olmadığı görülmektedir.

[33] Nye, "Think Again: Soft Power." (Çevrimiçi).
[34] Nye, **Yumuşak Güç,** s.24-25.
[35] Muharrem Ekşi**, Kamu Diplomasisi ve AK Parti Dönemi Türk Dış Politikası,** 2. bs., Ankara, Siyasal Kitabevi, 2018, s.60.
[36] Nye, **The Future of Power,** s. 83.
[37] Nye, "Get smart," s.161.

Tarihe bakıldığında yumuşak gücün ihmal edilmesinin ağır sonuçlar doğurduğu görülmektedir. Bu nedenle küresel ve bölgesel düzeyde nüfuz alanı elde etmek isteyen devletler, yumuşak güç çalışmalarına özen göstermektedir.[38] Nye, yumuşak gücün geçici olduğu ve dış politikada kılavuz olamayacağına ilişkin eleştirileri reddetmiştir. Nye'a göre yumuşak güç kavramı, yalnızca bir algı süreci veya popülerlik meselesine indirgenmemelidir. Çünkü bir ülke diğer ülkelere karşı cazibesini düşürdüğünde bir bedel ödemektedir. Örneğin, Amerika Birleşik Devletleri'nin çok tutulmadığı ülkelerde yöneticilerin Amerikan yanlısı politikaları bir felakete yol açacaktır. Böyle bir durumda siyasi liderlerin ABD'ye destek olmak için taviz vermesi pek mümkün değildir. Mart 2003'te Irak savaşının başlangıcında Türkiye, Meksika ve Şili'nin tutumu buna başlıca örneklerdendir.[39] ABD, Türkiye'deki karar vericileri ve kamuoyunu etkileyebilseydi 1 Mart tezkeresi ABD'nin lehine sonuçlanabilirdi. Ancak ABD, Irak krizi konusunda sürece hakim olan iki ülke arasındaki inanç diplomasisini dikkate almamış ve istediğini elde edememiştir.[40] Burada, ABD'nin o dönemde Türkiye'de alınan kararları etkileyebilecek yeterli bir cazibeye sahip olmadığı görülmektedir. Sonuç olarak bir ülkenin kamuoyunu etkileyebilme kapasitesi, alınan kararları büyük ölçüde değiştirebilmektedir. Bu nedenle istediklerini elde etmek isteyen devletlerin, yumuşak güç kaynaklarını harekete geçirmesi önemlidir.

1.3.1 Yumuşak Güç Kaynakları

Yumuşak güç kavramının kaynakları incelendiğinde üç farklı unsurun öne çıktığı görülmektedir. Nye'ın tanımına göre bir ülkenin kültürü, siyasi değerleri ile dış politikası belirli şartlar sağlandığında yumuşak güç oluşturmaktadır. Ancak bazı durumlarda sert güç ve ekonomik güç kaynakları da yumuşak güç üretebilmektedir. Bu nedenle yumuşak güç kaynaklarının sürece ve kullanımına göre değişiklik gösterdiği ifade edilebilir.

[38] Sancak, **a.g.e.,** s.72.
[39] Nye, "Soft Power And American Foreign Policy," s.257.
[40] Emrah Aydemir, **Dış Politikada Yumuşak Güç ve Medya**, İstanbul, Kalkedon Yayınları, 2016, s.122.

1.3.1.1 Kültürel Birikim ve Faaliyetlerin Yumuşak Güce Etkisi

Kültür, en önemli ve en temel yumuşak güç kaynaklarından biridir. Bir ülkenin diplomasi çalışmaları, ekonomisi, sanata yaptığı yatırım, insani yardım kuruluşları, eğitim faaliyetleri, teknolojik gelişmişlik seviyesi, bilimsel çalışmalara katkısı gibi unsurlar, yumuşak gücüne katkıda bulunan çeşitli faktörlerdir. Kalın'a göre bu unsurların bir kombinasyonu olarak ortaya çıkan yumuşak güç kavramı, bir toplumun kültürel birikimini yansıtmaktadır.[41] Kültürel birikimini çeşitli araçlarla yabancı kamuoyuna tanıtan devletlerin çekici gücü artmaktadır.

Medeniyetler Çatışması tezinde 21. yüzyıldaki anlaşmazlıkların medeniyetler arasındaki kültürel farklılıklardan kaynaklanacağını savunan Huntington, Soğuk Savaş sonrası dönemde küresel politikanın kültürel çizgiler doğrultusunda yeniden biçimlenmeye başladığını belirtmiştir.[42] Huntington'a göre Soğuk Savaş sonrasında kültür, hem ayrıştırıcı hem de uzlaştırıcı bir güce dönüşmüştür. Kültürleri birbirlerine yakın olan ülkeler, birbirleriyle ekonomik ve politik iş birliği yapmaya başlamışlardır.[43] Kültür, aynı değerlere sahip ülkeler arasındaki yumuşak güç potansiyelini arttırmış, hem toplumsal hem de diplomatik açıdan katkı sağlamıştır.

Nye, kültürü; üst kültür ve popüler kültür olarak ikiye ayırmıştır. Bunlar, edebiyat, resim, şiir, eğitim vb. alanları temsil eden üst kültür ile hızlı üretilen ve tüketilen popüler kültürdür.[44] Her toplum, kendine has bir kültüre sahiptir. Ancak her kültürel unsur yumuşak güç değeri taşımamaktadır. Bunların güç oluşturması ancak başkalarını cezbetmesi ile mümkündür.[45] Bu nedenle bir ülkenin kültürünün etkili olabilmesi için evrensel içerikler taşıması ve diğer toplumlarla ortak değerlere sahip olması önem arz etmektedir.[46] Eğer taraflar, farklı kültürel değerlere sahipse yumuşak güç oluşturmak yerine anlaşmazlıklar ortaya çıkabilir.

---

[41] İbrahim Kalın, "Soft Power and Public Diplomacy in Turkey," **Perceptions: Journal of International Affairs,** C.XVI, No:3, 2011, s.9.
[42] Samuel P. Huntington, **Medeniyetler Çatışması ve Dünya Düzeninin Yeniden Kurulması,** Çeviren: Mehmet Turhan, Cem Soydemir, İstanbul, Okyanus Yayınları, 2015, s.5.
[43] **A.e.** s.26-27
[44] Nye, **Yumuşak Güç,** s.32.
[45] Sancak, **a.g.e.,** s.93.
[46] Nye, **a.g.e.,** s.32.

Ülkeler arasındaki kültürel temaslar yumuşak güç oluşmasında önemli derecede etkilidir. Örneğin, ABD'de okuyan Çinli öğrenciler, burada kazandıkları deneyimlerle Çin'in gelişimine katkıda bulunabilecek farklı yollar öğrendiklerini ifade etmişlerdir. Yine aynı yöntemle iki kültürün tek taraflı değil, karşılıklı olarak da birbirini etkileme potansiyeli yüksektir. Örneğin, Beyrut'taki Amerikan Üniversitesi, başlangıçta yalnızca ABD'nin Lübnan'a karşı çekiciliğini yükseltmiştir. Ancak ilerleyen dönemlerde yapılan çalışmalar kültürlerin karşılıklı olarak birbirini etkilediğini ve Lübnan'ın yumuşak gücünün de ABD'de arttığını ortaya çıkarmıştır. Kültür aracılığıyla yumuşak gücün arttırılmasına başka bir örnek de iki ülke arasındaki kültürel aktarımı sağlayan diğer bir ülke üzerinden verilebilir. Buna göre üçüncü bir ülke, kültürel aracılık yaparak söz konusu iki ülke arasında yumuşak güç oluşturulmasına katkıda bulunabilir. Örneğin, Japonya ve ABD'ye ait kültürel ürünler ya da unsurlar tamamen farklı bir kültürel yapıya sahip Çin'e Güney Kore üzerinden ulaştığı zaman daha fazla cazibe uyandırmaktadır.[47] Bu nedenle kültürün çekiciliğinin yanı sıra bu unsurların aktarılma şekli de önemlidir.

Özgürlükçü ve eşitlikçi düşünce yapısına sahip Amerikan popüler kültürünün, film ve televizyon sektörü ile elektronik haberleşme ortamına egemen olduğu çoğunluk tarafından kabul edilmektedir. Bilgi devrimi sonrası Amerikan değerlerini yansıtan kitle kültürünün yayılması Amerikan yaşam tarzına olan ilgiyi artırmıştır.[48] Özellikle gençler üzerinde yüksek bir etkiye sahip olan Amerikan kitlesel kültürünün inkar edilemez küresel bir cazibesi bulunmaktadır. Amerikan müziği, beslenme kültürü, moda anlayışı geniş kitleler tarafından taklit edilmekte ve tüm dünyaya yayılmaktadır. Amerikan eğitim sisteminin yetiştirdiği yükseköğretim mezunları dünya genelinde resmi makamlarda çalışmaktadır.[49] ABD'nin popüler kültürü, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ABD'nin siyasi kazanımlar elde etmesi açısından da etkili olmuştur. Bu süreçte popüler-kültürel cazibe, ABD'nin Soğuk Savaş'ı kazanmasına katkıda bulunmuştur. ABD'nin ticari popüler kültürü, Sovyet propagandasına karşı

[47] Nye, **The Future of Power,** s. 85
[48] Keohane, Nye ,"Power and Interdependence in the Information Age," s.87.
[49] Zbigniev Brezezinski, **Büyük Satranç Tahtası: Amerika'nın Küresel Üstünlüğü ve Bunun Jeostratejik Gereklilikleri,** Çev. Yelda Türedi, İstanbul, İnkılap Kitabevi, 2019, s. 45

zafer kazanmıştır.[50] Popüler kültürle ilgili diğer bir nokta ise farklı gruplar üzerinde etkisinin aynı olmamasıdır. Popüler kültür her zaman istenilen sonuçları elde etme konusunda başarılı olmayabilir. Nye, İranlı gençleri cezbeden çeşitli videoların İranlı mollaları rahatsız etmesini bu duruma örnek göstermiştir. Bu nedenle kültürel unsurların etkisi farklı toplumlar ve gruplar arasında değişkenlik gösterebilmektedir.[51] Kültürün etkili olması için en önemli unsur, ortak öğeler taşımasıdır. Yabancı toplumlara hitap eden ortak kültürel unsurlar, ülkeye karşı sempatiyi arttırmaktadır.

1.3.1.2 Siyasi Değerler

Bir devletin temsil ettiği siyasi değerler, çekiciliğini arttıran yumuşak güç kaynaklarından biridir. Hükümetlerin ülke içindeki davranışlarında, uluslararası kuruluşlarda ve dış politikasında üzerinde durduğu siyasi değerler karşı tarafı etkilemek açısından önem taşımaktadır.[52] Örneğin, Amerikan kültürünün çeşitli etnik kökenlere açıklığı, Amerikan demokrasisi ve insan hakları gibi değerler uluslararası etki göstermektedir. Aynı zamanda Batı Avrupa ülkeleri de bünyesindeki demokratik kurumlar üzerinden yumuşak güç elde etmektedir.[53] Öte yandan, bir ülkenin iç politikasındaki bazı unsurlar çekiciliğini negatif yönde etkileyebilmektedir. Örneğin, idam cezası uygulaması ve silah kontrolünün bulunmaması gibi iç politikalar, Amerika Birleşik Devletleri'nin diğer ülkelerdeki çekiciliğini azaltmaktadır.[54] Ancak ABD'nin temsil ettiği siyasi değerlerin etkisi, çoğu zaman itici unsurlarını geri planda bırakmaktadır. Bu nedenle eleştirilen bazı politikalarına rağmen ABD'nin sahip olduğu popüler kültürü ve yaşam tarzı, cazibesini kaybetmemektedir.

Bir ülkenin siyasi değerlerinin yanında sahip olduğu ekonomik gücü onu başkalarının gözünde cazibe merkezi haline getirmektedir.[55] Brzezinski'ye göre ABD'nin demokratik yapısı ve sahip olduğu rekabetçi ekonomik modeli çekiciliğini

[50] Nye, **Yumuşak Güç,** s.78-79.
[51] **A.e.** s.84.
[52] Joseph S. Nye, "Soft Power and Higher Education," (Çevrimiçi) https://library.educause.edu/-/media/files/library/2005/1/ffp0502s-pdf.pdf , 10 Kasım 2022
[53] Joseph S. Nye, "Soft Power," **Foreign Policy,** No: 80, 1990, s.170.
[54] Nye, "Soft Power and American Foreign Policy," s.267.
[55] Sancak, **a.g.e.,** s.59.

arttırmaktadır.[56] Bu unsurlara aynı anda sahip olması, ABD'yi bir çekim merkezi haline getirmektedir.

Bir ülkenin yurt dışında savunduğu değerleri yurt içinde uygulama şekli diğer ülkeler tarafından takip edilmektedir. Bu sebeple hükümetlerin siyasi değerler açısından ikiyüzlü tutum sergilemesi yumuşak gücünü olumsuz etkilemektedir. Diğer yandan, politikalar tutarlı ve dürüstçe uygulandığında bile bazılarını cezbederken bazılarına itici görünebilmektedir. Örneğin, Amerikan feminizmi ataerkil toplumlarda negatif bir etki yaratmaktadır.[57] Yumuşak güç kaynakları arasında yer alan siyasi değerler de kültürel unsurlar gibi toplumlara göre değişkenlik göstermektedir.

1.3.1.3 Dış Politika Tercihleri

Bir devletin dış politikaları yumuşak güç kaynakları arasında yer almaktadır. Nye'ın teorisine göre bir ülkenin dış politikası diğerlerinin gözünde meşru olduğu takdirde yumuşak güç kaynağı olabilmektedir. Örneğin, ABD'nin dış politikasındaki çok taraflı tutumu, eylemlerini meşrulaştırmaktadır. Birleşmiş Milletler (BM) ve NATO gibi uluslararası kuruluşlara üyeliği, kendisine karşı ittifaklar kurulma potansiyelini azaltmıştır. Diğerlerinin fikirlerini almak Amerikan politikasını yumuşatmıştır.[58] Nye'a göre Amerika Birleşik Devletleri diğer ülkelerden çok daha fazla yumuşak güç potansiyeline sahiptir. Uluslararası Para Fonu (IMF) gibi küresel ekonomiyi yöneten kuruluşlar, Amerikan toplumu ve ideolojisi ile büyük ölçüde örtüşen liberal, serbest piyasa ilkelerini bünyesinde toplama eğilimindedir.[59] ABD bu kuruluşlar aracılığıyla ideolojisini tüm dünyaya yayarak yumuşak güç elde etmektedir.

Hükümet politikaları, bir ülkenin yumuşak gücünü hem negatif hem de pozitif yönde etkileyebilir. İkiyüzlü, kibirli, diğerlerinin görüşlerine kayıtsız kalan ya da ulusal çıkarlar açısından dar bir yaklaşıma dayanan iç veya dış politikalar, yumuşak gücü azaltabilir.[60] Bir ülkenin dış politikasında takındığı tavır, onu diğerlerinin gözünde çekici hale getirebilmektedir. Türkiye'nin son yıllarda Orta Doğu'da artan yumuşak gücü buna örnek gösterilebilir. Erdoğan'ın 2009'da Davos Zirvesi'ndeki tarihi "one

[56] Brezezinski, **a.g.e.,** s.46-47.
[57] Nye, **Yumuşak Güç,** s.87-88.
[58] **A.e**., s.100-101.
[59] Nye, "Soft Power," s. 168.
[60] Nye, "Soft Power and Higher Education," (Çevrimiçi).

minute" tepkisi, Türkiye'nin bölgedeki çekiciliğini zirveye taşımıştır. Benzer olaylar ve izlenen dış politika aracılığıyla Türkiye'nin Müslüman dünyasında imajı güçlenmiştir.[61]

Başkalarının gözünde imajını güçlendirmek isteyen ülkeler, farklı ülkelerde yaptıkları yatırımlarla yumuşak güçlerini arttırma hedeflerine daha çok yaklaşmaktadır.[62] Örneğin, Afrika ve farklı bölgelerdeki yoksul halka yönelik uzun vadeli yardım girişimleri, AIDS gibi bulaşıcı hastalıklar için fon sağlama çabaları veya Orta Doğu'daki barış sürecinin teşvik edilmesi gibi Bush yönetimi politikaları, Amerikan yumuşak gücü için önemli bir yatırım olmuştur.[63] İnsani yardımların miktarı, savaş bölgelerinde gerçekleştirilen alt yapı çalışmaları gibi politikalar, dost ülkelerin sayısını arttırmaktadır.

Yumuşak güç kullanımında cezbedilecek kurum ya da kişilerin o ülkede söz sahibi olması gerekmektedir. Yumuşak güç kampanyasının hedefi dış politikada siyasi sonuçları şekillendirebilecek bir konumda olursa yumuşak güç kullanımının başarılı olma ihtimali daha yüksektir. Bazı araştırmacılara göre bireyler, nadiren dış politikayı etkileyebilecek bir konumda yer almaktadır. Bununla birlikte devletin türüne bağlı olarak bazı bireylerin siyasi sonuçları şekillendirmede etkili olduğu belirli alanlar da vardır. Birçok devlette seçkinler, sıradan bir vatandaşa göre ülkesinin dış politikasını etkileme konusunda daha fazla söz sahibidir. Açık politikalarda dış politikayı şekillendirmede sıradan bir vatandaşın sesi, otoriter bir rejim tarafından yönetilen devletlere kıyasla daha etkilidir. Terörizm, isyan ya da iç savaş gibi konularda ise bireyler, başlı başına önemli bir siyasi aktördür.[64] Özetle yumuşak güç kampanyasında hedef kitle belirlenirken dış politikayı etkileme kapasitesi dikkate alınmalıdır.

1.3.2 Yumuşak Güç Araçları

Devletler, kültür, dış politika ve siyasi değerlerden oluşan yumuşak güç kaynaklarını çeşitli araçlar vasıtasıyla harekete geçirmektedir. Kitle iletişim araçlarını oluşturan

[61] Aydemir, **a.g.e.,** s.146.
[62] Çavuş, **a.g.e., s.**27
[63] Nye, "Soft Power And American Foreign Policy," s.268.
[64] Matthew Kroenig, Melissa McAdam, Steven Weber, "Taking Soft Power Seriously," **Comparative Strategy,** C. XXIX, No:5, 2010,s.416.

medya ve geniş bir etki alanına sahip sivil toplum kuruluşları, en temel yumuşak güç araçlarıdır.

1.3.2.1 Medya

Jan Van Dijk'in "Ağlar çağı" olarak adlandırdığı 21. yüzyılda, insanlar serbest zamanlarının 5 ila 7 saatini yayın ağları, telefon ve internette geçirmektedir. Küresel ölçekteki tüm medya ağları, sosyal ve ekonomik ağlar dünyanın en ücra köşelerine bile erişebilmektedir. Ağlar çağında dünya artık küresel olarak birbirine bağlı hale gelmiştir.[65] Bilgi devrimiyle birlikte geleneksel bürokrasinin tekeli kırılmış, siyasi figürler sahneyi daha fazla aktörle paylaşmak zorunda kalmıştır. İnternet, bilgi üzerindeki gücün dağıldığı bir sistem yaratmıştır.[66] Yeni medyanın sunduğu bu güçlü iletişim imkanı ile hem hükümetlerin kontrolünde hem de hükümetlerden bağımsız olarak yumuşak güç üretilmektedir.

Yumuşak güç araçlarından biri olan medya, değerlerin ve fikirlerin bir ülke tarafından tüm dünyaya yayılmasını ve tanıtılmasını sağlayan köprü görevindedir. Medya aracılığıyla iletilen kültür ve ideolojiler, ülkeyi çekici hale getirmektedir.[67] Bir ülkenin yaşam biçimini ve kültürünü yansıtan diziler, dünya çapında oluşturduğu izleyici kitlesi açısından yumuşak güç aracıdır. Yeni medyanın sunduğu imkanlar sayesinde bir ülkede üretilen dizi ve filmler dünyanın dört bir yanında izlenmeye başlanmıştır. Bu sayede farklı kültürdeki insanlar diğer kültürleri yakından tanımaya başlamıştır. Türk dizilerinin Orta Doğu'da ulaştığı yüksek izleyici oranları buna örnek gösterilebilir. Bu ülkelerde Türk dizilerini izleyenler, Türk kültürünü ve değerlerini daha yakından tanıyarak Türk markalarına daha çok ilgi göstermekte ve Türkiye'ye turistik gezi yapmayı tercih etmektedirler.[68] Günümüzde dünya çapında milyonlarca kişi tarafından kullanılan çevrimiçi dizi ve film platformları, ülkelerin kültürlerini, yaşam tarzlarını, siyasi sistemlerini dünyaya tanıtma aracı haline gelmiştir.

---

[65] Jan Van Dijk, **Ağ Toplumu,** Çeviren: Özlem Sakin, 2. bs. İstanbul, Kafka Kitap, 2018, s.12-13.
[66] Nye, Welch, **a.g.e.,** s.446-447.
[67] Aydemir, **a.g.e.,** s.160.
[68] Gözde Kurt, "Orta Doğu'da Türk Dizileri, Yumuşak Güç ve Kültürel Emperyalizm," **Kamu Diplomasisinde Yeni Yönelimler,** s.226.

İletişim teknolojisindeki sürekli gelişim devletlerin yumuşak güç uygulamalarına kolaylık sağlamıştır. Hükümetler, resmi web siteleri, mobil uygulamalar ve sosyal ağlar aracılığıyla halka mesaj vermektedir. Devletler, bu platformlar aracılığıyla üst ve popüler kültür öğelerini, ülke tanıtımını ve uluslararası ilişkilerdeki argümanlarını savunmaktadır. Farklı dillerde yaptıkları yayınlarla da yabancı kitleye ulaşabilmektedir.[69] Örneğin, Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı resmi web sitesi, İngilizce ve Türkçe yaptığı yayınlarla ulusal ve uluslararası kamuoyuna ülkenin faaliyetlerini ve politikalarını aktarmaktadır.

1.3.2.2 Sivil Toplum Kuruluşları

Karmaşık karşılıklı bağımlılık teorisine göre uluslararası ilişkilerde devlet dışı aktörlerin varlığı önemlidir. Buna göre devletler en büyük aktör olmaya devam etmekte, ancak "küresel sivil toplum" aktörlerinin de önemi giderek artmaktadır.[70] Sivil Toplum Kuruluşları (STK) bir araç olarak yumuşak güç üretebilmektedir. Örneğin, yoksul ülkelerdeki çocuklara ya da iç savaş gibi nedenlerle yerlerinden edilmiş insanlara yardım eden STK'lar ülkeye duyulan sempatiyi arttırmaktadır.

Uluslararası kuruluşların varlığı çok eski tarihlere dayanmaktadır. Uzun bir geçmişi olan çok uluslu şirketler bugün de varlığını sürdürmektedir. Sosyalist Enternasyonal, Kızılhaç, barış hareketleri, kadınların oy kullanma hakkını savunan örgütler, Uluslararası Hukuk Derneği gibi oluşumlar 19. yüzyılda ortaya çıkmıştır. Birinci Dünya Savaşı'ndan önce 176 uluslararası sivil toplum kuruluşu bulunurken, 20. yüzyılın son on yılında teknolojinin gelişmesiyle STK'ların sayısı, 6 binden yaklaşık 26 bine çıkarak bir patlama yaşanmıştır.[71] STK'ların çoğalması, devletlerin yumuşak güç üretmesine katkı sağlamıştır.

Uluslararası sivil toplum kuruluşları demokratik olarak seçilmemelerine rağmen doğrudan hükümetleri ve iş dünyasının liderlerini politikalarını değiştirmeye zorlayabilmekte ya da dolaylı olarak kamuoyunun meşruiyet algısını etkileyerek

[69] Serkan Kekevi, "Yumuşak Güç Unsuru Olarak Dijital Diplomasi: T.C. Dışişleri Bakanlığı Örneği," **Yumuşak Güç ve Kamu Diplomasisi Üzerine Akademik Analizler,** Ed. Ayhan Nuri Yılmaz, Gökmen Kılıçoğlu, Ankara, Nobel Akademik Yayıncılık, 2018, s.310.
[70] Nye, Welch, **a.g.e.**, s.470
[71] Nye, **The Future of Power,** s. 119-120

hükümet ve şirketlerin davranışlarını değiştirebilmektedir.[72] Ulusal sınırların ötesinde her türlü iletişim vasıtasından yararlanan sivil toplum kuruluşlarının, hükümetleri harekete geçirmek için vatandaşların fikirlerini değiştirebilme etkisi bulunmaktadır.[73] Dolayısıyla bir ülkede uluslararası faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarının sayısı o ülkenin yumuşak gücü açısından oldukça önemlidir.

1.4 Sert Güç ve Yumuşak Güç Arasındaki Farklar

Hükümetlerin dış politika uygulamalarında başvurdukları sert ve yumuşak güç yöntemleri arasında gerek elde edinilen kazanımlar gerekse uygulama şekli bakımından farklılıklar bulunmaktadır. Yumuşak güç, uygulanma açısından kolay olmayan ve birçok alanı içinde barındıran uzun bir süreçtir. Bu uzun soluklu çalışmalar bazen sonuç vermeyebilir. Bu nedenle her zaman etkili olmayan bir güç çeşidi olduğu söylenebilir.[74] Devletlerin, yumuşak gücü dış politika hedeflerine katması göründüğünden daha zordur. Başarıya ulaşmak açısından yumuşak güç, sert güçten daha çok hedefe bağlıdır. Diğer bir farklılık ise yumuşak güç kullanıldığında belli bir sonuca ulaşmanın çok daha uzun zaman almasıdır. Ancak çoğu siyasetçi ve hükümet, yatırımların hızlı sonuçlar vermesi konusunda sabırsızdır. Sert güce kıyasla yumuşak güç unsurları, tamamen hükümetlerin denetiminde değildir. Hükümetler politikayı denetlese de diğer unsurlar sivil topluma bağlıdır. Yumuşak güç, sert güç kadar risk içermemektedir. Ancak uzun bir sürecin ardından elde edilen yumuşak gücün etkisini kaybetmek kolaydır, yeniden inşa etmek ise oldukça maliyetlidir.[75] Diğer yandan sert güç, ekonomik riskinin bulunması, baskı ile kazanılan sonuçların devamlılık olasılığının çok zayıf olması, meşruluk problemleri nedeniyle en son başvurulan güç çeşididir.[76] Bu nedenle hükümetler stratejik bir yol izleyerek hangi güç çeşidinin daha avantajlı olduğunu saptamalı ve adımlarını bu yönde atmalıdır.

Sert güç kaynakları güç ve para gibi somut unsurlardan oluşurken, yumuşak güç kaynakları ise kurumlar, fikirler, değerler, kültür ve meşru politikalar gibi

[72] **A.e.,** 120.
[73] Yılmaz, **a.g.e.,** 35.
[74] Nye, Welch, **a.g.e.,** s.65.
[75] Nye, **The Future of Power,** s.83.
[76] Sancak, **a.g.e.,** s.61.

unsurlardır. Ancak bu kaynaklar birbirini etkileyebilmektedir. Vatanseverlik ve meşruiyet gibi soyut kaynaklar, savaşma ve kazanmaya yönelik askeri kapasiteyi güçlü bir şekilde etkiler.[77] Nye'a göre yumuşak güç en az sert güç kadar önemlidir. Gücünü başkalarının gözünde meşru kılan bir hükümete yönelik çok fazla muhalif görüş olmaz. Hükümetin temsil ettiği değerler ve siyasi idealleri cezbediciyse başkaları tarafından daha çok izlenir.[78] Yumuşak güç ve sert güç davranış biçimi açısından da birbirinden ayrılmaktadır. Sert güç karşı tarafı baskı ve tehditle harekete geçirirken, yumuşak güç ise gündem belirleme, cezbetme, sempati kazanma gibi davranışlarla karşı tarafı harekete geçirmektedir.[79] Aralarında birçok farklılık bulunan sert güç ve yumuşak güç yöntemleri, gerekli durumlarda bir arada kullanılabilmektedir.

1.5 Akıllı Güç Kavramı

Nye'ın 2003 yılında ortaya attığı "Akıllı Güç"[80] kavramına göre yumuşak güç ve sert güç birleştirilerek etkili bir dış politika izlenebilir. Hangi şartlarda sert güç, hangi şartlarda yumuşak güç yönteminin uygulanacağını ve bu ikisinin hangi şartlarda bir araya getirileceğini bilme kapasitesine akıllı güç denir. Örneğin, terör örgütlerine karşı sert güç gereklidir, ancak terörizmle mücadelede kimin hikayesinin kazandığı da son derece önemlidir.[81] Bu nedenle sert güç kullanırken aynı zamanda yumuşak güçle karşı tarafı etkilemek, hedefe ulaşma ihtimalini arttırmaktadır. ABD, Soğuk Savaş döneminde her iki güç yönteminin akıllı kombinasyonunu uygulamıştır. Amerikan ordusu sert gücüyle Sovyet saldırganlığına karşı koyarken, Amerikan fikirleri ise komünizmi baltalamıştır.[82] ABD, günümüzde de birçok uluslararası krizde akıllı güç stratejisiyle hareket etmektedir. Bu nedenle çok güçlü bir etki kapasitesine sahiptir. Nye, küçük devletlerin de akıllı güç stratejileri uygulama konusunda yetenekli olduğunu ifade etmiştir. Örneğin Katar, Irak'ın işgali sırasında ABD ordusu tarafından topraklarının karargah olarak kullanılmasına izin verirken

[77] Joseph S. Nye, "Power and Foreign Policy," **Journal of Political Power**, C.IV, No:1, 2011, s.19.
[78] Nye, "Soft Power," s.167.
[79] Çavuş, **a.g.e.,** s.25.
[80] Nye, "Get smart," s.160.
[81] Nye, Welch, **a.g.e.,** s.67.
[82] Nye, "Get smart," s.162.

aynı zamanda ABD'nin bölgedeki eylemlerini eleştiren El Cezire haber kanalına sponsorluk yapmıştır.[83] Nye'a göre akıllı bir strateji aşağıdaki beş sorunun cevabını vermelidir:[84]

1. Hangi hedefler veya sonuçlar tercih edilmektedir?
2. Mevcut kaynaklar nedir ve hangi bağlamlarda kullanılabilir?
3. Etkileme girişimlerinin hedeflerinin konumları ve tercihleri nelerdir?
4. Hangi güç davranış biçiminin başarılı olma ihtimali daha yüksektir?
5. Başarıya ulaşma olasılığı nedir?

Günümüzde devletlerin dış politika hedeflerine ulaşması için sert gücün caydırıcılığına, yumuşak gücün ise çekiciliğine ihtiyacı vardır. İkisini birleştiren akıllı güç, askeri üstünlüğün yanında devletin çekiciliğini güçlendirecek uluslararası örgütlere üye olmayı gerektirmektedir. Bunların bir arada kullanılması bir sanat olarak görülebilir. Çünkü gücün şartlara ve zamana göre kullanım şeklini belirlemek ustalık gerektirmektedir.[85] Günümüzde devletlerin dış politika uygulamalarında akıllı güç stratejisinin hakim olduğu görülmektedir. Bunun en yakın örneği Rusya ve Ukrayna arasındaki savaştır. Ukrayna, yumuşak gücü sayesinde birçok ülkenin desteğini almakta ve akıllı güç stratejisiyle hareket etmektedir.

[83]Nye, **The Future of Power,** s.208-209.
[84] **A.e.,** s.210.
[85] Yatağan, **a.g.e.**, s.74.

İKİNCİ BÖLÜM

DIŞ POLİTİKADA STRATEJİK İLETİŞİM UYGULAMALARI VE KAMU DİPLOMASİSİ

Stratejik iletişim, devletlerin dış politika hedeflerini hayata geçirirken uyguladığı bir yol haritasıdır. Devletlerin politikalarında başarılı olabilmesi için kamuoyu oluşturması önemlidir. Bu nedenle devletler, kamu diplomasisi çalışmalarına ihtiyaç duymaktadır. Bu bölümde, stratejik iletişim kavramı ve kamu diplomasisi alt başlıklarla incelenmiştir.

2.1 Strateji Kavramının Tanımı

Strateji kavramı daha çok askeri alanda kullanılmış olup günümüzde terörizm gibi milli güvenlik sorunları, uluslararası ilişkiler, iç ve dış politikalar, kamu diplomasisi, halkla ilişkiler ve ekonomi alanlarında da kilit bir kavram haline gelmiştir. Kavramın temeli antik Yunanda ordu anlamına gelen "stratos" ve antik Mısır'da en tepedeki yöneticiler anlamında "strategos" kelimelerine dayanmaktadır.[86] Kavram, çeşitli alanlarda benzer şekillerde tanımlanmıştır.

Erol Mütercimler'e göre "strateji" geniş anlamıyla, bir milletin ya da milletler topluluğunun kriz anlarında amaçlarına ulaşmak için finansal, politik, askeri ve psiko-sosyal gücünü uyumlu bir şekilde kullanmasıdır.[87] ABD Savunma Bakanlığı askeri sözlüğünde strateji, ulusal gücün enstrümanlarını taktiksel, ulusal veya çokuluslu hedeflere ulaşmak amacıyla senkronize ve entegre bir şekilde geliştirme, kullanma sanatı ve bilimi olarak tanımlanmıştır.[88] Beril Dedeoğlu ise stratejiyi, kendi mevcudiyetini muhafaza etme, devam ettirme ve iyileştirme ile mevcudiyetini tehlikeye atanın etkisiz hale getirilmesine yönelik adımlar ve uygulamalar olarak

[86]Beril Dedeoğlu, **Uluslararası Güvenlik ve Strateji**, İstanbul, Yeniyüzyıl Yayınları, 2018, s.92.
[87]Erol Mütercimler, **Geleceği Yönetmek ve Kazanmak İçin Stratejik Düşünme**, İstanbul, Alfa Yayınları, 2019, s.55-56.
[88] "Department of Defense Dictionary of Military and Associated Terms," (Çevrimiçi) https://www.cia.gov/library/abbottabad-compound/B9/B9875E9C2553D81D1D6E0523563F8D72_DoD_Dictionary_of_Military_Terms.pdf, 12 Kasım 2022.

tanımlamıştır.[89] Yılmaz Tezkan da stratejiyi askeri anlamının dışında, bir amacı elde etmek için izlenen yol, uygulanan yöntem olarak açıklamıştır.[90] Strateji, kısaca belirlenen hedefler doğrultusunda farklı unsurların uyum içerisinde kullanılmasıdır.

Strateji kavramının geçmişine bakıldığında çok eski tarihlere dayandığı görülmektedir. Strateji kavramı, Çin ve Japonya'da iki bin beş yüz yıl öncesine dayanmaktadır.[91] Sun Tzu'nun kaleme aldığı "Savaş Sanatı" tarihin en eski ve üzerinde en fazla araştırma yapılmış strateji eseridir.[92] Eser yalnızca askeri liderler ve strateji uzmanları tarafından okunmamaktadır. Örneğin, Asya'da politikacılar, iş insanları, yöneticiler tarafından okunarak strateji rehberi olarak kullanılmaktadır.[93] Strateji, belirli bir amaca ulaşmak isteyen birden çok birim arasında görev dağılımı yapılması başarısını da ifade ettiği için "sanat" olarak tanımlanmıştır. Bu nedenle strateji sanatı uygulanırken bir senfoni orkestrasındaki gibi tüm müzik aletleri şefin idaresi altında, uzmanları tarafından notalara uygun şekilde çalınmalıdır.[94]

Askeri ve güvenlik konularını niteleyen stratejik terimi ise ulusal ve uluslararası çok önemli terimler ile en tepedeki yöneticiler ya da yönetim tarafından alınan kararları ifade etmektedir. Stratejik kelimesinin iletişimle birlikte kullanımı, iletişim sürecinde kaynağın stratejik hedeflerine ulaşması amacıyla elindeki unsurların uyumu ile bu unsurların vereceği mesajların senkronizasyonunun sağlanmasını ifade etmektedir.[95] Stratejik iletişim de devletlerin amaçları doğrultusunda hedef kitlenin dikkate alınarak tasarlandığı ve farklı disiplinlerin de dahil olduğu bir süreçtir.

2.2 Stratejik İletişimin Kullanım Alanları ve Tanımı

İnternetin hayatımıza girmesiyle interaktif iletişim anlayışı ortaya çıkmış, geleneksel iletişim araçlarına internet ile beraber yeni araçlar eklenmiştir. İnternetin katkısı ile

[89] Dedeoğlu, **a.g.e.**, s.93.
[90] Yılmaz Tezkan, **Siyaset, Strateji ve Milli Güvenlik**, İstanbul, Ülke Kitapları, 2000, s.11.
[91] Mütercimler, **a.g.e.,** s.58.
[92] Sun Tzu, **Savaş Sanatı**, Çev. Pulat Otkan, Giray Fidan, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2020.
[93] Mütercimler, **a.g.e.,** s.59.
[94] Dedeoğlu, **a.g.e.**, s.144.
[95] Rıza Güler, **Stratejik İletişim: Güvenlik Odaklı Algı Yönetimi Paradigmaları**, Ankara, Karakum Yayınevi, 2018, s.120.

daha etkileşimli stratejik iletişim yönetimi anlayışı doğmuştur.[96] Geleneksel temel iletişim modellerinde bilgi, şifrelenmiş bir iletiyle tek bir alıcıya dış müdahalelere kapalı bir kanal aracılığıyla iletilmektedir. Artık günümüzde iletişim ortamı değişerek çift taraflı bir sürece evrilmiştir. Kaynağın, hedef kitlenin özelliklerini, beklentilerini dikkate alarak iletişim sürecini başlatmasının önemi fark edilmiştir.[97] Tüm bu gelişmeler ve gereksinimler stratejik iletişim kavramını ortaya çıkarmıştır. Stratejik iletişim, belirlenen politikalara veya çıkarlara ulaşmak için hedef kitlelerin davranışlarını, tutumlarını şekillendirmek ve etkilemek amacıyla kelimelerin, eylemlerin, simgelerin veya sembollerin kullanımıdır.[98] ABD hükümeti tarafından genellikle bir yöntem olarak tanımlanan stratejik iletişim, kısmen bir yöntemdir. Ancak daha çok bir iletişim sanatı olarak düşünülmelidir.[99] Stratejik iletişim sanatı, uzmanlar tarafından oluşturulur ve kaynak tarafından uygulanır.

Stratejistler, kavramları genellikle amaç, yol ve araç açısından değerlendirmektedir. Buna göre stratejik iletişim, davranışı değiştirmenin bir "yoludur". Davranışı değiştirmek ise ulaşılmak istenen amaçtır. Stratejik iletişim, bu süreçte birden çok "araç" kullanmaktadır. Araçlar, hedef kitle üzerinde istenilen etkiyi elde etme gereksinimi ile sınırlandırılmaktadır.[100] Stratejik iletişim, hedef kitleyi tanımlamakla başlamaktadır. Bu hedef kitle bir müttefik hükümet, bir hükümetin halkı, tarafsız bir ulustaki Amerikan yanlısı liderler, potansiyel bir düşman olabilmektedir. Bahsi geçen hedef kitle gruplarından bazıları kolay inanan insanlar, bazıları şüpheci insanlar olabilir. Bu nedenle stratejik iletişimde tüm grupların ele alınması gerekmektedir. Günümüz iletişim teknolojisinin yaygın doğası (haber ajansları, radyo, televizyon, gazete, dergi, internet, film, blog, akıllı cep telefonu) ayrıştırılmış bir hedef kitleye hitap etmeyi imkansız hale getirmektedir. Akılda tek bir hedef kitle olabilir, ancak gönderilen mesajı diğer gruplar da duyabilmekte, görebilmekte veya

[96] Saadet Uğurlu, **Yeni Medya'da Stratejik İletişim Yönetimi: İletişim 3.0'da Yeni Medya Kullanım Kılavuzu**, İstanbul, Beta Yayınları, 2017, s.40.
[97] Rıza Güler, "The Role and Place of Strategic Communication in Countering Terrorism," **Savunma Bilimleri Dergisi,** C.XI, No:2, 2012, s.10.
[98] James P. Farwell, **Persuasion and Power: The Art of Strategic Communication,** Washington, DC, Georgetown University Press, 2012, s.18.
[99] **A.e**., s.219.
[100] Steve A. Tatham, **Strategic Communication: A Primer**, y.y., Defence Academy of United Kingdom, 2008, s.4.

okuyabilmektedir. Stratejik iletişimci, bir gruba bir şey, diğerine başka bir şey söyleyemeyeceği için stratejileri oluştururken kulak misafiri olan hedef kitleyi de değerlendirmelidir.[101] Stratejik iletişim planlaması, doğru bilgi aktarımını sağlamak için farklı hedef kitleleri dikkate almalı ve kapsayıcı olmalıdır.

11 Eylül'den sonra bazı uzmanlar, kamu diplomasisi ve stratejik iletişim terimlerini birbirinin alternatifi olarak kullanmıştır. Ancak ağırlıklı olarak çatışma bölgelerindeki ABD ordusunun bilgi edinme çabalarına ilişkin tartışmalarda stratejik iletişim terimi tercih edilmiştir. Zaharna'ya göre stratejik iletişim, bir iletişim girişiminin önceden belirlenmiş hedeflere ulaşmak amacıyla sistematik olarak tasarlanması ve uygulanmasıdır. Burada, bağlamlar değişebileceği gibi, tasarım ve uygulama stratejileri ile kurumların ulaşmak istediği hedef ve amaçlar da değişebilmektedir.[102] Stratejik iletişim kavramı bugün hem kurumlar hem de devletler tarafından kullanılmaktadır. Bernays'a göre ise stratejik iletişim, belirlenen alıcılar üzerinde istenilen sonuçları elde etmek için iletişimin düzenlenmesidir.[103]

ABD Savunma Bakanlığı içeriklerinde yer alan tanıma göre stratejik iletişim, Amerika Birleşik Devletleri hükümetinin çıkarlarının, politikalarının ve hedeflerinin gerçekleştirilmesi amacıyla uygun koşullar yaratmak, güçlendirmek veya korumak için hedef kitleyi anlama çabalarına odaklanmaktadır. Bu hedeflere ulaşmak için ulusal gücün tüm enstrümanlarıyla senkronize edilmiş koordineli programlar, planlar, temalar, mesajlar ve ürünler kullanılmaktadır. Stratejik iletişim, ulusal hedefleri desteklemek için birlikte etkiler üreten birden fazla operasyon hattının (politika uygulamaları, halkla ilişkiler, bilgi harekatı vb.) iş birliği yapmasıdır. Stratejik iletişim en kısa tanımıyla, stratejik ulusal hedeflerin desteklenmesinde amaçların paylaşılması anlamına gelmektedir.[104] Stratejik iletişim çalışması birçok farklı unsuru ve alanı içinde barındıran bir süreçtir.

---

[101] Richard Halloran, "Strategic Communication," **The US Army War College Quarterly: Parameters,** C.XXXVII, No: 3, 2007, s.7-8.
[102] R. S. Zaharna, **Battles to Bridges: US Strategic Communication and Public Diplomacy After 9/11**, New York, Palgrave Macmillan, 2010, s.6.
[103] İnci Çınarlı, **Stratejik iletişim yönetimi**, İstanbul, Beta Basım Yayım, 2013, s.21.
[104] "Strategic Communication Joint Integrating Concept," (Çevrimiçi) https://www.jcs.mil/Portals/36/Documents/Doctrine/concepts/jic_strategiccommunications.pdf?ver=2017-12-28-162005-353, 12 Kasım 2022.

Stratejik iletişim alanında önemli adımlar atan NATO, stratejik iletişim ve kamu diplomasisi çalışmalarını 2008 Bükreş Zirve'sinde başlatmıştır. Nisan 2009'da düzenlenen Strazburg/Kehl Zirvesi'nde ise 21. yüzyılda, ittifakın değişen rolleri ve hedefleri kapsamında doğru iletişim kurmasının önemi vurgulanarak stratejik iletişimin ittifakın siyasi ve askeri hedeflerine ulaşma çabalarının ayrılmaz bir parçası olduğu belirtilmiştir.[105] 2009'da yayınlanan NATO Stratejik İletişim Politikası'nda stratejik iletişim; ittifak politikalarının, operasyonlarının, faaliyetlerinin desteklenmesi ve NATO'nun hedeflerine ulaşabilmesi için kamu diplomasisi, halkla ilişkiler, bilgi ve psikolojik harekattan oluşan iletişim çalışmalarının eş güdümlü olarak kullanılması şeklinde tanımlanmıştır. Politikaya göre stratejik iletişimin amacı ise kapsamlı ve devam eden kamu diplomasisi çabalarının bir parçası olarak genel kamu bilinci ve NATO anlayışına katkıda bulunmaktır.[106] Stratejik iletişim çalışmaları kapsamında Ocak 2014'te NATO Stratejik İletişim Mükemmeliyet Merkezi (NATO Strategic Communications Centre of Excellence StratCom) kurulmuştur. Merkez misyonunu, "NATO'nun, NATO müttefiklerinin ve NATO ortaklarının stratejik iletişim yeteneklerine somut bir katkı sağlamak" şeklinde açıklamıştır. StratCom'un kadrosu ise hükümet geçmişine sahip ya da askeri ve akademik kariyeri bulunan uluslararası uzmanlar olarak belirtilmiştir.[107] Stratejik iletişim planlaması, bu uzmanlar tarafından kamu diplomasisi faaliyetleriyle entegre bir şekilde oluşturulmaktadır.

Stratejik iletişim, askeri ve güvenlik alanlarının yanı sıra halka ilişkiler ve bütünleşik pazarlama disiplinleri tarafından da kullanılan bir iletişim yöntemidir. Geçtiğimiz dönemlerde bir ürünün imalat sürecinin tamamlanmasının ardından hedef kitleye yönelik reklam çalışmaları başlatılmaktaydı. Ancak yeni medyanın gelişiminin ardından ürün piyasaya sürülmeden önce hedeflenen kitlenin psikolojik ve sosyolojik durumu gözetilerek ön çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Stratejik iletişim biliminin geliştirilmesinin ardından tanıtım öncesi hesaplamalar yapılırken aynı zamanda tüm

[105] "Strasbourg / Kehl Summit Declaration," (Çevrimiçi) https://www.nato.int/cps/en/natolive/news_52837.htm, 15 Kasım 2022
[106] "NATO Strategic Communications Policy," (Çevrimiçi) https://info.publicintelligence.net/NATO-STRATCOM-Policy.pdf, 15 Kasım 2022.
[107] "NATO Strategic Communications Centre of Excellence," (Çevrimiçi) https://stratcomcoe.org/about_us/about-nato-stratcom-coe/5, 15 Kasım 2022.

disiplinler koordineli bir şekilde kullanılmaya başlanmıştır. Böylece hedeflenen kitleye ulaşmak hem daha kolay hem de daha hızlı olmuştur.[108] Stratejik iletişim, genellikle planlanan iletişim kampanyalarını tanımlamak için kullanılan bir kavramdır. Buna göre stratejik iletişim yönetimi, halkla ilişkiler, reklamcılık ve pazarlama iletişimini tek bir odakta birleştirmektedir.[109] Aktivist örgütler ile toplumsal hareketler de hedeflerine ulaşmak için stratejik iletişimi kullanmaktadır. Bu bağlamda stratejik iletişim, örgütsel iletişimi bütünleştirilmiş, çok disiplinli bir bakış açısıyla incelemektedir.[110] Stratejik iletişim, hedef kitleyi ikna etmeye yönelik çalışmalarda başvurulan bir yöntemdir. Bu yöntemin kullanılması çok eski dönemlere dayanmaktadır.

2.2.1 Stratejik İletişimin Kökeni

Stratejik iletişimin kökeni gerçek ve klasik anlamdaki "propaganda" kavramına dayanmaktadır. Ancak geçtiğimiz yüzyılda propagandanın anlamı değişikliğe uğramıştır. Roma Katolik Kilisesi, modern propaganda kavramını şekillendirmiştir.[111] 1622 yılında Papa XV. Gregory, Katolik Kilisesi'nin inancını yaymak amacıyla "İnancın Yayılması İçin Roma Katolik Kutsal Meclisi"ni kurmuştur. Katolik Meclisi, propaganda kavramını kullanan ilk kurum olmuştur.[112] İlk propaganda kurumu, basitçe bir grup dini dogmanın yayılmasını geliştirmekle görevli bir yapıdan oluşmaktaydı. Propaganda kelimesi kısa bir süre içinde bir doktrini yayma amacıyla kurulmuş her türlü organizasyon için kullanılır hale gelmiştir.[113] Ancak zamanla kavramın kullanım amacı değişikliğe uğramıştır.

Propaganda, I. Dünya Savaşı'na kadar hedeflere ulaşmak için gerçek ve doğru bilgilerin kullanılması anlamına gelen tarafsız bir terim olarak kullanılmıştır. Almanlar, I. Dünya Savaşı'nda kavramın anlamını çarpıtmaya başlamış ve kavram II.

---

[108] Uğurlu, **a.g.e.,** s.28.
[109] Çınarlı, **a.g.e.**, s.6.
[110] Kirk Hallahan v.d., "Defining Strategic Communication," **International Journal Of Strategic Communication**, C. I, No:1, 2007, s.4.
[111] Halloran, **a.g.e.,** s.6.
[112] Terence H. Qualter, "Propaganda Teorisi ve Propagandanın Gelişimi," Çev. Ünsal Oskay, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi,** C.XXXV, No:1, 1980, s.255.
[113] David Welch, "Pandora'nın Kutusunu Açmak: Propaganda, Güç ve İkna," **Propaganda Güç ve İkna,** Der. David Welch, çev. Selim Sezer, İstanbul, İnkılâp Kitabevi, 2019, s. 17.

Dünya Savaşı'nda Naziler için bir silah haline getirilmiştir.[114] Propaganda zamanla kamuoyu üzerindeki kontrolün başlıca aracı ve ulusal cephanelikteki temel silah olmuştur.[115] Devletler, böylece propaganda aracılığıyla diğer ülkelerin halklarını etkileyerek o ülke üzerinde baskı kurmuş ve bunları gerektiğinde dış politikada bir pazarlık konusu haline getirerek bazı çıkarlar elde etmeye çalışmıştır.[116] Propaganda kavramı, artık ilk anlamından bağımsız olarak karşı tarafı etki altına almak için manipüle etme tekniklerini kullanan bir yöntem biçimine dönüşmüştür.

Bir fikri yaymak için kullanılan propagandanın ilk anlamı günümüzdeki stratejik iletişim kavramıyla örtüşmektedir. Ancak şu anki olumsuz anlamıyla propaganda, stratejik iletişimin uygulanma biçimiyle tamamen farklılık göstermektedir. Stratejik iletişim, kamuoyuna ne düşünmesi gerektiğini dikte eden propagandadan farklı olarak algıyı olumlu yönde şekillendirmek amacıyla hedef kitleyi anlamaya çalışan sürekli ve şeffaf bir ikna etme sürecidir.[117] Stratejik iletişim bu noktada manipülasyon tekniklerini kullanan zorlayıcı yapıdaki propagandadan ayrılmaktadır. Uluslararası ilişkilerde uygulanan stratejik iletişim çalışmaları ise hedeflenen politikalara ilişkin kamuoyunun bilgilendirilmesine odaklanmaktadır.

2.2.2 Uluslararası İlişkilerde Stratejik İletişim

Uluslararası ilişkiler kavramı modern anlamıyla ele alındığında bir ülkenin vatandaşları ve toplumu ile başka bir ülkenin vatandaşları ve toplumu arasındaki kurulan tüm ilişki çeşitlerini kapsamaktadır. Bunlar resmi konumdaki üst düzey ilişkiler ya da resmi olmayan ilişkilerdir.[118] Uluslararası ilişkilerde strateji, yürütülen ilişkilerde uygulanan metotlardır. Aktörler hedeflerine ulaşmak ve potansiyel riskleri engellemek için kurdukları ilişkilere uygun stratejiler oluşturmaktadır.[119] Çift yönlü ve hedef kitleyi anlamaya yönelik tasarlanan stratejik iletişim de uluslararası ilişkilerde yabancı kamuoyuna yönelik yapılan çalışmaları kapsamaktadır.

[114] Halloran, **a.g.e.,** s.6.
[115] Welch, **a.g.e.,** s.18.
[116] Arı, **a.g.e.,** s.368.
[117] Güler, **a.g.e**., s.137.
[118] Arı, **a.g.e.,** s.57.
[119] Dedeoğlu, **a.g.e.**, s.98.

Yaşadığımız dönemde uluslararası sistemdeki güç anlayışı değişmiş ve kamuoyuna kendini doğru anlatmak da devletler için pekiştirici bir güç haline gelmiştir. Günümüzde hükümetler hedef kamuoyuna karşı uyguladığı politikalarda meşruiyet sağlamak için algı yönetimi çalışmalarına önem vermektedir. Bir devletin ya da başka bir aktörün hedefleri doğrultusunda halkın düşüncelerini şekillendirmesi olarak ifade edilebilecek stratejik iletişim yönetimi, interaktif iletişimi gerektirmektedir. Stratejik iletişim tasarımı, hedef kitlenin istekleri, bakış açısı gibi unsurlar göz önünde bulundurularak biçimlendirilir. Büyük güçler, kendilerini kamuoyuna en uygun biçimde ifade etmek için stratejik iletişim uygulamalarından faydalanmaktadır.[120] Stratejik iletişim çalışmaları, günümüzde hükümetlerin hedeflerine ulaşması için bir gereklilik haline gelmiştir.

Hükümetler, dünyada kendisine yönelik algıyı değiştirecek bir olay yaşandığında bunu tersine çevirmek amacıyla stratejik iletişim yöntemlerini kullanmaktadır. Stratejik iletişim, söz konusu durumlarda karşı tarafa sadece yanıt vermek dışında organizasyonlar ve halkla ilişkiler çalışmaları aracılığıyla kamuoyu oluşturmaya odaklanmaktadır. Bu organizasyonlar, salgın, savaş gibi dünya sorunlarına odaklanan toplantılar veya ülkenin imajını güçlendirmek için yapılabilecek çeşitli etkinlikleri içermektedir.[121] Stratejik iletişim, yalnızca işler ters gittiğinde değil, politikanın her aşamasında yani kararlar alınırken de uygulanmalıdır. Bu nedenle stratejik iletişim çalışmaları politika şekillendirilirken başlatılmalıdır. Mesaj, açık ve derinlemesine düşünülmüş olmalı, yanlış anlaşılmalar için test edilmelidir.[122]

Stratejik iletişimin uluslararası ilişkilerde özellikle güvenlik alanında uygulandığı görülmektedir. Bu alanda terörle mücadele konularında terör örgütlerinin hüküm sürdüğü topraklardaki halka yönelik stratejik iletişim çalışmaları yapılmaktadır. Bir stratejinin tanımlanması için kritik öneme sahip olan dil, stratejinin altında yatan hikayeyi, olay örgüsünü, anlatıyı, temaları ve mesajları ortaya koymaktadır.[123] Bu nedenle stratejik iletişimde kullanılan dil, hedef kitleleri etkileme açısından önemli

[120] Yusuf Özkır, Faruk Yazar, "Devlet Yönetiminde Stratejik İletişimin Önemi," (Çevrimiçi) https://www.setav.org/devlet-yonetiminde-stratejik-iletisimin-onemi/, 11 Aralık 2022.
[121] Ayşe Yıldız, "Çin'in Yumuşak Güç Unsurları", İNSAMER (Çevrimiçi), https://www.insamer.com/tr/uploads/pdf/etkinlik-cin-in-yumusak-guc-unsurlari.pdf, 11 Aralık 2022.
[122] Halloran, **a.g.e.,** s.8
[123] Farwell, **a.g.e.,** s.57

bir güçtür.[124] Örneğin, ABD'de Bush döneminde 11 Eylül saldırılarının ardından uygulanan ve olumsuz çağrışımlara yol açan "terörle savaş" konsepti Obama döneminde değiştirilmiştir. Terörle savaşın retoriği bir kenara atılmış, örgütün lideri Usama Bin Ladin'i bir savaşçı olarak tanımlayarak yüceltmek yerine farklı bir söylem tercih edilmiştir. Bu dönemde kendilerini mücahit olarak adlandıran ve öldüklerinde şehit olarak tanımlayan El Kaide üyeleri, ailelerine utanç getiren bir katil olarak tanımlanmıştır.[125] Obama yönetimi ABD'nin kimle savaştığını açıkça belirterek savaşın Müslüman halka değil, örgüte karşı olduğunu savunmuştur.[126] Bu örnekte de görüldüğü gibi devletlerin stratejik iletişim çalışmalarına ağırlık vererek kendini hedef kamuoyuna doğru anlatması gerekmektedir. Hükümetler kendilerine yönelik negatif algıyı değiştirip hedeflerine meşruiyet kazandırmak için stratejik iletişim unsurlarından faydalanmaktadır. Dış politikada uygulanan stratejik iletişim çalışmalarında yabancı halkları etkilemek için kamu diplomasisi faaliyetleri bir araç olarak kullanılmaktadır.

2.3 Kamu Diplomasisi

Kamu diplomasisini açıklamadan önce kavramın daha iyi anlaşılması için diplomasinin tanımını yapmak gerekmektedir. Diplomasi, hükümetlerarası ilişkileri yürütme ve idare etme işidir. Genellikle dış politikayı uygulama aracı olarak görülen diplomasi, devletlerarası anlaşmazlıkları askeri güce başvurmadan barış yolu ile çözmektedir.[127] Cull, diplomasiyi bir uluslararası aktörün diğer uluslararası aktörlerle temas kurarak dış politikayı yürütme girişimi olarak tanımlamıştır.[128] Bilgi devriminin ardından dönüşüme uğrayan diplomasi, artık yalnızca siyasi figürlerin uyguladığı bir yöntem olmaktan çıkmıştır. Diplomasi, günümüzde uluslararası işletmeler, terör örgütleri, milis gruplar, STK'lar ya da uluslararası alandaki farklı bir

[124] **A.e.,** s.72.
[125] **A.e.,** s.165.
[126] Abdulsamet Günek, "Amerikan Kamu Diplomasisinin Üç Evresi: Propaganda, Geleneksel Kamu Diplomasisi ve Stratejik İletişim," **The Journal of Social Science**, C.II, No:3, 2018, s.66.
[127] Meltem Ünal Erzen, **Kamu Diplomasisi**, İstanbul, Derin Yayınları, 2014, s.8.
[128] Nicholas J. Cull, **The Decline and Fall of the United States Information Agency: American Public Diplomacy, 1989–2001,** New York, Palgrave Macmillan, 2012, s.10.

aktör tarafından da uygulanmaktadır.[129] İletişim alanındaki gelişmelerin ardından değişen uluslararası ilişkiler ortamında eski diplomasi uygulamaları, yerini kamu diplomasisi yöntemine bırakmıştır.

Kamu diplomasisini ilk olarak 1965'te Tufts Üniversitesi Fletcher Hukuk ve Diplomasi Okulu Dekanı Edmund Gullion dile getirmiştir. Gullion'a göre kamu diplomasisi, kamuoyunun dış politikanın belirlenmesi ve uygulanması üzerindeki etkisiyle bağlantılıdır. Kamu diplomasisi, devletler tarafından yabancı devletlerde kamuoyu oluşturulması, sivil kuruluşların başka ülkelerdeki etkileşimleri, dış ilişkilerin bildirilmesi gibi uluslararası ilişkilerin geleneksel diplomasi haricindeki konularını içermektedir.[130]

Hans Tuch, kavramı bir devletin ulusal düşüncelerinin, hedeflerinin, kuruluşlarının, kültürünün ve mevcut politikalarının anlaşılması için yabancı halklara gerçekleştirdiği iletişim süreci olarak tanımlamıştır.[131] Bostancı'ya göre kamu diplomasisi, devletlerin imajlarını güçlendirmek için kültürel temasların öne çıkarıldığı uygulamalardır. Kamu diplomasisi ilişkilerin devlet dışı aktörler tarafından düzenlendiği bir süreci kapsamaktadır.[132] Cull'a göre kamu diplomasisinin 5 temel unsuru bulunmaktadır;[133]

- Dinleme/ Listening
- Savunma/ Advocacy
- Kültürel Diplomasi/ Cultural Diplomacy
- Değiş Tokuş Diplomasisi/ Exchange Diplomacy
- Uluslararası yayıncılık/ International Broadcasting

[129] Nicholas J. Cull, **Public Diplomacy: Lessons From The Past**, Los Angeles, Figueroa Press, 2009, s.12.
[130] Nicholas J. Cull, "Public Diplomacy Before Gullion: The Evolution of a Phrase," **Routledge Handbook of Public Diplomacy,** Ed. Nancy Snow, Nicholas J. Cull, 2. bs., Oxford, Routledge, 2020, s.13.
[131] Hans N. Tuch, **Communicating With the World: U.S. Public Diplomacy Overseas**, New York, St. Martin's Press, 1990, s.3.
[132] Meltem Bostancı, **Kamu Diplomasisinde Medyanın Rolü ve Önemi**, İstanbul, Anahtar Kitaplar Yayınevi, 2012, s.39.
[133] Cull, **The Decline and…,** s.10.

Dinleme, yapılan araştırma ve analizlerin politika sürecine geri bildiriminin yapılmasıdır.[134] Dinleme yapan bir aktör, yabancı halklar ve görüşleri hakkında bilgi toplar ve elde ettiği verileri politikasını yeniden şekillendirmek ya da kamu diplomasisi yaklaşımına yeniden yön vermek için kullanır.[135] *Savunma*, aktör için önemli olan bir politikanın ya da konunun anlaşılmasını sağlamak için bilginin oluşturulması ve yayılmasıdır. *Kültürel diplomasi*, dış politika amaçlarına katkı sağlamak için kültürün yabancı ülkelerde tanıtılmasıdır.[136] *Değiş tokuş diplomasisi,* bir devletin öğrenci değişim programlarıyla yabancı öğrencileri ülkeye getirmesi gibi karşılıklı çıkarlar için değişim programlarının düzenlenmesini ifade etmektedir. *Uluslararası yayıncılık*, aktör destekli radyo, televizyon yayıncılığı veya internet aracılığıyla uluslararası bilgi aktarımını kapsamaktadır.[137] Devletler, bu faaliyetlerle yabancı halklarla etkileşim kurarak bilginin yayılmasını sağlamaktadır.

Kamu diplomasisi, uygulama yöntemi ve hedefleri bakımından geleneksel diplomasiden farklılık göstermektedir. Geleneksel diplomasi uluslararası alanı hükümetler arası temas yoluyla yönetmeye çalışmaktadır. Kamu diplomasisi ise aynı şeyi doğrudan yabancı halklarla ilişki kurarak gerçekleştirmektedir.[138] Geleneksel diplomasi, diplomatlar ve devletlerin resmi temsilcileri tarafından icra edilirken, kamu diplomasisi devletlerin resmi görevlileri haricinde sivil toplum aktörlerini ve bireyleri muhatap almaktadır. Geleneksel diplomaside özne, karşı devlet ve hükümet organlarıyken, kamu diplomasisinde ise özne, kamuoyu, sivil toplum ve bireylerdir.[139] Kamu diplomasisi yalnızca yabancı kamuoyunu etkileme girişimi değildir. Aynı zamanda bir hükümetin bu toplumları dinleyerek mevcut politikasını ve yaklaşımlarını değiştirmesi de kamu diplomasisinin bir parçasıdır. Benzer bir şekilde kamu diplomasisi, her zaman uluslararası aktörün imajıyla bağlantılı olmamakla beraber, aktör tarafından önemli görülen bir fikrin teşvik edilmesi için de uygulanabilmektedir.[140] Sivil toplumun uluslararası ilişkilerde söz sahibi olduğu günümüzde geleneksel diplomasi yöntemleri yetersiz kalmaktadır. Devletler, dış

[134] **A.e**.,
[135] Cull, **Public Diplomacy…**, s.18.
[136] Cull, **The Decline and…,** s.10.
[137] **a.e.**, s.11.
[138] **a.e.,,** s.10.
[139] Ekşi, **a.g.e.,** s.135.
[140] Cull, **Public Diplomacy…**, s.12.

politikada başarıya ulaşmak için siyasi aktörler kadar yabancı halkları da ikna etmek durumundadır. Bu nedenle kamu diplomasisi uygulamalarına başvurmaktadırlar.

2.3.1 Kamu Diplomasisinin Gelişim Süreci

Kamu diplomasisi kavram olarak yakın zamanda hayatımıza girmiş olsa da uygulamaları önceki yüzyıllarda başlamıştır. Fransa, yaklaşık 400 yıl önce kültürünü Avrupa ülkelerine tanıtmış, Fransızca diplomasi dili olmuştur. Fransa hükümeti, Fransız Devrimi sırasında devrim ideolojisi kullanarak yabancı ülkelerin halklarını etkilemeye çalışmıştır.[141] ABD'nin eski Başkanı Woodrow Wilson, I. Dünya Savaşı esnasında ülke içinde kamuoyu desteğini almak ve yurt dışına mesajını tanıtabilmek amacıyla Kamu Bilgilendirme Komitesi'ni kurmuştur.[142] Komite, kamu diplomasisi çalışmalarının kurumsallaşmasında ilk adımlardan biri olarak görülmektedir.

Propagandanın en yoğun kullanıldığı II. Dünya Savaşı, günümüzdeki kamu diplomasisi kavramının şekillenmesini sağlamıştır. Bu dönemde Nazi Propaganda Bakanlığı'na karşı İngiltere'nin kurduğu BBC ve British Council, kültürel organizasyon biçimiyle faaliyetlerini yürütmüştür.[143] Amerika Birleşik Devletleri'nin savaşa girmesinin ardından Şubat 1942'de kurulan Amerika'nın Sesi (VOA) radyosu İngilizce, Almanca, İtalyanca ve Fransızca dillerinde programlar yapmaya başlamıştır. VOA, Haziran 1942'de kurulan Savaş Enformasyon Ofisi (OWI) bünyesinde çalışmalarına devam etmiştir.[144] Dönemin ABD Başkanı Harry Truman, 1948'de OWI'nin uluslararası çalışmalarını Dışişleri Bakanlığı'na devretmiştir. Amerika'nın Sesi radyosu da Dışişleri Bakanlığı'na bağlanmış ve ABD'nin yurt dışına yayın yapan resmi yayın organı olmuştur.[145] Savaşın ardından ise küresel boyutta komünizm karşıtı bir taraf oluşturmak amacıyla kamu diplomasisi yöntemleri

[141] Nye, **Yumuşak Güç,** s.144.
[142] Zaharna, **a.g.e.**, s.73.
[143] Gonca Yıldırım, **Uluslararası Halkla İlişkiler Perspektifinden Kamu Diplomasisi,** İstanbul, Beta Basım Yayım, 2015, s.122-123.
[144] Walter R. Roberts, "What Is Public Diplomacy? Past Practices, Present Conduct, Possible Future," **Mediterranean Quarterly**, C.XVIII, No:4, 2007, s.40.
[145] Kennon H. Nakamura, Matthew C. Weed, **U.S. Public Diplomacy: Background and Current Issues**, Washington, DC, Congressional Research Service, 2009, s.9.

yoğun olarak kullanılmıştır.[146] Bu kapsamda farklı kurumlar açılmış, kamu diplomasisi çalışmaları hız kazanmıştır.

Soğuk Savaş sırasında ABD'nin enformasyon programları önemli ölçüde genişletilmiştir. 1953'te kurulan Amerika Birleşik Devletleri Enformasyon Ajansı (USIA) çeşitli kamu diplomasisi faaliyetleri yürütmüştür.[147] USIA, 1999'da feshedilmiş ve görevleri Dışişleri Bakanlığı'na devredilmiştir. ABD'nin kamu diplomasisi çalışmaları ilerleyen dönemlerde de sürmüştür. Ancak bu alandaki yatırımları Fransa, Almanya, Japonya ve İngiltere'nin gerisinde kalmıştır.[148]

Kamu diplomasisi, 20. yüzyılda devlete bağlı kurumlar tarafından yabancı hükümetleri etkilemek amacıyla o ülkelerin halkıyla ilişki kurmak ve ikna etmek için kullanılan devlet merkezli bir araç olarak görülmekteydi. Ancak günümüzde kamu diplomasisi, devletler, devlete bağlı kurumlar, devlet altı ve devlet dışı aktörler tarafından ilişkileri kurmak ve yönetmek, fikirleri etkilemek, çıkar elde etmek amacıyla yabancı halkların kültürlerini, tutumlarını ve davranışlarını anlamak için kullanılan bir araç anlamına gelmektedir.[149] Kamu diplomasisi, özneleri, araçları ve uygulama alanları açısından gelişmeye devam eden bir kavramdır.

Yaşadığımız yüzyıl itibariyle "yeni kamu diplomasisi" kavramı ortaya çıkmıştır. Bilgi çağının teknolojik koşullarına uyarlanmış kamu diplomasisinin bu yeni hali, karşılıklı etkileşimi, çeşitli aktörleri, bilgi ve imaj yönetimi, yumuşak güç unsurlarının kullanılmasını içermektedir.[150] Yeni halinde kamu diplomasisinin tanımı değişmezken, uygulamada önemli farklılıklar olmuştur. Yeni ortamda uluslararası aktörler geleneksellikten uzaklaşarak değişmekte ve sivil toplum kuruluşları öne çıkmaktadır. Bu aktörler tarafından yabancı kamularla iletişim kurmak için kullanılan teknikler, yerini internet gibi gerçek zamanlı küresel teknolojilere bırakmıştır. Yeni kamu diplomasisi eski propaganda kavramlarının yerine markalaşma ve yumuşak güç kavramlarını öne çıkarmış, Soğuk Savaş Dönemi'ndeki

[146] Yıldırım, **a.g.e.,** s.123.
[147] Zaharna, **a.g.e.**, s.74.
[148] Nye, , **a.g.e.**, s.149.
[149] Bruce Gregory, "American Public Diplomacy: Enduring Characteristics, Elusive Transformation," **The Hague Journal of Diplomacy**, C. VI, No: 3-4, 2011, s. 353.
[150] Yıldırım, **a.g.e.,** s.125.

devletten-kamuya olan iletişim biçimini kamular arası iletişim olarak değiştirmiştir.[151] Kamu diplomasisinin değişen unsurları aşağıdaki tabloda detaylı olarak gösterilmiştir.

Tablo 2.1: Eski ve Yeni Kamu Diplomasisi

Baskın Özellik	**Eski Kamu Diplomasisi**	**Yeni Kamu Diplomasisi**
1. Aktör	Devlet	Devlet ve Devlet Dışı
2. Teknolojik Ortam	Radyo Basılı Gazete Sabit Hatlı Telefon	Uydu, İnternet, Anlık Haberler Cep Telefonları
3. Medya Ortamı	Ulusal ve Uluslararası Haberler Arasında Kesin Çizgi	Ulusal ve Uluslararası Haberler Arasındaki Çizginin Bulanıklaşması
4. Yaklaşımın Kaynağı	Propaganda Teorisinin Gelişmesi	Kurumsal Markalaşma ve Network Teorisinin Gelişmesi
5. Terimler	Uluslararası İmaj Prestij	Yumuşak Güç Ulus Markalama
6. Rolün Yapısı	Dikey Aktörden-Yabancı Halklara	Yatay Aktör Tarafından Kolaylaştırılmış
7. Rolün Doğası	Hedefe Yönelik Mesajlaşma	İlişki Kurma
8. Genel Amaç	Uluslararası Ortamı Yönetmek	Uluslararası Ortamı Yönetmek

Kaynak: Nicholas J. Cull, **Public Diplomacy: Lessons From The Past**, Los Angeles, Figueroa Press, 2009, s.14.

[151] Cull, **Public Diplomacy: Lessons From The Past**, s.13.

2.3.2 Kamu Diplomasisinde Esnek ve Katı Yaklaşım

Kamu diplomasisinde kullanılan yöntemler katı ve esnek yaklaşım şeklinde ikiye ayrılmıştır. Katı yaklaşımda kamu diplomasisinin hedefi, ikna etme ve propaganda yöntemleriyle uluslararası kamuoyunun tutumunu değiştirmektir. Politik bilgilendirmenin kültürel programlardan daha önemli görüldüğü bu yaklaşımda halkı bilgilendirmek için mesajların hızlı iletildiği tek taraflı kitle iletişim araçları kullanılmaktadır. Karşı tarafı çekmenin en önemli araçlarını nesnellik ve gerçeklik olarak kabul eden katı yaklaşım, kısa vadeli siyasi amaçlara ulaşmak için uygulanmaktadır.[152] Karşılıklı iletişim ve etkileşimin söz konusu olmadığı bu yöntem, üstü kapalı bir şekilde baskı ve etki altına alma gibi uygulamaları barındırmaktadır. Katı yaklaşım, iletişim teknolojilerinin yaşadığımız dönemdeki kadar ilerlemediği ve kamunun öneminin henüz anlaşılmadığı II. Dünya Savaşı sonrası oluşan siyasi ortamda uygulanmıştır. Bu nedenle katı yaklaşım, günümüz koşullarında geçerliliğini koruyacak bir yöntem olarak görülmemektedir.[153]

Esnek yaklaşım ise uzun vadeli ulusal hedeflere ulaşmak amacıyla bilgilendirme ve kültürel faaliyetlere odaklanmaktadır. Karşılıklı anlayış iklimi yaratmayı hedefleyen esnek yaklaşım uygulamalarında, karşı tarafa yaşam tarzı, siyasal ve ekonomik sistemler ile sanatsal başarılar hakkında mesajlar iletmek amacıyla sinema, sergiler, dil eğitimleri, akademik ve sanatsal değişim programları gibi uzun vadeli medya araçları kullanılmaktadır.[154] Esnek yaklaşım, kullanılan medya araçları ve iletilen mesajlar açısından günümüzdeki kamu diplomasisi uygulamalarıyla uyumludur. Bu yaklaşımda mesajların karşılıklı olarak iletilmesi esas alınarak kamuoyu da sürece dahil edilmiştir.

---

[152] Benno H. Signitzer, Timothy Coombs, "Public Relations and Public Diplomacy: Conceptual Covergences," **Public Relations Review**, C. XVIII, No:2, 1992, s.140.
[153] Abdullah Özkan, "21. Yüzyılın Stratejik Vizyonu Kamu Diplomasisi ve Türkiye'nin Kamu Diplomasisi İmkânları," **TASAM,** Stratejik Rapor, No:70, 2015, s.6.
[154] Signitzer, Coombs, **a.g.e,** s.140.

2.4 Yumuşak Güç, Kamu Diplomasisi ve Stratejik İletişim Arasındaki İlişki

Teknolojik ilerlemeler sonucu fiziksel sınırların kalktığı iletişim çağında disiplinler ve kavramlar arasındaki sınırların da kalkmaya başladığı görülmektedir. Bu bağlamda yukarıda açıklanan yumuşak güç, stratejik iletişim ve kamu diplomasisi kavramlarının birbirlerini kapsadığı söylenebilir. Stratejik iletişim uygulamalarında bir araç olan kamu diplomasisi, aynı zamanda yumuşak güç kapsamına da girmektedir. Her üç yöntemde de amaç hedef kitlenin tutumunu değiştirerek istenilen sonuçlara ulaşmaktır. Küreselleşmenin etkisiyle uluslararası tanınma gayreti hemen her ülkenin hedeflerinden biri olmuştur. Devletlerin pozitif algı oluşturma, yabancı devlet ve kamuoyunu ikna etme çalışmaları, ulusal hedefleri kadar mühim bir konu haline gelmiştir.[155] Yabancı kamuoyunu etkileme çabaları kapsamlı bir hale gelmiş ve disiplinler arası çalışmalar artmıştır. Yumuşak güç, stratejik iletişim ve kamu diplomasisi çalışmaları farklı disiplinlerden de etkilenerek entegre bir şekilde gerçekleştirilmeye başlanmıştır.

Kamu diplomasisi, yöntem olarak yumuşak gücün araçları arasında yer almaktadır.[156] Yumuşak güç istenileni elde etmek için zorlama veya yaptırımlar yerine çekiciliği kullanarak başkalarını etkileme yeteneğidir. Soğuk Savaş'ın kazanılmasında önemli bir yeri olan kamu diplomasisi, bir devletin çekiciliğini arttırma konusunda destekleyici bir araçtır. Kamu diplomasisi, aynı zamanda akıllı gücün cephaneliğindeki önemli bir unsurdur. Akıllı bir güç stratejisi, yumuşak güç ve sert güç kaynaklarını birleştirmektedir. Akıllı bir kamu diplomasisi ise yumuşak güç oluşturma konusunda güvenilirlik, öz eleştiri ve sivil toplumun rollerinin anlaşılmasını gerektirmektedir.[157]

Davranışsal olarak yumuşak güç, karşı tarafı etkileyerek çekme gücüdür. Kaynakları bakımından ise bu etkiyi yaratan unsurlardır. Davranışsal sonuçlar açısından ölçülen güç ile kaynaklar açısından ölçülen güç arasındaki ayrım, yumuşak güç ve kamu

[155] Yıldırım, **a.g.e.,** s.132.
[156] Jan Melissen, "The New Public Diplomacy: Between Theory and Practice", **The New Public Diplomacy**, Ed. Jan Melissen, Londra, Palgrave Macmillan, 2005. s.4.
[157] Joseph S. Nye, "Public Diplomacy and Soft Power," **The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science**, C. DCXVI, No: 1, 2008, s.94.

diplomasisi arasındaki bağlantıyı ortaya koymak için oldukça mühimdir. Uluslararası ilişkilerde yumuşak güç kaynakları kültür, siyasi değerler ve politikalardır. Kamu diplomasisi ise hükümetlerin, yabancı devletlerin uluslarıyla etkileşim kurmak ve onları cezbetmek amacıyla bu kaynakları harekete geçirmek için kullandıkları bir araçtır. Kamu diplomasisi, bilgiyi yayarak, kültür ihracatını destekleyerek, değişim programları düzenleyerek bu potansiyel kaynaklara dikkat çekip yabancı halkları cezbetmeye çalışmaktadır. Ancak bir devletin yumuşak güç kaynakları cezbedici değilse bunları yayınlayan kamu diplomasisi de yumuşak güç üretemez ya da zıttı bir etkiye neden olabilir. Örneğin, zıt ahlaki temalara sahip Hollywood filmlerini İslam devletlerine satmak, yumuşak güç yerine antipati yaratabilir.[158] Bu nedenle hedef kitleyi tanımak ve doğru kaynakları harekete geçirmek, başarı elde etmek için önemlidir.

Nye, kamu diplomasisini 3 boyutta ele almaktadır. Bunlardan ilki, politika kararlarının kapsamının yerli ve yabancı basına açıklanmasını içeren günlük iletişimlerdir. İlk boyut ayrıca herhangi olumsuz ya da tehlikeli bir duruma karşı teyakkuzda olunmasını da içermektedir. İkinci boyut ise siyasi kampanyalar ya da reklam kampanyalarını içeren stratejik iletişim çalışmalarıdır. Kampanya kapsamında özel bir devlet politikasının uygulanmasını sağlamak amacıyla bir yıl içerisindeki sembolik olaylar ve iletişim çalışmaları planlanmaktadır. Üçüncü boyut ise eğitim yardımları, öğrenci değişim programları, stajlar, konferanslar ve iletişim mecraları üzerinden kilit aktörlerle uzun soluklu ilişkilerin geliştirilmesidir.[159] Kamu diplomasisin bu özellikleri ülkenin imajına katkı sağlamaktadır.

Gregory'e göre strateji, herhangi bir amaca ulaşmak için adımları belirleyen ve kaynakları harekete geçiren bir eylemler listesidir. Stratejik mantık ise belirli hedeflerin saptanmasını ve bunlara ulaşmak için gerekli araçların seçilmesini içermektedir. Kamu diplomasisi ise stratejistlerin kullanabileceği ikna edici, işbirlikçi ve zorlayıcı araçlar içerisindeki önemli bir enstrümandır. Kamu diplomasisi, ilk zamanlarda belli kurumların uyguladığı faaliyetler olarak tanımlanmaktaydı. Ancak bu dar yaklaşım günümüzün çok aktörlü ve geniş bir alanı

[158] Nye, **a.e.,** s.95.
[159] Nye, **Yumuşak Güç: Dünya Siyasetinde Başarının Araçları**, s.154-156.

kapsayan kamu diplomasisi evrenini yansıtmamaktadır. Stratejik iletişim, sosyal bilimlerden, siyasilerin ve sivil toplum kuruluşlarının kampanya analizlerinden kaynaklanan zengin bir akademik literatüre sahiptir. Kamu diplomasisi ile stratejik iletişim; hükümetler, kurumlar ve bireylerin kültür ve tutumlarını anlamak, kuruluşlar ve halk arasında diyaloğa girmek, politika seçimlerinin kamuoyu üzerindeki etkileri hakkında siyasi liderlere tavsiyelerde bulunmak, ikna etmeye yönelik stratejiler ve araçlarla tutum ve davranışları etkilemek için uyguladığı faaliyetler bütününü tanımlamak üzere benzer bir şekilde kullanılabilir.[160]

Hükümetler, kamuoyu desteğini almaya yönelik enformasyon programlarıyla ülkenin toplumsal yapısını, siyasi hedeflerini ve mevcut politikalarını aktararak yabancı halklarla ilişki kurmaktadır. Bu bağlamda kamu diplomasisinin stratejik iletişim yönetimi, hükümetlerin söz konusu programlar aracılığıyla yabancı kamuoyuyla kurduğu ilişkileri stratejik biçimde yönetmesi olarak açıklanabilir.[161] Stratejik bir kamu diplomasisi perspektifi, dış politikanın yanı sıra imaj yönetimi ve diplomatik faaliyetler için bilgi aktarımı sağlamalıdır. Aynı zamanda politika formülasyonu ile kamu diplomasisi stratejisi oluşturma ve yönetimi için ileri besleme ve geri bildirim döngüsünü içermelidir. İyi bir strateji, ilgili alanlardaki uzmanların yer aldığı multi-disipliner ekipler tarafından oluşturulmaktadır. Bu nedenle günümüzdeki dışişleri bakanlıklarında kamu diplomasisi stratejistleri bulunmalıdır.[162] İletişimin stratejik olarak yönetilerek potansiyel sorunların çözümüne yönelik çalışmalar yapılması yumuşak güç elde etme açısından oldukça önemlidir. Mevcut uluslararası sistemde iletişim politikalarının planlanması ve yumuşak güç oluşturacak kaynakların kamu diplomasisi ile harekete geçirilmesi, istenilen sonuçlara ulaşmak için gerekli hale gelmiştir.

---

[160] Bruce Gregory, "Public Diplomacy and Strategic Communication: Cultures, Firewalls, and Imported Norms" 2005, (Çevrimiçi) https://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.112.7338&rep=rep1&type=pdf, 13 Ocak 2021.

[161] Ekşi, **a.g.e.,** s.170-171.

[162] Naren Chitty, "Australian Public Diplomacy", **Routledge Handbook of Public Diplomacy**, Ed. Nancy Snow, Philip M. Taylor, New York, Routledge, 2009, s.315.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YUMUŞAK GÜÇ VE STRATEJİK İLETİŞİM ÇERÇEVESİNDE TÜRKİYE'NİN SURİYE İÇ SAVAŞINA YAKLAŞIMI

Türkiye, Orta Doğu'daki komşusu Suriye ile tarihsel olarak birçok konuda anlaşmazlık yaşamıştır. AK Parti hükümetinin ilk 10 yılında ise Suriye ile yakın ilişkiler kurulmuş, ancak bu ilişkiler Arap Baharı sonrası çıkmaza girmiştir. Bu bölümde Suriye'deki iç savaş sürecinde Türkiye'nin yumuşak güç ve stratejik iletişim uygulamaları örneklerle incelenmiştir. Bu kapsamda öncelikle Soğuk Savaş döneminde Türkiye'nin Orta Doğu bölgesiyle olan ilişkileri ele alınmış, sonrasında AK Parti döneminden günümüze kadar olan süreç değerlendirilmiştir.

3.1 Soğuk Savaş'tan AK Parti Dönemi'ne Orta Doğu'yla İlişkiler

Türkiye, Soğuk Savaş döneminde Sovyet tehdidi ve bölgedeki istikrar sorunu nedeniyle Orta Doğu ile ilişkilerinde Batı eksenli hareket etmiştir. Soğuk Savaş'ın başlamasının ardından uzun bir süre bölgeye mesafeli bir yaklaşım sergilemiş, 1960'lı yılların ardından ilişkilerde bir yakınlaşma süreci başlamıştır. 1980'li yıllara gelindiğinde ise Türkiye'nin Orta Doğu ilişkileri güvenlik endişelerinin gölgesinde ilerlemiştir.

3.1.1 Batı Etkisinde Orta Doğu Politikaları

Yüzyıllar boyunca Osmanlı himayesinde kalan ve Batı'nın Orta Doğu olarak tanımladığı bölge, Türk dış politikasında tarih boyunca belirleyici bir unsur olmuştur. Türkiye Cumhuriyeti coğrafi konumu, ortak kültürü ve tarihi nedeniyle Orta Doğu'daki anlaşmazlıklardan etkilenmiş, sorunların çözümünde etkili bir dış politika izlemiştir. Türkiye'nin Orta Doğu politikası küresel ve bölgesel gelişmelerin yanı sıra iç politikaları çevresinde şekillenmiş, bunlara bağlı olarak bazı dönemlerde bölgeye mesafeli bir politika izlemiştir. İki kutuplu dünyanın hakim olduğu ve 1947 tarihinde başlayıp 44 yıl süren Soğuk Savaş sürecinde ise Türkiye'nin Orta Doğu politikası uzun bir süre Batı'nın sağladığı güvenlik şemsiyesi altında sürmüştür.

II. Dünya Savaşı sonrasında ve akabindeki Soğuk Savaş döneminde Türkiye, Sovyet tehdidi nedeniyle Batı'ya dönük politika yürütmek durumunda kalmış ve güvenlik politikasını bu ülkelerle iş birliği içerisinde düzenlemiştir.[163] Türk hükümetinin Soğuk Savaş'ın ilk dönemlerinde bölgesel iş birliği girişimlerinde bölge dışı faktörler, bölgesel dinamiklerden çok daha fazla etkili olmuştur. Bu dönemde Orta Doğu'da bölgesel iş birliği, Orta Doğu Komutanlığı ve sonrasında Bağdat Paktı'nda olduğu gibi özellikle güvenlik alanlarında gündeme gelmiştir.[164] Türk-Arap ilişkilerinde önemli dönüm noktası 1948'de İsrail'in kuruluşundan sonra yaşanmıştır. Türkiye 1949'da ülkeyi resmi olarak tanıyan ilk Müslüman devlettir. Türkiye, aynı zamanda Arap devletlerini Sovyetler Birliği'ne karşı cephede bir araya getirmeyi hedefleyen ve bu devletlerin çoğu tarafından "Emperyalist Batı'nın tezgahı" olarak nitelendirilen Bağdat Paktı'nın kurulmasına öncülük eden ülke olmuştur.[165] Bu kararlar Orta Doğu ülkelerinin Türkiye hakkındaki olumsuz düşüncelerini beslemiştir.

1951 Haziran'ından itibaren İngiltere ile ABD arasında, İngiltere'nin Süveyş'te kalmasını sağlamak için Orta Doğu Komutanlığı adı ile bir müttefik karargahı oluşturma fikri gündeme gelmeye başlamıştır. Bu tasarının Mısır'da "Batı emperyalizmi" izlenimi uyandırmasını önlemek için Türkiye de bu çalışmalara dahil edilmiştir. Orta Doğu'da Müslüman bir ülke olan ve aynı zamanda bölgede stratejik bir konumda yer alan Türkiye'nin bu teşebbüse dahil edilmesinin algıyı değiştirmesi beklenmiştir.[166] Türkiye ilk başta NATO'ya alternatif olarak Orta Doğu'da oluşturulacak bölgesel askeri bir organizasyona katılma teklifini kabul etmemiştir. 1952'de NATO üyeliğine kabul edilmesinin ardından ise fikrini değiştirerek askeri pakta katılmayı kabul etmiş ve bölge ülkelerine Sovyet ve komünizm tehdidine karşı

[163] Tayyar Arı, "Türkiye'nin Orta Doğu Politikası ve ABD ile İlişkileri: Politik İkilem," **Doğu'dan Batı'ya Dış Politika: AK Partili Yıllar**, Derleyen: Zeynep Dağı, Ankara, Orion Yayınevi, 2006, s.116-117

[164] Ayşegül Sever, **Türkiye'nin Orta Doğu İlişkileri**, İstanbul, Derin Yayınları, 2012, s.33.

[165] Oral Sander, **Türkiye'nin Dış Politikası**, Derleyen: Melek Fırat, Ankara, İmge Kitabevi, 2020, s.228.

[166] Fahir Armaoğlu, "Orta Doğu Komutanlığı'ndan Bağdat Paktına (1951-1955)," **Belleten**, C. LIX, No: 224, 1995, s.193

ittifaka katılmayı önermiştir.[167] Söz konusu Orta Doğu Komutanlığı projesi, daha sonra bir takım süreçlerden geçerek Bağdat Paktı ismini almıştır.[168]

Türkiye ve Irak 24 Şubat 1955'te Bağdat Paktı'nı kuran Karşılıklı İşbirliği Antlaşması'nı imzalamıştır. Antlaşmada, iki ülke arasında oluşturulan paktın ileride oluşturulacak savunma örgütünün çekirdeği olduğu belirtilmiştir.[169] İngiltere, aynı yıl 4 Nisan'da pakta katılmıştır. Türkiye ve Irak hükümetlerinin yaptıkları resmi çağrı üzerine Pakistan 23 Eylül'de pakta katılırken, İran da 3 Kasım 1955'te katılmıştır.[170] Bağdat Paktı, Arap devletlerini Türkiye, İran ve batılı güçlerle ortak bir cephede bir araya getirmeyi hedeflemiştir. Ancak bu anlaşma tam tersi bir etki yaratarak bu ülkeleri Sovyet cephesine itmiştir. 1960 yılında Menderes hükümetinin devrilmesinin ardından Bağdat Paktı'nın bir hata olduğu Ankara'da çoğunluk tarafından kabul edilmiştir. Pakt, Orta Doğu'da Batı karşıtlığını güçlendirmiş ve Türkiye'yi bölgede Kıbrıs konusunda desteğe ihtiyaç duyduğu bir dönemde Arap devletlerinden uzaklaştırmıştır. Sonraki on yıllarda da görevdeki hükümetler, iç kamuoyunu ve Arap hükümetlerini Türkiye'nin Batı ile ittifakının bu ülkeleri tehdit edecek bir anlaşma olmadığını anlatmaya çalışmıştır.[171] Bağdat Paktı'nın Türkiye ve bölge açısından önemli sonuçları olmuştur.

Bağdat Paktı, Mısır lideri Nasır tarafından Arap Birliği'ni bozmaya yönelik bir girişim olarak görülmüştür. Mısır, pakta karşı tepkisini Orta Doğu'daki yandaşlarıyla yaptığı anlaşmalarla ortaya koymuştur. 6 Mart 1955'te Mısır, Suriye ve Suudi Arabistan'da askeri, siyasi ve ekonomik alanlarda iş birliğinin güçlendirilmesine yönelik bir bildiri yayınlanmış ve bu devletlerin Türk-Irak paktında yer almamasına ilişkin güvence verilmiştir.[172] Bu dönemde Orta Doğu'daki en önemli gelişmelerden biri de Süveyş Krizi'dir.

---

[167] Bayram Sinkaya, "Geçmişten günümüze Türkiye'nin Ortadoğu Politikası ve Batı Etkisi," **Adam Akademi Sosyal Bilimler Dergisi**, C. I, No:1, 2011, s.83.
[168] Armaoğlu, **a.g.e**.,s.190.
[169] Mehmet Gönlübol v.d., "İkinci Dünya Savaşından Sonra Türk Dış Politikası," **Olaylarla Türk Dış Politikası (1919-1995),** s.259.
[170] İsmail Soysal, "1955 Bağdat Paktı," **Belleten**, C.LV, No: 212, 1991, s.202-203.
[171] William Hale, "Turkey, the Middle East and the Gulf Crisis," **International Affairs**, C. LXVIII, No:4, 1992, s.681.
[172] Fatma Kurt Sarıaslan, **Orta Doğu ve Türkiye: Tarih, Krizler ve Dış Politika**, Ankara, Nobel Akademik Yayıncılık, 2019, s.175.

Mısır lideri Nasır, 26 Temmuz 1956'da Süveyş Kanalı Şirketi'nin "millileştirdiğini" duyurmuştur. Sonrasında yapılan görüşmelerin ardından İsrail, 29 Ekim'de Sina Yarımadası'na asker çıkartmış, 31 Ekim'de İngiliz ve Fransız savaş uçakları Mısır havaalanlarını bombalamaya başlamıştır. İngiliz ve Fransız birlikleri 5 Kasım'da ise Port Said Limanı'na çıkarma yapmıştır. Yaşanan olaylarda ezici askeri güce yenik düşen Mısır, siyasi alanda zafer elde etmiştir. Süveyş krizi, Arap ülkelerinde Batı karşıtı akıma yeni bir güç kazandırmıştır.[173] Bu müdahaleler Bağdat Paktı içinde huzursuzluğa yol açmış ve İngiltere hariç 4 üye devlet, Tahran'da toplanarak 8 Kasım'da ortak bir bildiri yayınlamıştır. Bildiride İsrail'in Mısır topraklarını derhal terk etmesi istenmiş, İngiltere ve Fransa hükümetleri de çatışmayı durdurmaya çağrılmıştır.[174] Türkiye, İsrail'e tepkisini 1956 Kasım ayında büyükelçisini çekerek göstermiştir. Ancak, Türkiye'nin Mısır'ın yanında olduğunu göstermek için aldığı bu karar, Arap devletleri tarafından yeterli görülmemiş, pozitif bir algı oluşmasını sağlayamamıştır.[175] Süveyş krizinin pakta üye ülkelerde yarattığı endişeler, Eisenhower Doktrini ile bir nebze de olsa giderilmiştir. 21 Ocak 1957'de Ankara'da bir araya gelen 4 ülkenin başbakanları, kabul ettikleri bildiride doktrine karşı memnuniyetlerini dile getirmiştir.[176] Süveyş krizinden sonra ABD'nin Orta Doğu'da etkisinin arttığı görülmüştür.

Bağdat Paktı'na karşı olan Suriye ile Sovyetler Birliği arasında yaşanan yakınlaşma Türkiye ve Suriye arasında krize yol açmıştır. Suriye'de sosyalist fikirleri savunan Baas Partisi bölgedeki politikalarını İsrail ve Türkiye üzerinden şekillendirmiştir. Baas Partisine göre Batı ile yakın ilişkileri bulunan İsrail'in bölgedeki varlığı devam ettiği takdirde savaş tehlikesi de sürecektir. Türkiye konusunda ise Türkiye'nin Hatay meselesinin ardından Suriye'den daha fazla toprak isteyebileceği endişesi bulunmaktaydı.[177] Suriye'nin Sovyet taraftarı politikaları ve buraya Sovyet silahlarının gönderilmesi, Türkiye ve diğer Bağdat Paktı ülkelerinde endişe uyandırmıştır. Türkiye'nin batıda Bulgaristan, kuzeyde de Sovyetler Birliği ile

[173] Peter Mansfield, **The Ottoman Empire and its Successors**, Londra, The Macmillan Press, 1973, s. 121-122.
[174]Gönlübol v.d., **a.g.e,** s.282-283
[175] Arı, **a.g.e.**, s.120.
[176] Soysal, **a.g.e.**, 216.
[177]Mahir Küçükvatan, "Soğuk Savaşın Türk Dış Politikasına Etkileri ve 1957 Türkiye-Suriye Bunalımı," **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, C. XI, No: 23, 2011, s.80.

sınırları vardı. Suriye'de komünist bir rejimin iktidara gelmesi ise Türkiye'nin bir çember içine alınması anlamına gelmekteydi.[178] Suriye'nin Sovyetler ile yakınlaşması ve bu ülkeye silah akışının artması Türkiye ile Suriye arasında 1957 yılı sonuna kadar krize neden olmuştur. Türkiye'nin, Suriye'nin Sovyet politikasına yönelik tepkisi iki ülkeyi çatışmanın eşiğine getirmiştir.[179] Eylül ayında Türkiye, Suriye sınırına asker yığmaya başlamıştır. Eisenhower yönetimi de Ürdün'e silah göndermeye karar vermiştir. Sovyet Bakan Andrei Gromyko düzenlendiği bir basın toplantısında ABD'nin Ürdün'e silah teslimatını şiddetli bir şekilde eleştirmiş, Türk hükümetini ise Suriye sınırındaki askeri manevralarını arttırmaması konusunda uyarmıştır.[180] ABD'nin krize müdahil olması Soğuk Savaş dünyasının etkilerini ortaya koyarken, bu durum iki ülke arasındaki gerginliği iyice tırmandırmıştır.

Suriye ve Türkiye arasında yaşanan krizin uluslararası boyuta taşınması nedeniyle Suudi Arabistan arabuluculuk teklif etmiştir. Bu öneri başlangıçta Suriye ve Türk hükümetleri tarafından kabul edilmiştir. Ancak Suriye daha sonra arabuluculuk teklifini reddettiğini açıklamıştır. Suriye konuyu Birleşmiş Milletler gündemine getirmiştir. Konu 22 Ekim'de BM'de görüşülmeye başlanmış ve taraflar birbirlerini sert bir dille suçlamıştır. Oturumlar sırasında Endonezya temsilcisi konunun, muhatapları arasında müzakere ile çözülmesini önermiştir. Temsilciler tarafından olumlu karşılanan teklifi iki ülke de onaylamıştır.[181] BM'de alınan karar iki ülke arasındaki tansiyonun düşmesini sağlamıştır.

Türkiye ve Suriye krizinin ardından yaşanan bir başka önemli gelişme ise Suriye ile Mısır'ın birleşme kararı alması olmuş, 11 Mart 1958 tarihinde Birleşik Arap Cumhuriyeti kurulmuştur. Bu karar Suriye'nin dış politikasında odak noktasına Sovyetleri değil, Arap ülkelerini koyduğunu göstermiştir. Böylece Türkiye'nin Suriye hakkındaki endişelerinin azalmasını sağlamıştır. Türkiye iki ülkenin kararını desteklediğini, kurdukları birleşik cumhuriyeti tanıyarak ortaya koymuştur. Böylece

[178] Hüseyin Bağcı, "Demokrat Parti'nin Ortadoğu Politikası," **Türk Dış Politikasının Analizi**, Der. Faruk Sönmezoğlu, 3. Bs., İstanbul, Der Yayınları, 2004, s.198.
[179] Arı, **a.g.e.**, s.120.
[180] Philip Anderson, "'Summer Madness' The Crisis in Syria, August-October 1957," **British Journal of Middle Eastern Studies**, C. XXII, No:1-2, 1995, s.31.
[181]Kadir Burak Turgut, "1957 Suriye Krizi: Bürokratik Karar Modeli Üzerinden Türk Dış Politikasının Analizi," **Business Economics and Management Research Journal**, C. III, No:1, 2020, s.7.

Türkiye ve Suriye arasında Soğuk Savaş'ın etkisiyle ortaya çıkan gerilim sona ermiştir.[182]

Irak'ta 14 Temmuz 1958'de yaşanan askeri darbe Türk hükümetinin etkin Orta Doğu siyaseti konusunda bir yıkım olmuştur. Kral Faysal ve Başbakan Nuri Es Said darbe sırasında öldürülmüştür. Gelişmelerin ardından 14-17 Temmuz tarihindeki Bağdat Paktı İslam Ülkeleri Konferansı'nda Bağdat'taki kanlı darbe olayları kınanmıştır.[183] Irak'ta darbe sonrası meydana gelen rejim değişikliği, bölgedeki Batı karşıtlığının güçlenmesine yol açtığı için bu durum Türkiye açısından olumsuz sonuçlar doğurmuştur.[184] Irak'taki devrim Türkiye'nin o dönemde Arap dünyasındaki tek müttefikini kaybetmesine yol açmış ve Irak'ın Bağdat Paktı'ndan ayrılmasına neden olmuştur. Türkiye, Irak'taki yönetimin değişmesiyle yeni bir komünizm tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştır.[185] Irak'ta meydana gelen olaylar sonrası Türkiye, ABD'nin askeri müdahaleye karşı olması nedeniyle bu seçeneği yalnızca diplomatik bir araç olarak gündemine almıştır. Türkiye, Irak'taki yeni yönetimi 31 Temmuz 1958'de resmi olarak tanımıştır.[186] Irak'ın Bağdat Paktı'ndan çekilmesinin ardından 21 Ağustos 1959 tarihinde oluşumun adı Merkezi Antlaşma Teşkilatı (CENTO) şeklinde değiştirilmiştir.[187] Darbe sonucunda Arap dünyasındaki müttefikini kaybeden Türkiye, bölgeye yönelik Batı eksenli politikalarında yalnız kalmıştır. Diğer Orta Doğu ülkelerinin tepkisine neden olan Bağdat Paktı ise Irak'ın çekilmesi sonucu isim değiştirerek etkisini kaybetmiştir.

Irak'ta Batı yanlısı monarşinin devrilmesinin ardından ABD'nin bölgedeki askeri hareketliliği artmıştır. Bu gelişmeler sonucu Lübnan'daki olaylara karşı Batı daha duyarlı hale gelmiştir. Hıristiyan Cumhurbaşkanı Chamoun'un iktidarının Nasır yanlısı Müslüman güçler tarafından devrilmesi ihtimali karşısında Temmuz 1958'de 15 bin Amerikan askeri Lübnan'a gönderilmiştir. Irak'taki monarşinin devrilmesi

[182] Küçükvatan, **a.g.e.**, s.87.
[183] Bağcı, **a.g.e.**, s.203.
[184] Mustafa Bostancı, Erdem Karaca, "Bağdat Paktı'na Etkisi Bakımından 1958 Irak Askeri Darbesi," **Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi**, No: 27, 2018, s.150.
[185] Philip Robins, **Turkey and the Middle East**, Londra, The Royal Institute of International Affairs, 1991, s.27.
[186] Mehmet Fahri Danış, "Türk Dış Politikasında Karar Alıcıların Orta Doğu Algısı: 1957-1958 Krizleri," **Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi**, C. V, No:2, 2018, s. 119.
[187] Gönlübol v.d., **a.g.e.,** s.307.

üzerine kendisini tehlikede gören Ürdün'e de İngiltere asker göndermiştir.[188] Türkiye, ABD'nin Lübnan'a asker çıkarma kararını desteklemiş, harekat sırasında Amerikan askerlerinin İncirlik Hava Üssü'nü kullanmalarına izin vermiştir.[189] Muhalefet, hükümeti askeri üssünü Amerikan birliklerine kullandırdığı için sert bir dille eleştirirken, Türk hükümeti İngiliz kuvvetlerinin Ürdün'e yaptığı çıkarmayı da aynı şekilde desteklemiştir.[190] Türkiye, Orta Doğu'daki söz konusu gelişmelere yine Batı ile birlikte hareket ederek karşılık vermiş, ancak bu kararları iç siyasette tartışmalara neden olmuştur.

Türkiye'nin genel olarak 1950'li yıllarda Orta Doğu'da izlediği dış politika, onu Batıya yaklaştırırken, Arap devletlerinden uzaklaştırmıştır. Türkiye'nin bölgede Sovyet tehdidine karşı uyguladığı Batı yanlısı politika, tersi bir etki yaratarak Sovyet yanlısı taraf oluşmasına yol açmıştır.[191] Bu dönem, göreve gelen birçok Arap devlet başkanının siyasi olarak şekillendiği yıllar olmuştur. Bu nedenle Türk hükümetinin proaktif, ancak çok da hassas olmayan eylemleri Arap devletleri tarafından hala net bir şekilde hatırlanmaktadır.[192] Bağdat Paktı'nın kurulmasından Lübnan ve Ürdün'deki krize kadar Türkiye, Batı yanlısı tutumundan vazgeçmemiştir. Ancak 60'lı yıllara gelindiğinde Türkiye'nin Orta Doğu'ya yaklaşımının değiştiği görülmüştür.

3.1.2 Orta Doğu ile Yakınlaşma Süreci

Türkiye, hem iç hem de dış politikasındaki gelişmeler sonucunda 60'lı yılların ortalarından itibaren bölge ülkeleri ile arasındaki ilişkileri normalleştirmeye başlamıştır. 1963 yılının sonuna doğru ortaya çıkan Kıbrıs bunalımı ve 17 Aralık 1965 tarihli BM Genel Kurulu kararı, Türkiye'yi Arap devletleriyle olan ilişkilerini geliştirmeye yöneltmiştir.[193] Kıbrıs bunalımında Araplar açıkça Rumların yanında yer almış, Türkiye'nin Batılı müttefikleri ve İsrail Ankara'yı desteklememiştir.

[188] Tayyar Arı, **Geçmişten Günümüze Orta Doğu: Siyaset, Savaş ve Diplomasi**, Cilt I, 5.bs., Bursa, MKM Yayıncılık, 2012,s.199.
[189] Ara G. K. Sanjian, "**Turkey and Her Arab Neighbours 1954-1958**," Yayımlanmamış Doktora Tezi, School of Oriental and African Studies University of London, Londra 1996, s.241.
[190] Bağcı, **a.g.e.,** s.204
[191] Mehmet Şahin, "Türkiye'nin Orta Doğu Politikası: Süreklilik ve Değişim," **Akademik Orta Doğu**, C. IV, No: 2, 2010, s.13.
[192] Robins, **a.g.e.**, s.27.
[193] Sander, **a.g.e.**, s.233.

Türkiye, hem Batı politikalarına ilişkin hayal kırıklığına uğraması hem de Müslüman devletlerin karşı tarafta yer alması sonucu Arap ülkeleriyle ilişkilerini geliştirme sürecine girmiştir. Ayrıca ekonomik nedenler ve Sovyet tehdidinin azalmış olması da politika değişikliğinin nedenleri arasında yer almaktadır.[194] Türkiye, bahsi geçen nedenlerden dolayı ihmal ettiği Orta Doğu ilişkilerinde yeni kararlar almaya başlamıştır.

Türkiye'de 1965'te tek başına iktidara gelen Adalet Partisi (AP), 1950'lerde ve 1960'ların ilk yıllarında olumsuz sonuçlar doğuran Batı yanlısı bölge politikasını değiştirmek için iki hedef belirlemiştir. İlk olarak, Arap ülkeleriyle ekonomik iş birliğini geliştirmeyi hedefleyen Türkiye'nin ikinci hedefi ise uluslararası platformlarda yalnız kalmaktan kurtulmak olmuştur.[195] Türkiye, bu yeni politikasını 1967'de 6 gün süren Arap-İsrail Savaşı'nın öncesinde ve savaş sırasında hayata geçirmeye başlamıştır. Hükümet, savaş öncesi Orta Doğu'daki diplomatlarını ülkeye çağırarak görüşme gerçekleştirmiş ve toplantı sonrasında Türkiye'nin gelişmeleri dikkatle takip ettiği belirtilmiştir. Türkiye, benzer açıklamaları savaş başladıktan sonra da yapmıştır. Dönemin Dışişleri Bakanı İhsan Sabri Çağlayangil, ülkedeki üslerin Arap devletlerine karşı kullanılmayacağını ifade etmiştir.[196] Savaşın sonucunun belli olmasının ardından Türkiye, savaş sonucunda oluşan statükoya tepki göstererek BM Genel Kurulu'nda Arapları destekleyen açıklamalar yapmış ve bu yönde oy kullanmıştır. Ateşkes sağlanmasının ardından Kızılay, Arap devletlerine yardım göndermiştir.[197] Diğer yandan Türkiye, savaş sırasında İsrail birliklerine işgal ettiği bölgelerden çekilmesi için çağrıda bulunmuş, ancak İsrail'i hiçbir zaman "saldırgan" olarak nitelendirmemiştir. İsrail'in Doğu Kudüs'ü işgal etmesine karşı çıkan Türkiye, İsrail'in Kudüs'ü başkent ilan ettiği 1980 yılına kadar buradaki konsolosluğunu açık tutmuştur.[198] Türkiye, İsrail ile diplomatik ilişkilerini muhafaza

[194] Dietrich Jung, "Turkey and the Arab World: Historical Narratives and New Political Realities," **Mediterranean Politics**, C.X, No:1, 2005, s.9.
[195] Fırat, Kürkçüoğlu, "Arap Devletleriyle İlişkiler," **a.g.e.**, s.789.
[196] Veli Sırım, "Türkiye-Ortadoğu Ülkeleri Arasındaki İlişkilerde Filistin Meselesinin Yeri," **Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, C.VII, No:1, 2019, s.360.
[197] Bulut Gürpınar, "Türk Dış Politikasında Değişimin Bir Örneği: 1967 Arap-İsrail Savaşı," **Prof. Dr. Fahir Armaoğlu'na Armağan**, Ed. Ersin Embel, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2008, s.361.
[198] Michael B. Bishku, "How Has Turkey Viewed Israel?," **Israel Affairs**, C. XII, No:1, 2006, s.185.

etmiş, ancak tepkisini göstermekten de çekinmemiştir. Hükümet, Arapların yanında yer aldığını yalnızca söylemleriyle değil, attığı adımlar ve yaptığı yardımlarla da göstermiştir.

Bu dönemdeki en önemli gelişmelerden biri de İslam ülkeleri arasında bölgesel bir örgütün kurulması olmuştur. Kudüs'te bulunan Mescid-i Aksa'nın kundaklanması üzerine 25 Eylül 1969'da Rabat'ta yapılan tarihi zirvede İslam Konferansı Örgütü'nün kurulmasına karar verilmiştir.[199] Kuruluşundan bu yana örgütün üyesi olan Türkiye'nin ilk dönemde örgüt ile ilişkileri ön planda tutulmamıştır. Örgütün dini boyutlu iş birliğini öne çıkarması ülke içinde rahatsızlıklara neden olmuştur. Bu nedenle örgütle ilişkiler mesafeli yürütülmüştür.[200]Ancak Türkiye'nin böyle bir örgütte yer alması Müslüman bölge ülkeleriyle ilişkilerini geliştirme çabalarının göstergesi olmuştur.

Türkiye'de 1971 yılında meydana gelen askeri muhtıranın ardından Orta Doğu ilişkilerinde kesinti yaşanmıştır. Ancak bu durum 1973'teki Arap-İsrail Savaşı nedeniyle yaşanan petrol şokuna kadar sürmüştür.[201] Türkiye, 1967'deki savaşta Arapları destekleyen tutumunu, 1973'teki dördüncü Arap-İsrail savaşında da sürdürmüştür. Bu savaş sırasında hükümet, ABD'nin İsrail'e destek olmasını engellemek amacıyla İncirlik Üssü'nü kullanmasına müsaade etmezken, Arapları destekleyen Sovyet uçaklarının hava sahasını kullanmasına izin vermiştir. Türkiye bu tutumun faydasını petrol krizi sürecinde almıştır. 20 Kasım'da OPEC ülkeleri, Türkiye'nin petrol ihracı kısıtlamalarından muaf olacağını duyurmuştur.[202] Arap yanlısı tutumu, Türkiye'yi olası krizlerden uzak tutmuştur. Türk hükümeti, ilerleyen süreçte Kıbrıs konusunda da umduğu desteği bulabilmiştir.

Türkiye'nin bölgedeki ülkelerle ilişkilerini geliştirmesinin ikinci olumlu sonucu 1974 Kıbrıs Barış Harekatı'nda görülmüştür. Harekat sırasında Libya lideri Kaddafi, uçaklar için yakıt ve lastik yardımında bulunarak Türkiye'nin yanında olduğunu

[199] "Organisation of Islamic Cooperation-History," (Çevrimiçi) https://www.oic-oci.org/page/?p_id=52&p_ref=26&lan=en, 20 Aralık 2022.
[200] Sever, **a.g.e.,** s. 38
[201] Hasan Duran, Ahmet Karaca, "1950 – 1980 Döneminde Türkiye-Ortadoğu İlişkileri," **Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, C. XIV, No:1, 2013, s.134.
[202] Fırat, Kürkçüoğlu, **a.g.e**., s.795.

göstermiştir.[203] Harekat sonrası Batı'nın tutumu ve ABD tarafından Şubat 1975'te uygulanmaya başlanan silah ambargosu Türkiye'yi Orta Doğu'ya yaklaştıran sebeplerden biri olmuştur. Türkiye, ekonomik sıkıntılar sonucu çareyi petrol üreticisi Orta Doğu ülkeleri olarak düşünmüştür.[204] Türk hükümeti, elde ettiği kazanımlar sonrasında bölgedeki ülkelerle ilişkilerini geliştirmeye devam etmiştir.

Orta Doğu ile yakınlaşma politikasını sürdüren Türkiye, 1974'te Filistin Kurtuluş Örgütü'nün BM'ye çağrılmasına yönelik oylamada lehte oy vermiş, Ocak 1975'te Libya ile hazırlanan ortak bildirgede Filistin davasını savunmuştur. Aynı yılda Türkiye, FKÖ'yü "Filistinlilerin yasal temsilcisi olarak" tanımış ve BM Genel Kurulu'nda "siyonizmi ırkçılığın bir çeşidi" şeklinde tanımlayan karara lehte oy kullanarak Arap ülkeleriyle birlikte hareket etmiştir.[205] Bu politika Filistin Kurtuluş Örgütü'nün 1979'da Ankara'da maslahatgüzarlık seviyesinde misyon açmasıyla sürmüştür. Türkiye ve İsrail ilişkileri sonraki dönemlerde daha fazla gerilmiştir. İsrail'in 30 Temmuz 1980'de Kudüs'ü bölünmez başkent ilan etmesinin ardından Türkiye, 28 Ağustos'ta buradaki başkonsolosluğunu kapatma kararı almıştır. Kasım'da ise Tel Aviv'deki maslahatgüzarlık ikinci katip seviyesine indirilmiştir.[206] Özetle bu dönemde Türkiye'nin Arap ülkeleriyle ilişkilerinde İsrail politikası belirleyici olmuştur. Türk karar alıcıların Arap-İsrail savaşlarında takındığı tavır, Türkiye'nin Orta Doğu ülkeleriyle yakın ilişkiler geliştirmesine katkı sağlamıştır.

3.1.3 Güvenlik Endişelerinin Gölgesinde Orta Doğu Politikaları

İran'da 1979'da meydana gelen İslam devrimi, terör ve su sorunu, Türkiye'nin 1980'lerdeki dış politikasını şekillendirmiştir.[207] 1980-1988 tarihlerinde meydana gelen İran-Irak Savaşı süresince Türkiye tamamen tarafsız bir tutum sergilemiştir. Savaş nedeniyle Kuzey Irak'ta oluşan iktidar eksikliği PKK'nın bölgeye

[203] **A.e.**
[204] Veli Sırım, "Türkiye'nin Ortadoğu Ülkeleriyle Ekonomik İlişkilerinin Gelişmesinde Kıbrıs Meselesinin Rolü," **FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi**, No:12, 2018, s.103.
[205] Fatma Sarıaslan, "Filistin Sorunu ve Türkiye: Bir Denge Siyaseti," **Filistin Araştırmaları Dergisi**, No:6, 2019, s.11.
[206] Suha Bölükbaşı, "Behind the Turkish-Israeli Alliance: A Turkish View," **Journal of Palestine Studies**, C. XXIX, No:1, 1999, s.27.
[207] Şahin, **a.g.e.**, s.14.

yerleşmesine yol açmıştır.[208] PKK'nın bir taraftan eylemlerini arttırması, diğer taraftan Kuzey Irak'taki Kürt gruplarla iş birliğine girmesi, Ankara'nın Irak ve Suriye ile PKK'ya karşı iş birliği çabalarını arttırmıştır. Bu kapsamda 15 Ekim 1984'te Irak'la, 5 Mart 1985'te ise Suriye ile güvenlik protokolü imzalanmıştır.[209] Türkiye'nin bu dönemdeki bölgesel politikası, güvenlik endişelerinin gölgesinde yürütülmüştür.

Türkiye'nin Orta Doğu'da yaşadığı en mühim ve uzun soluklu siyasi krizlerden biri su sorunudur. Fırat ve Dicle sularının paylaşımı meselesi 1960'lı yıllardan itibaren Türkiye, Irak ve Suriye arasındaki görüşmelere konu olmuş, 1980'lerden itibaren sorun haline gelmiştir. Bu dönemde Suriye ile PKK arasındaki ilişkinin gün yüzüne çıkması Ankara'nın su sorununu Orta Doğu politikasında bir güç aracı olarak kullanmasına yol açmıştır.[210] Suriye, Türkiye'yi istekleri yönünde tek başına etkileyemeyeceğini görüp PKK gibi yasa dışı bölücü gruplara Türkiye aleyhine lojistik destek sağlamıştır. Aynı zamanda, Irak ile birlikte taktiksel bir güç birliğine girmiştir. Her iki ülke etki kapasitelerini arttırmak için nükleer, biyolojik ve kimyasal silahlanmaya başvurmuştur.[211] Suriye ve Irak ilişkilerindeki soğukluğa rağmen su sorunu nedeniyle Türkiye'ye karşı birlik olmuştur. Her iki ülke yetkilileri de Türkiye ile ikili ilişkilerde su sorununu devamlı olarak gündeme getirmiş ve ortak girişimlerde bulunmuştur.[212] Suların paylaşımı konusu uzun yıllar boyunca gündemdeki yerini korumuş, Suriye ile PKK sorunu ise yıllar sonra çözüme kavuşabilmiştir.

Türkiye, Turgut Özal liderliğinde başlangıçta Arap ve İslam dünyası ile yakınlaşma modelini takip etmiştir. Özal, iç politikadaki ekonomik liberalleşme ve ılımlı İslam uygulamalarını Orta Doğu ile aktif bir ihracat stratejisiyle birleştirmiştir. Ağustos

---

[208] Baskın Oran, "Dönemin Bilançosu," **Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar 1980-2001**, Ed. Baskın Oran, C.II, 12. bs., İstanbul, İletişim Yayınları, 2010, s.15.

[209] Ali Balcı, **Türkiye Dış Politikası: İlkeler, Aktörler ve Uygulamalar**, İstanbul, Alfa basım, 2018, s.201.

[210] Melek Fırat, Ömer Kürkçüoğlu, "Arap Devletleriyle İlişkiler," **Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar 1980-2001,** Ed. Baskın Oran, C.II, 12. bs., İstanbul, İletişim Yayınları, 2010, s.140.

[211] Konuralp Pamukçu, "Su Sorunu Çerçevesinde Türkiye, Suriye ve Irak İlişkileri," **Türk Dış Politikasının Analizi**, s.268.

[212] **A.e.,** s.256.

1990'da Irak'ın Kuveyt'i işgali ve Özal'ın koalisyonda rol alma isteği bir dönüm noktası olmuştur. Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle aynı zamana denk gelen Irak'a karşı savaş, Özal'a Türkiye'nin ABD'nin bölgesel dış politikasında hala jeostratejik bir rol oynayabileceğini gösterme şansı tanımıştır.[213] Türkiye'nin bölgedeki Batı çıkarları için devam eden önemini gösteren Özal, Ankara'nın uzun süredir devam eden Orta Doğu sorunlarına müdahil olmama politikasını bir kenara atarak Türk dış politikasına yeni bir yön vermiştir. Özal, Türkiye açısından Orta Doğu siyasetine daha cesur bir yaklaşım başlatmıştır. Böylece kısa bir yakınlaşma döneminin ardından Özal'ın bu yeni yaklaşımı bölgedeki Batı çıkarlarının bir aracı olarak Türkiye'nin genel imajını güçlendirmesine katkıda bulunmuştur.[214]

Körfez Krizi ve ardından yaşanan savaş, Türkiye ve İsrail'in ABD ile aynı safta yer almasına yol açmıştır. FKÖ, 1990-1991 Körfez Krizi sırasında Irak'ın yanında yer almış, örgütün lideri Yaser Arafat, Irak'ın Kuveyt'i işgali ile Türkiye'nin Kıbrıs'a müdahalesi arasında benzerlik kurmaya çalışmıştır. FKÖ'nün bu tutumu Türkiye ile ilişkilerini olumsuz etkilemiştir. Diğer yandan, Bulgaristan'da yönetimin Türk halkına yönelik baskısı karşısında FKÖ ve Arap ülkelerinin Ankara'ya ciddi bir diplomatik destek vermemesi de Türkiye'nin Arap ülkelerine bakışını değiştirmiştir. Tüm bu gelişmeler Türkiye-İsrail ilişkilerinin gelişmesini kolaylaştırmıştır.[215] Körfez Savaşı sonrasında terör örgütü PKK'nın daha fazla güç kazanması, Türkiye'nin harekete geçmesine yol açmıştır. Güvenlik tehdidiyle karşı karşıya kalan Türkiye, Kuzey Irak'ta terör örgütüne karşı askeri operasyonlar düzenlemiştir.

Türk Silahlı Kuvvetleri 1990'lı yıllar boyunca PKK'lı teröristleri yakalamak için sıcak takiple Kuzey Irak'a girmiştir. Özellikle Temmuz 1995'te 35,000 askerle yapılan operasyon bölgedeki diğer devletler tarafından endişeyle karşılanmıştır. Türkiye, 1997-98 yıllarında ise Barzani liderliğindeki Kürdistan Demokratik Partisi (KDP) ile iş birliği içinde PKK'yı zayıflatmayı başarmıştır. Daha sonra Suriye'deki

[213] Jung, **a.g.e.,** s.9.
[214] A.e., s.10.
[215] Faruk Sönmezoğlu, **Son Onyıllarda Türk Dış Politikası 1991-2015**, İstanbul, Der Yayınları, 2016, s.190-191.

PKK varlığını sonlandırmaya yönelmiştir.[216] Dönemin Genelkurmay Başkanı Hüseyin Kıvrıkoğlu, Suriye'yi terör örgütü elebaşı Abdullah Öcalan'ın ülkeden çıkarmaması halinde savaşla tehdit etmiştir. Açıklamanın ardından Türkiye, askeri birliklerini Suriye sınırına kaydırmıştır. Bu gelişmeler sonrası Öcalan, Ekim 1998'de Suriye'den ayrılmıştır. Suriye ile Türkiye arasında 20 Ekim'de Adana Mutabakatı imzalanmıştır. Suriye böylece PKK'nın bir terör örgütü olduğunu kabul etmiştir. Yaşanan gelişmeler sonrası PKK iki ülke arasındaki ilişkileri belirleyen bir unsur olmaktan çıkmıştır.[217] Öcalan'ın 1999'da yakalanması, Türkiye'nin güvenlik konusundaki endişelerinin giderilmesini sağlarken, Suriye ile ilişkilerde ise yeni bir kapı açmıştır.

3.2. AK Parti İktidarı Öncesi Orta Doğu ve Türkiye

Türkiye, genel çerçevede 1990'ların başında Orta Doğu'yu dış politikasında öne çıkarmış, tıpkı Soğuk Savaş döneminde olduğu gibi yine Batı etkisinde hareket etmiştir. Kuveyt Savaşı'nda ABD'yi desteklemiş, İsrail ile yakın ilişkiler geliştirmiştir.[218] Türkiye, bu dönemde PKK'yı askeri olarak yenilgiye uğratmış, ancak Kürt sorunuyla karşı karşıya kalmıştır. Suriye ve Irak ile ilişkilerini geliştirirken, su sorunuyla ilgili ise henüz çözüm sağlayamamıştır. Ancak yaşanan bir takım olumsuzluklara rağmen Türkiye'nin bölgedeki konumu 1990'larIa karşılaştırıldığında 2000'lere girerken çok daha ferahlamıştır.[219] Türkiye'nin bu tarihten itibaren Orta Doğu'ya yaklaşımı Soğuk Savaş'ın sona ermesinin de etkisiyle değişmiştir. Soğuk Savaş sırasında Sovyet tehdidi nedeniyle Batı'ya yaklaşan Türkiye'nin bu dönemin sona ermesiyle Orta Doğu politikasında daha serbest adımlar atmaya başladığı görülmüştür.

Amerika Birleşik Devletleri'nin 2001'de yaşanan 11 Eylül saldırılarının ardından Orta Doğu'yu hedef alan dış politika uygulamaları hem bölge devletlerinin hem de Türkiye'nin kaygılarını arttırmıştır. Bu tarih itibarıyla Türkiye, bölgedeki sorunlara yönelik mesafeli politikasının bir çözüm getirmeyeceğinin farkına varmış,

[216] Özlem Tür, "Türkiye ve Orta Doğu: Gerilimden İşbirliğine," **Doğu'dan Batı'ya Dış Politika: AK Partili Yıllar**, s.147-148.
[217] Balcı, **a.g.e.,** s.248.
[218] Deniz Altınbaş, "Türkiye-AB Orta Doğu Üçgeni," **Akademik Orta Doğu**, C. IV, No:2, 2010, s.29.
[219] Fırat, Kürkçüoğlu**, a.g.e.,** s.567.

anlaşmazlıklara çözüm üretip arabuluculuk yaparak zorlukların üstesinden geleceğini anlamıştır.[220] 2002 yılının Kasım ayına kadar iktidarda kalan koalisyon hükümetinin "bölge tabanlı dış politika" anlayışı, bu devletlerle iyi ilişkiler kurulmasını hedeflemiştir. Türkiye, 2001'deki ekonomik kriz sonrası komşu Arap ülkeleriyle ticaret hacminin arttırılmasına odaklanmıştır. Bunun sonucunda AK Parti iktidara gelmeden önce 2002 yılının son aylarında, Suriye ve Irak dış politikasında ilerleme kaydedilmiş, Filistin sorununda ise daha istikrarlı ve hassas adımlar atılmıştır.[221] Türkiye'nin hem iç hem de dış nedenlerden dolayı Orta Doğu politikasına ilgisi artmıştır.

AK Parti öncesi dönemde Türkiye-Suriye ilişkilerinde yaşanan canlanmanın, Suriye Devlet Başkanı Hafız Esad'ın Haziran 2000'de hayatını kaybetmesinin ardından devam edip etmeyeceği endişeleri doğmuştur. Ancak PKK ile bağlantıları olan Esad'ın kardeşi Rıfat Esad yerine oğlu Beşar Esad'ın iktidara gelmesi bu endişeleri boşa çıkarmıştır. Yeni Cumhurbaşkanı Sezer de ilk resmi yurt dışı ziyaretini Şam'da Esad'ın cenaze törenine katılarak yapmış ve Beşar Esad tarafından büyük ilgi ile karşılanmıştır.[222] Yeni dönemde yaşanan son gelişmeler, ilişkilerdeki olumlu seyri sürdürmüştür. AK Parti'nin iktidara gelmesinin ardından ise hem Suriye hem de diğer Orta Doğu ülkeleriyle olan ilişkiler farklı bir boyuta taşınmıştır.

3.3 AK Parti Dönemi Türkiye'nin Orta Doğu Politikası

AK Parti döneminde Türkiye, Orta Doğu ülkeleriyle ilişkilerini geliştirmiş, bölgedeki konumunu güçlendirmiştir. AK Parti iktidarının ilk 10 yılında bölge ülkeleriyle kurduğu ilişkiler, Arap Baharı ayaklanmalarının ardından değişime uğramıştır.

3.3.1 AK Parti'nin İlk 10 Yılında Orta Doğu Politikası

AK Parti'nin iktidara geldiği 2002 yılının öncesi ve sonrasında bölgede önemli gelişmeler yaşanmıştır. Orta Doğu'nun kaderini değiştiren ve bölgedeki dengeleri sarsan 11 Eylül 2001'deki saldırıların ardından ABD, Orta Doğu'ya askeri olarak

[220] Şahin, **a.g.e.**, s.15.
[221] Nuri Yeşilyurt, "Orta Doğuyla İlişkiler," **Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar 2001-2012,** Ed. Baskın Oran, C.III, 4. bs., İstanbul, İletişim Yayınları, 2020, s.401.
[222] Fırat, Kürkçüoğlu, "Orta Doğu'yla İlişkiler", **a.g.e.**, s.567.

yerleşmiştir. Irak'ın parçalanma riski söz konusuyken, İran bölgedeki nüfuzunu arttırmaya başlayarak nükleer politikalarını hızlandırmış, Arap-İsrail meselesinin çözüm sürecinde tıkanmalar meydana gelmiş, bölgede silahlı gruplar etkisini arttırmaya başlamıştır. Türkiye Batılı devletlerle olan ilişkileri ve bölgedeki gelişmeler konusunda arada kalmıştır.[223] Türkiye'nin bölgeye yönelik izlediği dış politika anlayışı 2000'li yılların başında belirgin bir biçimde tarz değişimine uğramıştır. Çok eksenli, proaktif ve sıfır sorunlu dış politika anlayışını benimseyen AK Parti'nin iktidara gelmesi sonrası Orta Doğu'da aktif dış politika hedeflenmiştir.[224] Türkiye yeni dış politika yaklaşımı kapsamında Orta Doğu'da etkin bir rol oynamaya başlamış, ancak bölgede yaşanan gelişmeler sonucunda artan güvenlik endişeleri de devam etmiştir.

Irak'ın 2003'te ABD ve İngiltere öncülüğündeki koalisyon güçlerince işgal edilmesi, Orta Doğu'daki dengeleri değiştiren en önemli gelişmelerden biri olarak görülmektedir. Bu süreç, Türkiye'nin Irak politikasını, bölgedeki Arap ülkeleriyle ilişkilerini ve Kuzey Irak sorunu kapsamında Türkiye-ABD ilişkilerini etkilemiştir.[225] Irak'ın kuzeyinde Kürt devletinin kurulmasından dolayı kaygıları artan Türkiye, işgal süresince bu soruna odaklanmıştır. ABD'nin işgal sırasında Türkiye topraklarını kullanmasını öngören tezkerenin 1 Mart 2003'te TBMM'de reddedilmesi nedeniyle Türkiye, savaş sonrası sürece dahil edilmemiştir.[226] Yaşanan bir takım olumsuzlukların yanında Irak tezkeresinin kabul edilmemesi, Orta Doğu'da Türkiye'ye karşı oluşan pozitif algıyı güçlendirmiştir.

Türkiye'nin bu dönemde Lübnan'da asker bulunduran Suriye ile olan ilişkileri Lübnan'a yönelik politikasını olumlu yönde etkilemiştir. Türkiye, Lübnan ile 2004'te karşılıklı temaslar gerçekleştirmeye başlamıştır. Bu çerçevede Nisan ayında Lübnan Dışişleri Bakanı Jean Obeid, bir ay sonra ise ülkenin Başbakanı Refik Hariri Türkiye'ye ziyaret gerçekleştirmiştir. Görüşmelerde, Türkiye'nin Kıbrıs ve Orta Doğu

[223] Tarık Oğuzlu, "Komşularla Sıfır Sorun Politikası: Kavramsal bir Analiz," **Ortadoğu Analiz**, C. IV, No:42, 2012, s.11.
[224] Erman Akıllı, "Türk Dış Politikası Zemininde Arap Baharı," **Ortadoğu Analiz**, C. IV No:37, 2012, s.44.
[225] Yeşilyurt, **a.g.e.,** s.405.
[226] Ali Balcı, "Türkiye'nin Irak Politikası 2012: İki Irak Hikâyesi," **Türk Dış Politikası Yıllığı 2012**, Ed. Burhanettin Duran, Kemal İnat, Ufuk Ulutaş, Ankara, SETA Yayınları, 2013, s.120.

açılımları ile Irak sorunu üzerinde durulmuş ve iki ülke arasında serbest ticaret anlaşması imzalanmasına ilişkin bir karar alınmıştır. Dönemin Dışişleri Bakanı Gül'ün Temmuz 2004'te Beyrut'a gerçekleştirdiği ziyaret de 21 yıl sonra dışişleri bakanlığı seviyesinde ülkeye yapılan ilk ziyaret olmuştur.[227] Türkiye ile Lübnan ilişkilerinde olumlu seyir devam ederken, Şubat 2005'te Lübnan'ın Suriye karşıtı Başbakanı Hariri suikast sonucu öldürülmüştür. Batılı ülkeler suikast nedeniyle Suriye ve desteklediği Hizbullah'ı suçlamıştır. Cumhurbaşkanı Sezer, ABD'nin uyarılarına ve iç kamuoyundaki farklı tepkilere rağmen 13-14 Nisan'da Şam'a ziyaret gerçekleştirmiştir. Ancak Sezer burada yaptığı konuşmada, Suriye askerlerinin ülkeden çıkarılması ve suikastın aydınlatılmasına yönelik açıklamalarda bulunmuştur.[228] Baskı altında olduğu bir dönemde Cumhurbaşkanı nezdinde ülkeye yapılan ziyaret oldukça önemli olmuştur. Bu durum Suriye-Türkiye ilişkilerindeki katedilen yolu ortaya koyarken, Türkiye'nin Orta Doğu'daki aktif rolüne de işaret etmektedir.

Türkiye'nin İsrail ve Filistin'e yönelik politikası da AK Parti döneminde belirgin bir değişime uğramıştır. 1996 yılından bu döneme kadar İsrail ile özellikle savunma ve istihbarat alanlarında yakın ilişkileri bulunan Türkiye, AK Parti hükümeti döneminde Filistin yanlısı bir politika benimsemeye başlamıştır. Başbakan Erdoğan, İsrail'in Batı Şeria ve Gazze'deki politikasını açıkça eleştirerek İsrail'i terör devleti olarak nitelendirmiştir. Aynı zamanda Filistinli liderlerle de yakın ilişki kuran Erdoğan, Ocak 2006'da Filistin'de yapılan seçimin ardından Ankara'da Halid Meşal liderliğindeki üst düzey heyeti ağırlamıştır. Orta Doğu'da daha güçlü rol oynamak isteyen Türkiye'nin bu girişimleri ABD ve İsrail hükümetlerini tedirgin etmiştir.[229] Hükümetin Orta Doğu'da en etkin olduğu bölgesel meselelerden biri olan Filistin sorunu, AK Parti'nin çoğu uluslararası platformda değindiği bir konu haline gelmiştir. İktidarın Filistin meselesine yaklaşımı dış politikada savunduğu değerlerle birebir örtüşmektedir. Bu nedenle AK Parti hükümeti, sorunun çözülmesi amacıyla izlediği etkili politikaya bugün de devam etmektedir.

[227] Yeşilyurt, **a.g.e.,** s.415.
[228] Sönmezoğlu, **a.g.e.**, s.578-579
[229] F. Stephen Larrabee, "Turkey Rediscovers the Middle East," **Foreign Affairs**, C. LXXXVI, No:4, 2007, s.110.

Temmuz 2006 meydana gelen ve 34 gün süren İsrail ile Lübnan arasındaki savaş, Türkiye ve Lübnan arasındaki ilişkilerin gelişmesinde önemli etkenlerden biri olmuştur. Türkiye'nin savaş sırasındaki aktif diplomatik girişimleri ve İsrail karşıtı politikası aynı zamanda savaş sonrası Lübnan'a verdiği askeri, siyasi ve ekonomik destekler iki ülke arasındaki ilişkileri geliştirmiştir.[230] Temmuz Savaşı sırasında hem hükümet hem de Türk halkı Lübnan'a desteğini göstermiştir. Erdoğan'ın İsrail saldırılarını kınamasının yanı sıra Türkiye'nin birçok kentinde büyük çaplı protestolar düzenlenmiş ve İsrail bayrakları yakılmıştır. Türk STK'lar da İsrail'in Lübnan ve Filistin politikalarını kınayan açıklamalarda bulunmuştur.[231] Lübnan'daki savaşın durması için Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi tarafından alınan karar kapsamında 14 Ağustos 2006 tarihinde ateşkes sağlanmış ve Lübnan'a barış gücü askerleri gönderilmesi kabul edilmiştir.[232] Türk hükümeti de Lübnan'a asker gönderme kararına katılmıştır.

TBMM'nin Lübnan'daki BM barış gücüne katılmak üzere 1000 asker gönderme kararına, Türkiye'nin Hizbullah ile askeri bir çatışmaya girmesinden endişe eden bazı AK Partili milletvekilleri, muhalefet partileri ve Cumhurbaşkanı Sezer karşı çıkmıştır. Cumhurbaşkanı Sezer, başkalarının ulusal çıkarlarını korumanın Türkiye'nin sorumluluğunda olmadığı gerekçesiyle bu kararı desteklemediğini ifade etmiştir.[233] Erdoğan ise ülkenin çıkarlarının olaylara seyirci kalarak değil, müdahil olarak korunacağını[234] söyleyerek barış sürecine katılmanın bir gereklilik olduğunu savunmuştur. Larrabee'e göre Erdoğan'ın tüm risklere rağmen aldığı kararın Türk dış politikası açısından önemli faydaları olmuştur. Karar hem Türkiye'nin Avrupa'daki kimliğini vurgulamış hem de Ankara'nın önemli bölgesel bir aktör olduğunu göstermiştir. Aynı zamanda Erdoğan'ın kararı Washington tarafından olumlu karşılanmış ve bu da Türkiye ile ABD arasındaki gerginliğin azalmasına yardımcı olmuştur. Lübnan'a asker gönderme kararı, Türkiye'nin barış gücünü destekleyen

[230] Sarıaslan, **Orta Doğu ve Türkiye,** s.155.
[231] Larrabee, **a.g.e.,** s. 110.
[232] Mevlüt Bulut, Seher Bulut, "2006 Temmuz Savaşı, 2011 Suriye Krizi ve 2019 Protestoları Perspektifinden Hizbullah'ın Lübnan'daki Rolü," **Güvenlik Bilimleri Dergisi**, C.X, No:1, 2021, s.108.
[233] Larrabee, **a.g.e.,** s. 110.
[234] "Lübnan'a Gitmezsek İhanet Etmiş Oluruz," (Çevrimiçi), https://www.yenisafak.com/gundem/lubnana-gitmezsek-ihanet-etmis-oluruz-3565, 01 Ocak 2022.

Arap ülkeleriyle iş birliği içinde olduğunu göstermesi açısından da önem taşımaktadır.[235] Türk hükümetinde tartışmalara neden olan bu karar, dış politikada Türkiye'nin imajını olumlu etkilemiştir.

Türkiye'nin ilerleyen süreçte İsrail ile yaşadığı yeni kriz, Arap dünyası politikalarında önemli bir etkiye yol açarak, bölgede daha güçlü bir rol almasını sağlamıştır. İsrail'in Gazze'ye yönelik ablukası ve Filistinlilerin mücadelesi Türkiye'nin dış politikasında önemli bir gündem maddesi olmuştur. Filistin halkına destek olmak amacıyla 31 Mayıs 2010'da İHH İnsani Yardım Vakfı tarafından 10 bin tondan fazla insani yardım malzemesini taşıyan 8 geminin yer aldığı yardım filosu organize edilmiştir. Ancak İsrail askerleri, filoda bulunan "Mavi Marmara" gemisine karasularının 73 mil açığında, uluslararası sularda müdahalede bulunmuştur. Saldırı sonucu 9 Türk vatandaşının hayatını kaybetmesi büyük bir tepkiye neden olmuştur.[236] Mavi Marmara olayı, zaten bozulan İsrail-Türkiye ilişkilerinde derin bir yara açmıştır. Bu olayın ardından Filistin sorunundaki etkin siyasetine devam eden Türkiye'nin Orta Doğu'daki politikaları, Arap Baharı sürecinin başlamasının ardından yeniden şekillenmiştir.

3.3.2 Arap Baharı Sonrası Türkiye'nin Orta Doğu Politikası

Orta Doğu bölgesini sarsan ve ülkelerde büyük değişimlere yol açan Arap Baharı, bir bölge ülkesi olan Türkiye'yi de etkilemiştir. Bu nedenle Türkiye'nin Orta Doğu politikası, Arap Baharı sonrası yeniden şekillenmiştir. Aralık 2010'da Tunus'ta bir seyyar satıcının kendisini yakmasıyla başlayan Arap Baharı sürecinin ilk neticesi, ülkenin lideri Zeynel Abidin Bin Ali'nin Ocak 2011'de ülkeden ayrılmasıyla görülmüştür. Tunus'taki olaylar daha sonra birçok Arap ülkesine yayılmış ve ayaklanmalar başlamıştır.[237] Arap Baharı ayaklanmalarına başlangıçta şüpheci ve çekingen yaklaşan Türkiye, devrim gibi anlık çözümlerin geçici olduğunu düşünerek uzun soluklu kademeli değişimlerden yana bir tavır takınmıştır. Türkiye'nin Arap Baharı'na yaklaşımı, sert güç kullanmadan diplomatik yollarla çözümü desteklemek

[235] Larrabee, **a.g.e.,** s. 110.
[236] Sırım, "Türkiye-Ortadoğu Ülkeleri Arasındaki İlişkilerde Filistin Meselesinin Yeri," **a.g.e**., s.369.
[237] Sönmezoğlu, **a.g.e.**,547.

şeklinde olmuştur.[238] Ancak Suriye ve Libya gibi Arap ülkelerindeki olaylar, Türk hükümetinin beklentilerinin tam tersi şeklinde gelişmiştir.

AK Parti'nin komşularla sıfır problem stratejisine dayalı Türk dış politikası vizyonu, Arap Baharı'nın başlaması üzerine ciddi bir sınavla karşı karşıya kalmıştır. Türk politikacılar, prensipte acımasız otoriter rejimlere karşı büyük meydan okumayı desteklemişlerdir. Ancak uygulamada Türkiye'nin bu ülkelerle inşa ettiği ekonomik ilişkiler göz önünde bulundurulduğunda demokrasi ve rejim değişikliğini savunması, ekonomik çıkarlarını önemli bir süre için tehlikeye atma riski oluşmuştur. Kısacası Türkiye, bu dönemde etik ve kişisel çıkar ikilemiyle karşı karşıya kalmıştır.[239] Türkiye Arap Baharı konusundaki başlangıçtaki çekimser tavrı nedeniyle Mısır, Libya ve Suriye'de rejim liderleri veya ayaklanan halka karşı net bir tavır sergilememiştir. Bu süreçte yapılan açıklamalarda, genelde dengeli ve hiçbir tarafı gücendirmeyecek ifadelere yer verilmiştir.[240] Ancak Türkiye'nin olaylara yönelik bakış açısı bir süre sonra değişime uğramıştır.

Türkiye, Arap Baharı konusundaki şüpheci yaklaşımını gösterilerin şiddetlenmesinin ardından geride bırakmış ve tepkisini ortaya koymaya başlamıştır. Başbakan Erdoğan, meclisteki konuşmasında Mısır Devlet Başkanı Hüsnü Mübarek'e açık bir şekilde çekilmesi çağrısında bulunmuş, bu durum ilerleyen süreçte ikili ilişkilerin gidişatını değiştirmiştir. Türkiye, Libya'da ise ilk başta dışarıdan müdahaleye karşı durmuş, ancak sonrasında, NATO operasyonlarından önce ve sonra Kaddafi'ye çekilmesi konusunda telkinde bulunmuştur.[241] Türkiye'nin olaylara yönelik verdiği tepkiler gelecekteki bölgesel politikasında da belirleyici olmuştur.

Orta Doğu'da 2012 yılındaki yeni düzen Türkiye lehine değişiklik göstermiştir. Tunus ve Mısır başta olmak üzere Arap Baharıyla rejim değişikliği yaşanan ülkelerde iktidara gelen veya ikinci parti olan İslamcı hareketler, Türkiye'yi örnek aldıklarını belirtmiştir. 2012'de Muhammed Mursi'nin iktidara gelmesinin ardından Mısır

[238] Ramazan Gözen, **AK Parti Dış Politikası: Sıfır Sorun'dan Suriye Savaşı'na Kaybolan Bir İdealizm**, Ankara, Elips Kitap, 2021, s.374.
[239] Ziya Öniş, "Turkey and the Arab Spring: Between Ethics and Self-Interest," **Insight Turkey**, C. XIV, No:3, 2012, s.49.
[240] Ramazan Gözen, "Türkiye ve Arap Baharı: Değişimi Açıklamak ve Anlamak," **Adam Akademi**, C. I, No: 2, 2011, s.15.
[241] Mustafa Kibaroğlu, "Arap Baharı ve Türkiye," **Adam Akademi**, C.I, No:2, 2011, s.32.

Türkiye ile iyi ilişkiler kurmuş ve iki ülke arasındaki ilişkiler müttefiklik seviyesine gelmiştir. Başbakan Erdoğan'ın Kasım ayında ülkeye yaptığı resmi ziyarette iki ülke arasında çeşitli alanlarda 27 anlaşmaya imza konulmuştur.[242] Ancak 2013 yılına gelindiğinde askeri darbe sonrası iki ülke arasındaki ilişkiler bozulmaya başlamıştır. Mısır'da 3 Temmuz 2013'te Genelkurmay Başkanı Abdül Fettah El Sisi komutasındaki ordunun darbe yapması sonucu Muhammed Mursi görevinden alınmıştır. Darbe sonrası ülkede meydana gelen şiddet olaylarında binlerce insan yaşamanı yitirmiş ve tutuklanmış, darbe karşıtları ise idam cezası almıştır. Türkiye, ülkenin seçilmiş ilk Cumhurbaşkanı Mursi'nin darbeyle görevden alınmasına sert tepki göstermiştir.[243] Erdoğan'ın Mısır'daki darbe yönetimini hedef alan ifadeleri, Kahire yönetimini Türkiye'ye karşı harekete geçirmiştir. Karşılıklı açıklamaların ardından ilişkilerin gerilmesi sonucu 2013'ün Kasım ayında siyasi kriz patlak vermiştir. Mısır Dışişleri Bakanlığı Türkiye'nin Kahire büyükelçisini "istenmeyen adam" ilan etmiş, Türkiye de aynı kararı alarak karşılık vermiştir. Tüm bunların sonucunda iki ülke arasındaki ilişkiler diplomatik olarak en düşük seviyeye indirilmiştir.[244] Türkiye'nin Mısır'la kısa süren iyi ilişkileri darbenin ardından yerini uzun yıllar süren anlaşmazlığa ve kopuk ilişkilere bırakmıştır.

Arap Baharı'nın başlangıcında kendisini rejim ve halk hareketleri arasında bulan ve ilerleyen süreçte ayaklanan halka destek veren Türkiye, Bahreyn'deki ayaklanmalarda zor bir pozisyonda kalmış ve farklı bir tutum sergilemiştir. Bahreyn'deki problemin Körfez bölgesini etkilemesi ve ülke çıkarları gereği olaylarla yakından ilgilenmemiştir. Türkiye'nin Bahreyn'deki olaylara yaklaşımının son dönemdeki dış politikasıyla çeliştiği görülmektedir. Ancak Türkiye'nin bu yaklaşımı, ülke çıkarlarının prensiplerin önüne geçebileceğini göstermiştir.[245] Bu nedenle hükümetin sergilediği tavrın bir sonucu olarak Arap Baharı'nın Türkiye'nin

[242] Balcı, **Türkiye Dış Politikası: İlkeler, Aktörler ve Uygulamalar**, s.340-341.
[243]Fatma Sarıaslan, "Türkiye-Mısır İlişkilerinde Ekonomik Dinamiklerin Etkisi," **Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, No:54, 2019, s.541.
[244] İsmail Numan Telci, "Arap İsyanları Sürecinde Türkiye-Mısır İlişkilerinin Dönüşümü," **AK Parti'nin 15 Yılı Dış Politika**, Kemal İnat, Ali Aslan, Burhanettin Duran, İstanbul, SETA, 2017, s.308.
[245]Ahmet Öztürk, "Bahreyn 2013," **Ortadoğu Yıllığı 2013**, Ed. Kemal İnat, Muhittin Ataman, İstanbul, Açılım Kitap, 2014,s.364.

Bahreyn ile ilişkilerine olumsuz bir yansıması olmamıştır. Ancak iki ülke Katar sorunu nedeniyle karşı karşıya gelmiştir.

Arap ayaklanmalarının ardından istikrarsızlığın sürdüğü bölgede 5 Haziran 2017 tarihinde başka bir kriz patlak vermiştir. Suudi Arabistan öncülüğündeki Bahreyn, Mısır ve Birleşik Arap Emirlikleri, terörü desteklemek ve bölgeyi istikrarsızlaştırmakla suçladığı Katar ile diplomatik ilişkileri kestiğini duyurmuştur. Suudi Arabistan, Bahreyn ve BAE, Katar vatandaşlarına ülkeyi terk etmeleri için 14 gün süre verdiklerini açıklayarak kendi vatandaşlarının da Katar'a girişini yasaklamıştır. Katar ise haksız ve temelsiz olduğunu belirterek tüm suçlamaları reddetmiştir.[246] Arap Baharının ardından yaşanan en önemli gelişmelerden biri olan Katar'a yönelik ambargo, Türkiye'nin aktif rol oynağı krizlerden biri olmuştur.

Katar'a karşı Arap blokunun yanında saf tutan ülke sayısı bir hafta sonra 15'e ulaşmıştır. Buna karşın Türkiye, İran ve Irak Katar'ın yanında tavır alan karşıt blokta yer almıştır. Bu ülkeler, her ne kadar taraflara aralarındaki anlaşmazlık ve çatışmaları diyalog ve diplomasi yoluyla çözüme kavuşturma çağrısında bulunsalar da yaptıkları açıklamalar ve ablukayı kırmaya yönelik çabalarıyla Katar'ı desteklediklerini göstermiştir.[247] Türkiye, Katar krizinde arabuluculuk rolü üstlenmiş ve sorunun çözümü için diplomatik çaba sarf etmiştir. Türkiye'nin halihazırda Katar'daki askeri üssünden rahatsız olan güçlü Arap ülkelerini böyle bir krizde karşısına alması, bu ülkelerle ilişkilerini tehlikeye atmıştır. Ancak Türkiye, müttefiki ile olan ilişkilerini ön planda tutmuş ve kararlı bir duruş sergilemiştir.

Körfez ülkelerine pahalıya mal olan kriz 3 buçuk yılın ardından ancak çözüme kavuşabilmiştir. Katar'a karşı uygulanan abluka 5 Ocak 2021'de Körfez Arap Ülkeleri İşbirliği Konseyi'ne üye 6 ülke tarafından imzalanan anlaşma ile sona ermiştir.[248] Ablukanın kaldırılması Katar'ın bölgedeki müttefiki Türkiye ile Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) arasındaki ilişkileri de olumlu yönde etkilemiştir. Mısır'da

[246] "Qatar Rift: Saudi, UAE, Bahrain, Egypt Cut Diplomatic Ties," (Çevrimiçi) https://edition.cnn.com/2017/06/05/middleeast/saudi-bahrain-egypt-uae-qatar-terror/index.html, 3 Nisan 2022.
[247] İsmail Akdoğan, "Katar Krizi: Değişen Bölgesel Güç Dengesinin İlk Pratik Yansıması," **Ortadoğu Analiz**, C. IX, No: 81, 2017, s.18.
[248] "Qatar crisis: Saudi Arabia and Allies Restore Diplomatic Ties with Emirate," (Çevrimiçi) https://www.bbc.com/news/world-middle-east-55538792, 3 Nisan 2022.

Sisi yönetimini destekleyen BAE, geçtiğimiz dönemlerde Türkiye ile Libya, Suriye, Yemen ve Somali'de de farklı cephelere destek vermiştir. Ancak Abu Dabi Veliaht Prensi Şeyh Muhammed Bin Zayid Al Nahyan'ın Kasım 2021'de Türkiye'ye yaptığı resmi ziyaret, Türkiye ile BAE ilişkilerinde yeni bir sayfa açmıştır. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Şubat 2022'de ülkeye düzenlediği ziyaret ise normalleşme sürecini desteklemiştir.[249] BAE basını Erdoğan'ın ziyaretinin iki ülke arasındaki ilişkileri geliştirdiğine ve stratejik seviyeye taşıdığına dikkat çekmiştir. Karşılıklı ziyaretlerin hem halklar hem de bölge için önemine değinilen haberlerde, Erdoğan'ın ziyaretinin bölgede barış ve istikrarı sağlama çabalarına katkıda bulunacak önemli bir gelişme olduğu belirtmiştir.[250]

Mısır ile 2013'teki askeri darbenin ardından gerilen ilişkiler de 2021'de yeni bir döneme girmiştir. Bu kapsamda ilişkilerin restore edilmesi amacıyla 5-6 Mayıs 2021 tarihlerinde ülkelerin heyetleri arasında ikili ve bölgesel konularda siyasi istişareler gerçekleştirilmiştir.[251] Görüşmelerde iki ülke arasındaki tüm sorunlar masaya yatırılmış, Mısır Türkiye'den rahatsızlık duyduğu tüm konuları toplu bir şekilde gündeme getirmiştir. Türkiye'den Mısır ile ilişkilerini yumuşatmak, düzeltmek ya da normalleştirmesi için istenilen adımları atması talep edilmiştir. Türkiye de aynı şekilde Mısır'a sorunlu alanları ve taleplerini iletmiştir.[252] Türkiye-Mısır istişarelerinin ikinci turu ise 7-8 Eylül 2021'de Ankara'da gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerde, iki ülke arasındaki ilişkiler ve bölgesel gelişmeler değerlendirilmiştir. Görüşmeler kapsamında ilişkilerin normalleştirilmesi yönünde adımlar atılmasına ve istişarelerin devam etmesine karar verilmiştir.[253] İki ülke arasında liderler düzeyinde ise Katar'da önemli bir adım atılmıştır. Cumhurbaşkanı Erdoğan, Kasım 2022'de

[249] "Türkiye ve BAE arasında Yeni Dönem Sinyali: Erdoğan'ın Ziyaretinde 13 Anlaşma İmzalandı," (Çevrimiçi) https://tr.euronews.com/2022/02/14/turkiye-ve-bae-aras-nda-yeni-donem-sinyali-erdogan-n-ziyaretinde-13-anlasma-imzaland, 4 Nisan 2022.
[250] "Erdogan's UAE Visit to Cement Strategic Ties," (Çevrimiçi) https://gulfnews.com/opinion/editorials/erdogans-uae-visit-to-cement-strategic-ties-1.85704045, 4 Nisan 2022.
[251] "Egypt and Turkey Hold 'Frank' Official Talks, First Since 2013," (Çevrimiçi) https://www.aljazeera.com/news/2021/5/6/egypt-and-turkey-hold-frank-official-talks-first-since-2013, 4 Nisan 2022.
[252] Volkan İpek, "Munch'un Çığlık Tablosundan Monet'nin Nilüferler Tablosuna: Türkiye-Mısır İlişkileri," **Ortadoğu Analiz**, C. XII, No:102, 2021, s.54.
[253] "Türkiye-Mısır İstikşafi İstişareleri İkinci Tur Görüşmeleri," (Çevrimiçi) https://www.mfa.gov.tr/no_-300_-turkiye-misir-istiksafi-istisareleri-ikinci-tur-gorusmeleri-hakkinda-ortak-aciklama.tr.mfa, 8 Nisan 2022.

Katar'da Dünya Kupası'nın açılış resepsiyonunda, Mısır Cumhurbaşkanı Abdülfettah es-Sisi ile tokalaşmış ve kısa bir görüşme yapmıştır. Darbenin ardından gerçekleştirilen ilk üst düzey temas, her iki ülke tarafından yeni bir başlangıç olarak değerlendirilmiştir.[254] Ancak Erdoğan-Sisi görüşmesi Türkiye muhalefeti tarafından tepkiyle karşılanmış, hükümet ise bu yönde adımların devam edeceği sinyalini vermiştir.

Suudi Arabistan ile Türkiye arasında ise Kral Abdullah'ın 2005'te tahta çıkmasıyla birlikte iki ülke arasında bu zamana kadarki en samimi ilişkiler kurulmuştur. Ancak bu ilişkiler 2013'te Mısır'daki askeri darbe ve sonrasında yaşanan gelişmeler nedeniyle bozulmaya başlamıştır. Suudi Arabistan'ın yeni Kralı Selman'ın 2016 yılında Türkiye, Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın 2017'de Suudi Arabistan ziyaretleri ilişkileri restore etmekte yetersiz kalmıştır. Katar krizinde Türkiye'nin Doha yönetiminin yanında yer alması da ilişkilerin bozulmasına yol açan ayrı bir mesele olmuştur.[255] Suudi Arabistan ve Türkiye arasındaki ilişkiler, Suudi gazeteci Cemal Kaşıkçı'nın, 2 Ekim 2018'de Suudi Arabistan'ın İstanbul Başkonsolosluğu'na girdikten sonra bir infaz timi tarafından katledilmesinin ardından yeni bir sorunla daha fazla gerilmiştir.[256] İki ülke arasında tansiyonun yükselmesinin ardından Suudi Arabistan, Türk mallarına resmi olmayan bir ambargo uygulamaya başlamıştır. Konuyla ilgili iki ülke basınında çeşitli haberler yapılmış, ancak resmi bir girişimde bulunulmamıştır.

Suudi Arabistan ve Türkiye arasında ilerleyen dönemlerde olumlu gelişmeler yaşanmaya başlamıştır. Cumhurbaşkanı Erdoğan ve Suudi Arabistan Kralı Selman 21 Kasım 2020'de bir telefon görüşmesi gerçekleştirmiştir. İki ülke arasındaki ilişkilerin ele alındığı görüşmede, ilişkilerin geliştirilmesi ve sorunların çözümü için diyalog kanallarının açık tutulması konusunda anlaşmaya varılmıştır.[257]

---

[254] "Sisi'yle Tokalaşan Erdoğan'dan Mısır Açıklaması," (Çevrimiçi) https://www.bbc.com/turkce/articles/cql5kq25k47o, 2 Aralık 2022.
[255] Riad Domazeti, **Dünya Kriz Bölgeleri 17: Suudi Arabistan**, İstanbul, İNSAMER, 2021, s.85.
[256] "Suudilerin 'Organize Cinayeti'nin Üzerinden Bir Ay Geçti," (Çevrimiçi) https://www.aa.com.tr/tr/dunya/suudilerin-organize-cinayetinin-uzerinden-bir-ay-gecti/1301079, 10 Nisan 2022.
[257] "Suudi Arabistan Kralı Selman bin Abdülaziz el-Suud ile Telefon Görüşmesi," (Çevrimiçi) https://www.tccb.gov.tr/basin-aciklamalari/365/122894/suudi-arabistan-krali-selman-bin-abdulaziz-el-suud-ile-telefon-gorusmesi, 10 Nisan 2022.

Cumhurbaşkanı Erdoğan, 5 yılın ardından ilk kez 28-29 Nisan 2022 tarihlerinde Suudi Arabistan'ın Cidde ve Mekke kentlerine resmi bir ziyaret gerçekleştirmiştir. Ziyaret yerel basında, "İlişkilerde Yeni Dönem" başlığıyla verilirken, Erdoğan da ziyaretinin, ikili ilişkilerde "yeni bir dönemin müjdecisi" olacağını ifade etmiştir.[258] Erdoğan'ın ziyareti Suudi basınında ise iki ülke arasındaki "buzları eriten" ziyaret şeklinde nitelendirilmiştir. Cidde merkezli Arab News'de yer alan haberde, ziyaret Türkiye'nin ekonomik bağlarını güçlendirdiği ve bölgesel çatışmalardan kaçındığı bir dönemde ilişkilerini geliştirmeye yönelik kapsamlı çabalarının bir parçası olarak yorumlanmıştır.[259] Türkiye, son dönemde bölgedeki Arap ülkeleriyle hasarlı olan ilişkileri onarmaya yönelik adımlarına ivme kazandırmıştır. AK Parti hükümetinin bu adımları ilk döneminde uyguladığı yapıcı dış politika anlayışını hatırlatmaktadır.

3.4 AK Parti'nin Dış Politika Anlayışı

AK Parti'nin Kasım 2002'de tek başına iktidar olması, Türkiye'nin iç ve dış politikasında önemli bir değişimi ifade etmektedir. AK Parti hükümeti, Türkiye'nin 1990'lardaki çatışma eksenli politikalardan uzaklaşarak çevresiyle daha uyumlu ve işbirlikçi bir dış politika benimsemiştir. Özal dönemine benzer bir şekilde kültürel, coğrafi, stratejik ve ekonomik bağlarının bulunduğu ülkelerle ilişkilerini güçlendirmeyi hedeflemiştir. Türkiye'nin sorunlarının barışçıl şekilde çözümüne ve uluslararası alanda imajını güçlendirmeye odaklanmıştır.[260] AK Parti, dış politikadaki yapıcı yaklaşımını uzun yıllar koruyarak birçok ülkeyle ilişkilerini geliştirmiş, dost ülke sayısını arttırmıştır.

AK Parti'nin dış politika uygulamalarında dönemin başbakanı Recep Tayyip Erdoğan, uzun yıllar dışişleri bakanı olarak görev yapan Abdullah Gül ve 7 yıl boyunca başbakanlık başdanışmanlığı yapan, sonrasında ise Dışişleri Bakanı ve Başbakan olan Ahmet Davutoğlu etkili olmuştur. Bu dönemde dış politikanın sahne

[258] "Cumhurbaşkanı Erdoğan: Ziyaretimiz İlişkilerimizde Yeni Dönemin Müjdecisi," (Çevrimiçi) https://www.trthaber.com/haber/gundem/cumhurbaskani-erdogan-ziyaretimiz-iliskilerimizde-yeni-donemin-mujdecisi-677068.html, 10 Nisan 2022.
[259] "Erdogan's Visit to the Kingdom is Expected to Usher in a New Era of Cooperation Between The Two Countries," (Çevrimiçi) https://www.arabnews.com/node/2073666/middle-east, 10 Nisan 2022.
[260] Kemal İnat, Burhanettin Duran, "AKP Dış Politikası: Teori ve Uygulama," **Doğu'dan Batı'ya Dış Politika: AK Partili Yıllar**, s.15-16.

önündeki ismi Erdoğan olurken, perde arkasındaki aktörü ise Davutoğlu'dur.[261] Davutoğlu'nun akademisyen olduğu dönemde geliştirdiği Türk dış politikasına dair vizyon, Türkiye'nin uluslararası bağlantılarının yeniden tanımlandığı sürecin ana belirleyicisi olmuştur.[262] AK Türkiye'nin dış politikasında Davutoğlu'nun Stratejik Derinlik doktrini etkili olmuştur.

Türkiye'nin bu dönemde bölgesel politikasında uyguladığı doktrin "merkezi güç" politikasıdır. Davutoğlu'nun Türkiye'nin uluslararası konumunu tanımlamak için kullandığı merkez ülke, jeo-politik ve jeo-kültürel olarak bağımsız bölgesel sistemlerin kesişiminde yer almaktadır.[263] Buna göre Türkiye, coğrafi konumunun yanı sıra kültürel ve tarihi mirasının da etkisiyle, bulunduğu bölgede merkez ülke rolü oynamaktadır. Türkiye, Orta Doğu, Balkan, Kafkasya, Orta Asya, Hazar, Karadeniz, Akdeniz ve Körfez'de etki alanına sahip bir ülkedir. İçinde barındırdığı farklı kültür unsurları ile tarihsel bir çekim merkezidir.[264] Türkiye, merkez ülke konumu dolayısıyla bölgesel ve küresel krizlerde söz sahibi olan ülkeler arasında yer almaktadır.

Türkiye, yeni dış politika vizyonu çerçevesinde 2010 yılı itibarıyla 10 yıl içinde 5 hedef belirlemiştir. Buna göre Türkiye'nin ilk hedefi, 2023 yılına kadar tüm AB üyelik koşullarını yerine getirmek ve etkili bir AB ülkesi olmaktır. İkinci hedefi güvenlik ve ekonomik iş birliği çerçevesinde bölgesel entegrasyon için çaba göstermeye devam etmektir. Üçüncüsü bölgesel çatışmaların çözümünde etkili bir rol oynamak, dördüncüsü ise tüm küresel mecralara güçlü bir şekilde katılım göstermektir. Türkiye'nin beşinci hedefi de uluslararası örgütlerde belirleyici bir rol oynamak ve dünyanın en büyük 10 ekonomisinden biri olmaktır. Türkiye'nin dış politika hedefleri, dünya topluluğuna özgün bir katkıda bulunabilecek güçlü ve saygın bir Türkiye inşa etmeyi amaçlamaktadır. Davutoğlu'na göre ülkenin bu hedeflere ulaşabilmesi için her yönde ve her alanda ilerleme kaydetmesi, küresel

[261] Balcı, **a.g.e.,** s.292.
[262] Şaban Kardaş, "Türk Dış Politikasında Eksen Kayması Mı?" **Akademik Ortadoğu**, C.V, No:2, 2011, s.21.
[263] Şaban Kardaş, "From Zero Problems to Leading The Change: Making Sense of Transformation in Turkey's Regional Policy," **TEPAV- Policy Brief Series**, C.V, No:1, 2012,s.3.
[264] Ahmet Davutoğlu, "Turkey's Foreign Policy Vision: An Assessment of 2007," **Insight Turkey**, C. X, No:1, 2008, s.79.

istikrarla bağlantılı her konuyla ilgilenmesi ve bunlara katkıda bulunması gerekmektedir. Bu ortak çaba, Türkiye'yi bu yüzyılda küresel bir aktör haline getirecektir.[265]

Davutoğlu'na göre Osmanlı Devleti'nin siyasi hedefleri ve kurumlarına yönelik "redd-i mirasta" bulunan cumhuriyet yönetimi, uluslararası konum itibarıyla ciddi ve radikal bir karar alarak kendine özgü bir medeniyet havzasının zayıf bir merkezi olmak yerine Batı medeniyet havzasının güvenlik şemsiyesi altına giren bir bölgesel güç olmayı tercih etmiştir. Türkiye'nin bu tercihlerinin sonucunda toplumun kültürel ve siyasi değerleri, kurumsal yapıları ciddi bir şekilde etkilenmiştir.[266] Davutoğlu, toplumun tarihi, kültürel ve coğrafi değerlerini dikkate almadan Batı medeniyetine katılma şeklinde bir yaklaşımı benimseyen politikanın bir çelişki yarattığını düşünmektedir.[267] Türkiye'nin hem çok eski siyasi kültürel birikime sahip hem de modernleşme etkilerini kapsayan çok yönlü bir tarihi mirası bulunmaktadır. Bu tarihi mirasın günümüzle uyumlu hale getirilip yeniden üretilmesi, küresel ve bölgesel sorunların çözümünde etkili olabilmek için oldukça önemlidir.[268] Buna göre Türkiye, tarihi geçmişini ve farklılıklarını kucaklayarak ortak mirasa sahip olduğu ülkelerle ilişkilerini güçlendirmelidir.

Davutoğlu'nun gündeme getirdiği "komşularla sıfır problem" ilkesi AK Parti dönemi Türk dış politikasının temel ilkelerinden biri olmuştur. Komşu ülkelerle gelinecek sıfır problem noktası, "Türkiye'nin etrafı sürekli düşmanlarla çevrilidir" düşüncesinden kurtaracaktır. Türkiye böylece savunmacı politikayı bırakarak komşularıyla olan ilişkilerini geliştirebilecektir.[269] Türkiye'nin çevresinde istikrar oluşturulmasını öngören komşularla sıfır problem ilkesi, Türkiye'yi hem bölgesel hem de uluslararası boyutta ekonomik ve toplumsal alanda merkeze taşımayı hedeflemektedir. Komşularla sıfır problem yaklaşımı, karşılıklı bağımlılığın sağladığı bir güvenlik ortamı oluşturarak 1990'lardaki gibi sert güç üzerine

[265] Ahmet Davutoğlu, "Turkey's Zero-Problems Foreign Policy," **Foreign Policy**, 20 Mayıs, 2010, (Çevrimiçi) https://foreignpolicy.com/2010/05/20/turkeys-zero-problems-foreign-policy/, 16 Aralık 2022.
[266] Davutoğlu, **Stratejik Derinlik,** s.70.
[267] **A.e.,** s.83.
[268] **A.e.,** s.93.
[269] Ahmet Davutoğlu, "Türkiye Merkez Ülke Olmalı," (Çevrimiçi) http://www.radikal.com.tr/yorum/turkiye-merkez-ulke-olmali-702116/ , 8 Ekim 2021.

oturtulmuş güvenlik anlayışını değiştirmiştir. Böylece ordunun siyaseti belirleme gücü kademeli olarak ortadan kalkmıştır.[270] Sıfır problem ilkesi, aktif bir dış politika anlayışını temel alır. Türkiye bu anlayışla hareket ederek çevresinde istikrarı sağlamak için çabalamış, bölgesel sorunlarda arabulucu rolünü üstlenmiştir.

Davutoğlu, 2007 yılında kaleme aldığı "*Turkey's Foreign Policy Vision*" makalesinde, 2002 yılından itibaren yürütülen yoğun diplomatik faaliyetlerin Türkiye'nin imajında bir değişim yarattığını belirtmiştir. Buna göre Türkiye bölgede düzen ve güven sağlayıcı, aynı zamanda demokrasi ve özgürlükleri ön planda tutan bir imaja sahiptir. Türkiye'nin amacı uluslararası platformlar aracılığıyla küresel sorunlara müdahale ederek merkez ülke konumundan küresel güce dönüşmektir. Davutoğlu'na göre bu dönüşüm dış politikada yer alan tüm aktörlerin performansına bağlıdır. Türkiye'nin başarısı yalnızca devlet politikalarının değil, aynı zamanda yeni vizyon kapsamında hareket eden sivil toplum kuruluşlarının, işletmelerin ve daha bir çok kurumun faaliyetlerinin bir sonucudur. Devletin makro stratejisi, bireylerin, şirketlerin ve sivil toplum kuruluşlarının mikro stratejileri ile uyumludur.[271]

Yirmi yıldır yönetimde olan AK Parti'nin dış politika hedefleri, hem hükümetteki siyasi aktörlerin değişmesi hem de küresel ve bölgesel gelişmeler neticesinde dönemsel olarak farklılık göstermiş ve dönüşüm geçirmiştir. Veysel Kurt, AK Parti'nin dış politikasını; 11 Eylül'e rağmen uluslararası siyasetin yine de öngörülebilir olduğu "2002-2010", bölgesel çalkantıların başladığı ve zirveye ulaştığı "2010-2015" ve "2015 sonrası" olarak üç döneme ayırmıştır. 1 Mart tezkeresi hariç tutulduğunda, AK Parti'nin iktidara geldiği dönemden itibaren uluslararası sistemle uyumlu ve çevresinde istikrar kuşağı oluşturmayı hedefleyen bir dış politika izlediği belirtilebilir. AB ile uyumluluk süreci, hem bölgesel hem de küresel sorunlara aktif katılımı ve arabuluculuk rolü üstlenmesi, komşu ülkelerle geliştirdiği ilişkiler ile yumuşak güç temelli Afrika bölgesi ve Güney Amerika açılımları, bu politikaların sonuçlarıdır.[272] AK Parti'nin ikinci dış politika dönemine denk gelen 2011 yılında Arap Baharı sürecinin başlamasının ardından hükümet, yaşanan gelişmeler ışığında

[270] Balcı, **a.g.e.,** s.288.
[271] Davutoğlu, "Turkey's Foreign Policy Vision," s.83.
[272] Veysel Kurt, AK Parti Döneminde Dış Politika, (Çevrimiçi), https://www.setav.org/ak-parti-doneminde-dis-politika/, 16 Aralık 2022.

hem söylem hem de uygulama anlamında dış politikada farklı bir yaklaşım benimsemeye başlamıştır. Özellikle Suriye, Mısır ve Libya'da yaşanan olaylara karşı alınan tavır Türkiye'nin komşularla sıfır problem söyleminden zorunlu olarak uzaklaştığını ortaya koymaktadır.

AK Parti'nin üçüncü dış politika dönemi olarak değerlendirilen 2015 sonrasında hem iç hem de dış politikada önemli gelişmeler yaşanmıştır. Türkiye, 15 Temmuz darbe girişimi nedeniyle güvenlik eksenli bir dış politika anlayışına geri dönmüştür. Batılı ülkelerin darbe girişimi sonrası Türkiye'ye destek vermekten kaçınması ise Türk hükümetinin bakış açısını yeniden şekillendirmiştir. Türkiye'nin FETÖ dahil olmak üzere terör örgütleriyle mücadele konusunda ABD ve NATO'ya olan güveni sarsılmıştır. ABD'nin Suriye'de YPG ile iş birliği, Fransa'nın terör örgütüne desteği ve Avrupa ülkelerindeki PKK faaliyetleri, Türkiye'yi terörle mücadelede başka yönlere çekmiştir. Bu durum Rusya ile yeni ilişkiler geliştirilmesi, Türkiye'nin Suriye'de daha güçlü olmasının ve askeri harekatlar yapabilmesinin önünü açmıştır.[273]

Mevlüt Çavuşoğlu'nun Dışişleri Bakanı olarak atandığı 2015 yılından günümüze kadar yaşanan süreçte Türkiye, dış politikasında dünyada yaşanan gelişmelerde aktif rol üstlenmeye devam etmiştir. Türk dış politika uygulayıcıları bölgesel ve uluslararası ortamda ülkenin çıkarlarını korurken, çevre ülkelerde barış, refah ve istikrar kuşağının tesisine katkı sağlayan girişimlerde bulunmaktadır. Türkiye'nin günümüzdeki dış politikası "Girişimci ve İnsani Dış Politika" anlayışı ile hayata geçirilmektedir. Güncel dış politika yaklaşımında, girişimci ve insani değerlerin yanı sıra sahada ve masada güçlü dış politika, küresel sorunların çözümünde iş birliği ve çok taraflılık, çatışmaların çözümü ve arabuluculuk söylemleri öne çıkmaktadır.[274] İlk dönemden bu yana Orta Doğu'da aktif dış politika anlayışı benimseyen AK Parti hükümetinin Suriye'deki iç savaşa çözüm bulma çabaları ise devam etmektedir.

[273] Talha Köse, "15 Temmuz Darbe Girişiminin Türk Dış Politikası ve Güvenlik Yaklaşımlarına Etkileri," **SETA** (Çevrimiçi), https://www.setav.org/15-temmuz-darbe-girisiminin-turk-dis-politikasi-ve-guvenlik-yaklasimlarina-etkileri/, 19 Aralık 2022.
[274] Türkiye'nin Girişimci ve İnsani Dış Politikası, (Çevrimiçi), https://www.mfa.gov.tr/genel-gorunum.tr.mfa, 5 Ağustos 2022.

3.5 AK Parti Döneminde Suriye Dış Politikası ve Arap Baharı Sonrası Değişimi

Türkiye ve Suriye arasındaki ilişkiler, Hatay sorunu, büyük Suriye iddiası, su sorunu ve Şam yönetimin PKK'ya destek vermesi gibi nedenlerle tarihsel olarak çalkantılı ilerlemiştir. İki ülke arasında 1998'de Adana Mutabakatı'nın imzalanmasının ardından normalleşme adımları atılırken, AK Parti hükümetinin iktidara geldiği 2002 yılının ardından ilişkilerin seyri olumlu yönde değişmeye devam etmiştir. Türkiye ve Suriye, bölgesel gelişmeler ile hükümetin Orta Doğu'ya yönelik yeni dış politika yaklaşımının sonucu olarak 2002-2011 yılları arasında sorunsuz ve iş birliğine dayalı ilişkiler geliştirmiştir.[275] İki ülke arasında çeşitli alanlarda atılan imzalar ilişkileri farklı bir boyuta taşımıştır.

AK Parti hükümetinin iktidara gelmesinden yaklaşık 4 ay sonra Irak'ın işgal edilmesinin yarattığı ortak tehdit algısı Suriye ve Türkiye arasında 1998'de başlayan yakınlaşmayı arttırmıştır. Bölgede kurulacak olası bir Kürt devletinin varlığından endişe duyan iki ülke, Irak'ın kuzeyindeki petrol rezervlerinin durumu gibi meselelerde ortak kaygılar taşımıştır. Türkiye ve Suriye arasındaki üst düzey temaslar da hız kazanmış, ilişkilerde samimi bir hava oluşmaya başlamıştır. Dönemin Başbakanı Abdullah Gül 4 Ocak 2003'te, Dış Ticaret ve Gümrüklerden Sorumlu Devlet Bakanı Kürşad Tüzmen ise 30 Ocak'ta Şam'a ziyaret gerçekleştirmiştir. Aynı ay içerisinde Suriye Dışişleri Bakanı Faruk Şara, iade-i ziyaret için Türkiye'ye gelmiştir.[276] Ocak 2004'te ise Suriye Devlet Başkanı Beşar Esad, Suriye'den Türkiye'ye Cumhurbaşkanı düzeyinde ilk ziyareti gerçekleştirmiştir. Tarihi zirve, ilişkilerde yeni bir sayfanın açıldığı dönem olmuştur.[277] Esad'ın ziyaretindeki görüşmelerde Irak'ın egemenliği, iş birliklerinin desteklenmesi ve çifte vergilendirmenin kaldırılması konuları ele alınmıştır. Aralık 2004'te de Başbakan Erdoğan, Suriye'yi ziyaret etmiştir. Bu ziyarette taraflar, su sorunun çözümünde önemli bir gelişme olarak görülen ortak hidroelektrik santralinin inşasını öngören bir

[275] Sertif Demir, Carmen Rijnoveanu, "The Impact of The Syria Crisis on the Global and Regional Political Dynamics," **Journal of Turkish World Studies**, C. XIII, No:1, 2013, s.61.
[276] Sarıaslan, **Orta Doğu ve Türkiye,** s. 40-41.
[277] "Suriye Arap Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Beşar Esad'ın ziyareti," (Çevrimiçi), https://www.tccb.gov.tr/basin-aciklamalari-ahmet-necdet-sezer/1720/6089/suriye-arap-cumhuriyeti-cumhurbaskani-besar-esadin-ulkemizi-ziyaretleri, 16 Aralık 2022.

protokol imzalamıştır.[278] İki ülke tarafından atılan karşılıklı adımların oluşturduğu pozitif hava, hem bölgesel hem de ikili ilişkilerde etkisini sürdürmüştür.

Türkiye ve Suriye arasında artan temaslar ve oluşan güven ortamı 1 Ocak 2007 tarihinde imzalanan Serbest Ticaret Anlaşması ile ekonomik açıdan meyvesini vermiştir. Anlaşmanın imzalanmasının ardından iki ülke arasındaki ticaret hacmi, 2006 yılında kaydedilen 796 milyon dolardan 2010 yılında 2,5 milyar dolara ulaşarak gözle görülür bir artış kaydetmiştir.[279] Türkiye'nin Suriye ile sahip olduğu iyi ilişkiler, bölgedeki rolünü güçlendirmiştir. İki ülkenin gelişen ilişkileri doğrultusunda Türkiye, 2008'de Suriye-İsrail barış görüşmelerinde arabulucu olmuştur. Ancak yine 2008 yılında İsrail'in Gazze'ye yönelik saldırıları Ankara ve Tel Aviv arasında tansiyonun yükselmesine yol açmıştır. Türkiye'nin İsrail ile ilişkileri 2009'da Davos krizinin yaşanması sonrası iyice gerilmiştir. İsrail ile Türkiye arasındaki ilişkilerin kötüye gitmesi, Türkiye ve Suriye ilişkilerini olumlu etkilemiş, İsrail ortak bir sorun haline gelmiştir.[280] Ancak iki ülke arasında geliştirilen ilişkilerin ömrü, çok uzun sürmemiştir.

AK Partinin başarı hikayelerinden biri olan Suriye politikası, 2011'de Arap ayaklanmalarının başlamasıyla birlikte tepetaklak olmuştur. Türk hükümeti, Beşar Esad karşıtı ilk sokak gösterilerinin ardından rejimi, göstericilerin taleplerini karşılayacak demokratik reformları yapmaya ikna edebileceğine inanmıştır. Ancak Esad, Erdoğan ve dönemin Dışişleri Bakanı Davutoğlu'nun sayısız kişisel temaslarına ve uzlaşmaya söz vermesine rağmen daha sert bir baskıya yönelmiştir.[281] Suriye'nin parçalanmadan barışçıl şekilde demokratikleşmesi yönünde bir süreci destekleyen Türkiye'nin bu hedefleri, Esad rejiminin ayaklanmalara karşı tercih ettiği "baş etme" yöntemi nedeniyle gerçekleşememiştir. Türkiye'nin taleplerinin aksine düşmanlaşma sürecine giren rejim ordusunun uyguladığı şiddet ve baskının gün geçtikçe artması sonrası hükümet, kaygılarını rejim yönetimine en üst seviyede

[278] Irina Svistunova, "Irak Faktörünün Türkiye'nin Orta Doğu Politikasına Etkisi (1990-2008)," **Ortadoğu Analiz**, C.II, No:14, 2010, s.82.
[279] Selami Kökçam, "AK Parti Dönemi Türkiye-Suriye İlişkileri," **Kesit Akademi Dergisi**, No:15, 2018, s.296.
[280] Nuri Salık, "Beşar Esad Dönemi Suriye Dış Politikasında Pragmatizm ve Türkiye-Suriye İlişkilerinin Geleceği," **OrtadoğuAnaliz**, C.III, No:35, 2011, s. 24.
[281] Graham E. Fuller, **Türkiye ve Arap Baharı**, Çeviren: Mustafa Acar, Ankara, Serbest Kitaplar, 2019, s.251.

ilettiğini duyurmuştur. Açıklamanın hemen ardından 28 Nisan 2011'de MİT Müsteşarı Hakan Fidan ve Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarı Kemal Madenoğlu, Suriye Başbakanı Adil Sefer'le bir araya gelerek göstericilerin talep ettiği reformları ve değişim sürecini görüşmüştür.[282] Türkiye'nin tüm girişimleri, Esad'ın tutumunu değiştirmeye yetmemiştir.

Ağustos 2011'de Davutoğlu'nun Şam'ı ziyaret ederek rejim yönetimini reformlar konusunda ikna etme çabaları da sonuçsuz kalınca Ankara, Suriye politikasında değişikliğe gitmiştir. Bu kapsamda Esad rejimini illegal ilan eden Türkiye hükümeti, rejim karşıtı muhaliflere de destek vermeye başlamıştır. Türkiye, tüm bunların yanında Eylül 2011'de NATO'nun Suriye'ye yönelik silah ambargosuna katılmış, 1 Aralık'ta ise Suriye rejimine karşı ekonomik yaptırımları uygulamaya koymuştur. Türkiye, son olarak 26 Mart 2012'de Suriye'deki büyükelçisini geri çağırarak ülke ile diplomatik ilişkilerini kesmiştir.[283] İlerleyen süreçte rejim karşıtı güçlere açık destek vermesi, Türkiye'yi Suriye rejiminin uluslararası destekçileriyle doğrudan çatışmaya itmiştir. Türkiye'nin bu tutumu İran ve Rusya ile olan ilişkilerinin bozulmasına yol açmıştır.[284] Türkiye, aldığı kararlar neticesinde Suriye iç savaşında bir taraf haline gelmiştir.

Türkiye ve Suriye arasındaki gerilim, 22 Haziran 2012'de Türk Hava Kuvvetleri'ne ait F-4 savaş uçağının Suriye tarafından düşürülmesi ile artmıştır. Başbakan Erdoğan, savaş uçağının düşürülmesinin ardından yaptığı açıklamada, Suriye'yle ilgili askeri angajman kurallarının değiştirildiğini söylemiştir.[285] Ekim 2012'de Suriye'den atılan top mermisinin Akçakale'ye isabet etmesi ve beş kişinin ölmesinin[286] sonucunda ise Türkiye, sınır güvenliği için harekete geçmiştir. Ankara hükümeti, yaşanan olayların ardından olası saldırılara karşı uluslararası kuruluşlara başvurma kararı almıştır. 4

[282] Nebi Miş, "Suriye 2011," **Ortadoğu Yıllığı 2011**, Ed. Kemal İnat, Bilal Yıldırım, Fuat Aydın, Muhittin Ataman, İstanbul, Açılım Kitap, 2012, s.274.
[283] Balcı, **a.g.e.,** s.338.
[284]Emiliano Alessandri, Meliha Benli Altunışık, "Unfinished Transitions: Challenges and Opportunities of the EU's and Turkey's Responses to the 'Arab Spring", **Global Turkey in Europe,** Ed. Senem Aydın v.d., Roma, Edizioni Nuova Cultura, 2013, s.238.
[285] "NATO Türkiye'ye Destek İfade Etti," (Çevrimiçi) https://www.bbc.com/turkce/haberler/2012/06/120626_erdogan_syria_update, 3 Ağustos 2022.
[286]"Akçakale'ye Top Mermisi Düştü," (Çevrimiçi), https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/akcakaleye-top-mermisi-dustu/330322#, 3 Ağustos 2022.

Aralık 2012'de NATO dışişleri bakanları, Türkiye'nin talebi üzerine iki ülke sınırına Patriot füze savunma sisteminin yerleştirilmesini onaylamıştır.[287]

Suriye'deki kriz hem insani hem de güvenlik boyutunda büyümeye devam ederken, ülkenin kuzeyinde oluşan otorite boşluğu yeni terör örgütlerinin hareket alanı kazanmasına zemin hazırlamıştır. PKK'nın Suriye kolu olarak bilinen PYD ve bünyesinde kurulan silahlı terör örgütü YPG'nin ABD'nin de desteğiyle Suriye'de etkinliğini arttırması sonucu Türkiye, yeni bir güvenlik tehdidiyle karşı karşıya kalmıştır. Türkiye'nin güneyindeki otorite boşluğu, ilerleyen süreçte küresel çapta eylemler gerçekleştiren bir terör örgütünün daha güç kazanmasına yol açmıştır. Bu bağlamda Türkiye'nin Suriye'nin kuzeyinden kaynaklı güvenlik tehdidine 2004 yılında Tevhid ve Cihat ismiyle Irak'ta kurulan ve daha sonra isim değiştirip 2013'te Suriye'ye giren terör örgütü DEAŞ eklenmiştir.[288] Suriye'deki iç savaşın tabiatının zamanla değişmesi ve farklı unsurların ortaya çıkması, Türkiye'nin buradaki önceliklerini değiştirmiştir. DEAŞ'ın güç kazanması daha önce yalnızca Esad rejimini tehdit unsuru olarak kabul eden Türkiye tarafından tehditleri çeşitlenmiştir. DEAŞ ve YPG'nin Türkiye'ye yakın bölgelere yerleşmesi ve tek taraflı egemenlik iddiasında bulunması nedeniyle Türkiye, kuzey Suriye'de güvenli bölge kurulması talebini ısrarla tüm platformlarda ifade etmeye başlamıştır.[289] Suriye'deki terör örgütlerinin varlığı Türkiye'nin milli güvenlik meselesi olmuştur.

Esad rejiminin protesto gösterisi yapan Suriyelilere ateş açması üzerine derinleşen ve muhalefetin silahlanmasıyla iç savaşa dönüşen kaos, Türkiye'nin bölgesel politikaları ve sınır güvenliği konusunda olumsuz sonuçlar doğurmuştur. Gün geçtikçe büyüyen sığınmacı sorunu, Esad rejiminin PKK'ya sunduğu himaye, ülkenin kuzeydoğusundaki milis oluşumlar ve iki ülkenin ekonomik ilişkilerinin kesintiye uğraması, Türkiye'yi doğrudan etkileyen unsurlar olmuştur.[290] Başta sığınmacı meselesi olmak üzere, Suriye krizine çözüm bulunması için uluslararası alanda

[287] "NATO, Türkiye-Suriye Sınırına Patriot Kararını Onayladı," (Çevrimiçi), https://www.bbc.com/turkce/haberler/2012/12/121204_nato_patriot_update, 3 Ağustos 2022.
[288] Ramazan Erdağ, "Normalleşmeden Gerilim ve Çatışmaya: Türkiye-Suriye İlişkileri," **AK Parti'nin 15 Yılı: Dış Politika**, s.330.
[289] Oytun Orhan, "Fırat Kalkanı: Hedefler, Fırsatlar ve Riskler," Ortadoğu Analiz, C.VIII, No: 77, 2016, s.12.
[290] Meltem Bostancı, **11 Eylül'den Günümüze Ortadoğu ve Suriye: Suriyeli Sığınmacı Sorunu ve Basına Yansımalar,** İstanbul, Anahtar Kitaplar Yayınevi, 2017, s.193.

aradığı desteği bulamayan Türkiye, güvenlik tehditlerinin önlenmesi konusunda da yalnız kalmıştır.[291] Bunların sonucunda güvenlik sorunlarının çözümü için askeri müdahaleye başvurmuştur.

Türkiye, sınır güvenliğini sağlamak için müdahalenin bir gereklilik haline gelmesi ve bölgedeki şartların da el vermesiyle sınırının güneyinde harekat başlatma kararı almıştır. Türk Silahlı Kuvvetleri, Birleşmiş Milletler'in 51. maddesine dayanarak terör örgütü DEAŞ'ı ve diğer terör unsurlarını sınırdan arındırmak, burada güvenli bölge oluşturarak mültecilerin dönüşünü sağlamak amacıyla 24 Ağustos 2016'da Özgür Suriye Ordusu (ÖSO) ile birlikte "Fırat Kalkanı Harekatı"nı başlatmıştır.[292] Yedi aylık bir sürecin sonunda 29 Mart 2017 tarihinde sona eren harekat kapsamında DEAŞ'ı sınır hattından temizleme hedefi gerçekleştirilmiş, güvenliğin sağlandığı sınırdan güney yönüne doğru yaklaşık 40 kilometrelik bir derinlik kazandırılmıştır. Harekatın DEAŞ'la ilgili olan bölümü başarıyla tamamlanırken, PKK/YPG'ye yönelik Fırat Kalkanı Harekatı'nın ardılı operasyonlar gerçekleştirilmiştir.[293] Türkiye askeri ve diplomatik açıdan son dönemin en başarı operasyonlarından birini gerçekleştirerek Suriye meselesinde aynı anda hem masada hem de sahada olduğunu kanıtlamıştır.[294] Ancak bu operasyon, sınır güvenliğinin sağlanması açısından bir başlangıç olmuştur.

Türkiye'nin Suriye'de gerçekleştirdiği ikinci büyük askeri operasyon ise "Zeytin Dalı Harekatı" olmuştur. TSK, Türkiye sınırının güneyinde oluşum halindeki terör hattını dağıtmak, PYD-YPG ve DEAŞ benzeri terör örgütlerini ortadan kaldırmak ve sınır güvenliğini tesis etmek amacıyla 20 Ocak 2018'de Zeytin Dalı Harekatı'nı başlatmıştır. Harekat 57 gün sürmüş ve bölge terör örgütlerinden temizlenmiştir. Harekatın tamamlanmasının ardından geniş çaplı mayın ve EYP temizlik çalışmaları yapılmış, hayatın normalleşmesi kapsamında insani yardım ve altyapıyı destekleme

[291] Erdağ, **a.g.e**, s.334.
[292] Ufuk Ulutaş, Burhanettin Duran, "Türkiye'nin DEAŞ'la Mücadelesinin Kritik Dönemeci: Fırat Kalkanı Harekâtı," **Türk Dış Politikası Yıllığı 2016**, Ed. Burhanettin Duran, Kemal İnat, Mustafa Caner, İstanbul, SETA Yayınları, 2017, s.21.
[293] **A.e.,**s.25.
[294] Erdağ, **a.g.e**, s.335.

operasyonları başlatılmıştır.[295] Zeytin Dalı Harekatı, 2 yıl içerisinde terör örgütlerine karşı gerçekleştirilen ikinci harekat olmuştur.

ABD Başkanı Donald Trump'ın Aralık 2018'de DEAŞ'ın yenildiğini belirterek Amerikan askerlerinin Suriye'den çekileceğini duyurması Türkiye, Rusya ve İran için yeni bir fırsat olarak yorumlanmıştır.[296] ABD ve Türk heyetleri arasında 7 Ağustos 2019'da varılan anlaşma kapsamında Türkiye'nin güneyinde Müşterek Harekat Merkezi kurulmasına ve sınırın güney tarafında ortak devriyeler yapılmasına karar vermiştir. Türk ve ABD birlikleri 4 Ekim'e kadar 3 ortak devriye gerçekleştirmiştir. Ancak bu, Türkiye'nin Suriye'nin kuzeyinde 30 kilometre derinliğinde güvenli bölge oluşturulması talebini karşılamamıştır.[297] Ortak devriyenin Türkiye'nin güvenlik taleplerini karşılamaması sonucunda Türkiye, yeni bir askeri operasyon kararı alarak 9 Ekim 2019'da "Barış Pınarı Harekatı"nı başlatmıştır. Operasyonun amacı, terör örgütlerinin sınırdan temizlenmesi, Türkiye sınırının güneyinde güvenli bölge oluşturulması ve Suriyeli sığınmacıların ülkelerine dönmesinin sağlanması olarak açıklanmıştır.[298] Harekat sonucunda binlerce Suriyeli topraklarına dönebilmiş, bölgede altyapı ve onarım çalışmaları başlatılmış ve halkın ihtiyaçlarına yönelik yardımlar yapılmıştır.

Türkiye, Suriye'de gerçekleştirdiği üç askeri operasyonun sonucunda Türkiye ve ÖSO kontrolünde Afrin'den Cerablus'a giden hat ve yaklaşık 40 kilometre derinlikte fiili bir güvenli bölge oluşturmuştur. Türkiye'nin Suriye'deki son askeri operasyonu ise İdlib'de gerçekleşmiştir.[299] Esad rejiminin İdlib'de bulunan Türk askerlerine karşı 27 Şubat 2020'de düzenlediği hava saldırısı sonrası, ateşkesi sağlamak, göç akışını önlemek, yaşanan insanlık dramını sonlandırmak, sınırların güvenliğini tesis etmek maksadıyla "Bahar Kalkanı Harekatı" başlatılmıştır. Cumhurbaşkanı Erdoğan ve

[295] "Zeytin Dalı Harekatı," (Çevrimiçi) https://www.msb.gov.tr/tr-TR/ZeytinDaliHarekati, 01 Nisan 2022.
[296] Branislav Stanicek, "Turkey's Military Operation in Syria and its İmpact on Relations with the EU", (Çevrimiçi) https://www.europarl.europa.eu/EPRS/EPRS-Briefing-642284-Turkeys-military-operation-Syria-FINAL.pdf, 1 Nisan 2022.
[297] William Hale, Turkey, the U.S., Russia, and the Syrian Civil War," **Insight Turkey**, C. XXI, No: 4, 2019, s.34.
[298] Mehmet Nur Çelikaslan, "Türk - Amerikan İlişkileri: Suriye Gerilimi," **Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi**, C. IV, No: 2, 2021, s.379.
[299] Oytun Orhan, "10. Yılında Suriye Krizi," **Ortadoğu Analiz**, C. XII, No:100, 2021, s.67.

Rusya Devlet Başkanı Putin'in Kremlin'de 5 Mart'ta yaptığı görüşmelerin ardından İdlib'de ateşkes kararı alınmış ve harekat sona ermiştir.[300] Bahar Kalkanı, kısa sürede elde ettiği başarılar açısından TSK'nın gücünü ortaya koymuştur.

Sonuç olarak Suriye'de 2011'de Arap Baharı etkisiyle başlayan protestolar, Esad rejiminin sert ve ölümcül müdahalesi sonucu ülke geneline yayılmıştır. Uluslararası toplumun tüm çağrılarına rağmen rejim güçlerinin baskısını arttırması sonucu muhalifler silahlanmaya başlamıştır. Muhalifler ve rejim güçleri arasında artan çatışmalar nedeniyle şiddet iyice tırmanmış ve ülke iç savaşa sürüklenmiştir. Bir süre sonra farklı aktörlerin dahil olduğu iç savaşta yabancı güçler ülkeye para, silah ve milis güçler göndermeye başlamıştır. Ülkede oluşan kaos ortamında DEAŞ gibi farklı terör örgütleri de güç kazanarak hakimiyet alanı oluşturmuştur. Suriye'deki iç savaşa dahil olan YPG ise özellikle Türkiye açısından savaşa yeni bir boyut kazandırmıştır. Yabancı güçlerin farklı tarafları desteklediği iç savaşta Rusya ve İran, rejimin yanında yer alırken Türkiye ve diğer Batılı güçler ise muhalifleri desteklemiştir. Suriye'deki krize çözüm bulmak amacıyla 2015'te BM Güvenlik Konseyi bir geçiş yönetimini öngören 2012 Cenevre Bildirisi'nin uygulanması çağrısında bulunmuştur. Cenevre süreci olarak bilinen ve her iki tarafın BM gözetiminde bir araya geldiği görüşmelerde 9 turun sonunda ilerleme kaydedilememiştir. Soruna diplomatik çözüm arayışları devam ederken, Rusya, İran ve Türkiye 2017 yılında Astana süreci olarak bilinen görüşmelere başlamıştır.[301] Son olarak 19 Temmuz 2022'de Tahran'da Astana Formatında Yedinci Üçlü Zirve Toplantısı gerçekleştirilmiş ve kabul edilen ortak bildiride Suriye'nin egemenliğine ve toprak bütünlüğüne vurgu yapılmıştır.[302] Esad rejiminin ise insani dramı sonlandırmak için çözüme kapalı olması, uluslararası çabaları sonuçsuz bırakmaktadır.

---

[300] "Suriye'de 2020'ye Bahar Kalkanı Harekatı Damgasını Vurdu," (Çevrimiçi) https://www.aa.com.tr/tr/bahar-kalkani-harekati/suriyede-2020ye-bahar-kalkani-harekati-damgasini-vurdu/2092130, 2 Nisan 2022.

[301] "Why Has the Syrian War Lasted 11 Years?," (Çevrimiçi) https://www.bbc.com/news/world-middle-east-35806229, 21 Ağustos 2022.

[302] "Astana Süreci: Türkiye-İran-Rusya Ortak Bildirisinde Neler Var?," (Çevrimiçi) https://tr.euronews.com/2022/07/20/astana-sureci-turkiye-iran-rusya-ortak-bildirisinde-neler-var, 21 Ağustos 2022.

Türkiye, Suriye krizine çözüm bulunması amacıyla uluslararası alanda oluşturulan tüm girişimlere aktif olarak katılmış ve destek vermiştir. İç savaştan en çok etkilenen ülkelerin başını çeken Türkiye, büyük bir sığınmacı sorunuyla karşı karşıya kalmıştır. Türkiye'de Göç İdaresi Başkanlığı verilerine göre Ağustos 2022 itibarıyla geçici koruma kapsamında 3.6 milyon sığınmacı bulunmaktadır.[303] Suriye'de 11 yıldır çözüme kavuşamayan kriz nedeniyle Türkiye'de yaşamaya devam eden sığınmacıların durumu bir iç meseleye dönüşmüştür. BM yardımlarına rağmen sığınmacılar hem maddi olarak hem de güvenlik açısından Türkiye'yi zorlamaktadır. Savaştan kaçan Suriyelilerin yüzde 85'i zaman içerisinde sınır illerinde oluşturulan kampların dışına çıkarak şehirlerde yaşamaya başlamıştır.[304] Türkiye Suriye'de gerçekleştirdiği son askeri operasyon olan Bahar Kalkanı Harekatı'nın ardından farklı zamanlarda yeni operasyonların sinyalini vermiştir. Şu anda yeni bir harekat gündemde yer almazken, Türkiye'nin diplomatik olarak da sorunun çözümüne yönelik girişimlerinin sürdüğü görülmektedir.

İstikrarın henüz sağlanamadığı Suriye'de yaşanan kriz, Türk dış politikasının en önemli gündem maddelerinden biri olmaya devam etmektedir. Bu nedenle Suriye'de askeri varlığını sürdüren Türkiye'nin bunun gerekliliği konusunda iç ve dış kamuoyunu bilgilendirmesi önemlidir. Çalışmanın devamında Türkiye'nin stratejik iletişim çalışmaları ve yumuşak gücü, hem genel çerçevede hem de Suriye politikaları özelinde incelenecektir.

3.6 Türkiye'de Stratejik İletişim Çalışmaları

Stratejik iletişim, devletler tarafından özellikle uluslararası kamuoyunu ikna etmek amacıyla tarih boyunca uygulanan planlı bir iletişim yöntemi olmuştur. Türkiye Cumhuriyeti'nde stratejik iletişim çalışmaları gazetelerin tek iletişim aracı olduğu Milli Mücadele dönemine kadar dayanmaktadır. Bu süreçte uygulanan stratejik iletişim çalışmaları, Kurtuluş Savaşı'nın kazanılmasına önemli bir katkı sağlamıştır. Mustafa Kemal Paşa, Milli Mücadele dönemi sırasında kamuoyunun desteğini

[303] "Yıllara Göre Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler," (Çevrimiçi) https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638, 21 Ağustos 2022.
[304] Bostancı, **a.g.e.**, s. 2012.

almanın önemli bir güç olduğunun farkında olarak hareket etmiştir. Gazetecilerle iyi ilişkiler kurmuş, Türk milletine ve uluslararası kamuoyuna Türk halkının haklı mücadelesini duyuracak haberlerin yapılması için çabalamıştır.[305] Bu dönemde halkın desteğini almak için uzun soluklu iletişim planlaması bir gereklilik olmuştur. Milli Mücadele'nin Yunan ve İngiliz propagandalarıyla karalanmasını engellemek ve bu çabaların haklılığı konusunda dünya kamuoyunu ikna etmek için planlı iletişimin gücünden fayda sağlanmıştır.[306] Türkiye'de stratejik iletişim çalışmaları, cumhuriyetin kuruluş sürecine dayansa da kavramsal olarak politika uygulamalarında birkaç yıl önce hükümetin gündemine girmiştir.

Türkiye'de stratejik iletişim ve kamu diplomasisi çalışmaları kurumsal olarak "Türkiye markasını güçlendirmek" hedefiyle 24 Temmuz 2018'de kurulan İletişim Başkanlığı tarafından yürütülmektedir. İletişim Başkanlığı, Türkiye'nin politikalarını kapsayıcı bir iletişim stratejisi ile planlı bir şekilde ulusal ve uluslararası kamuoyuna anlatmayı amaçlamaktadır. Başkanlık, bu kapsamda yerli ve yabancı basın kuruluşları, resmi kurumlar, işletmeler, STK'lar, üniversiteler, araştırma enstitüleri ve benzeri organizasyonlarla ortak çalışmalar gerçekleştirmektedir.[307] İletişim Başkanlığı hem ulusal hem de uluslararası alanda stratejik iletişim ile modern iletişim araçlarını aktif bir biçimde kullanarak Türkiye'nin tezlerinin anlatılmasını, tanıtımının yapılmasını ve uygulanmasını sağlayan projeler ve politikalar geliştirerek hem iç hem de dış kamuoyuna doğru, tutarlı ve güvenilir bir Türkiye imajı sunmayı hedeflemektedir.[308] İletişim Başkanlığı, bu hedefler çerçevesinde bünyesinde farklı alanlara yönelik 10 daire başkanlığı kurmuştur.

İletişim Başkanlığı'na bağlı daire başkanlıkları arasında yer alan "Kamu Diplomasisi Dairesi Başkanlığı" tarafından ulusal ve uluslararası kamuoylarına yönelik iletişim çalışmaları yapılmaktadır. Başkanlık, Türkiye'nin hem içeride hem de dışarıda

---

[305] Haluk Ölçekçi, "Büyük Taarruz'un İletişim Stratejisi," **Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, C. XXIV, No: Özel Sayı, 2022, s.15.
[306] A.e.,s.2.
[307] "İletişim Başkanlığı, Hakkımızda," (Çevrimiçi) https://www.iletisim.gov.tr/turkce/kurum-hakkinda, 26 Mayıs 2022.
[308] "Strateji Geliştirme Dairesi Başkanlığı Kamu İç Kontrol Standartları Uyum Eylem Planı," (Çevrimiçi) https://www.iletisim.gov.tr/images/uploads/dosyalar/I%CC%87c%CC%A7KontrolStandartlar%C4%B1UyumEylemPlan%C4%B1.pdf, s.17, 28 Mayıs 2022.

savunduğu tezleri ve politika uygulamalarını stratejik iletişim planlaması kapsamında etkili bir biçimde yabancı kamuoyuna aktarmayı hedeflemektedir.[309] Ülke içinde ve dışında stratejik iletişim ve kriz yönetimi çalışmalarını yürütme görevini üstlenen "Stratejik İletişim ve Kriz Yönetimi Dairesi Başkanlığı"nın hedefleri arasında ise şunlar yer almaktadır:[310]

> "Türkiye Cumhuriyetine karşı yürütülen psikolojik harekat, propaganda ve algı operasyonu faaliyetlerini belirleyerek her tür manipülasyon ve dezenformasyona karşı faaliyette bulunmak. Kriz, afet, olağanüstü hal dönemleri ile yakın savaş tehdidi, seferberlik ve savaş halinde, devletin belirlediği amaç ve hedeflere ulaşmak için stratejik iletişim ve kriz yönetimi faaliyetlerinde bulunmak."

İletişim Başkanlığı Türkiye'nin gündeminde olan bölgesel olaylar, insani yardım çalışmaları, çevre ülkelerle ilişkiler gibi birçok alanda Türkiye'nin faaliyetlerinin tanıtımını yapmakta ve Türkiye'nin tezlerini yabancı kamuoyuna aktarmaya çalışmaktadır. Başkanlık, doğal afet, salgın, sınır ötesi askeri operasyonlar, azınlıklara yönelik çalışmalar, 15 Temmuz olayları, terörizmle mücadele, göç ve mülteciler (Suriyeliler), ikili ilişkiler ve uluslararası örgütlerle iş birliği, enerji ve enerji güvenliği, Libya-Doğu Akdeniz ve 1915 olayları konularında stratejik iletişim çalışmaları yürütmektedir.[311] Türkiye, söz konusu alanlarla ilgili kamuoyunu bilgilendirmek için çeşitli yayınlar yapmaktadır. Bu kapsamda röportajlar, haberler, içerik ve video paylaşımları yapılmakta, söyleşiler, paneller düzenlenerek Türkiye'nin bu konulara yaklaşımı hem yerli hem de yabancı kamuoyuna aktarılmaya çalışılmaktadır.

Devletler tarafından uygulanan stratejik iletişim, ülkenin politikalarının, hedeflerinin ve tezlerinin iletişim araçları kullanılarak planlı bir şekilde kamuoyuna anlatılması şeklinde tanımlanabilir. İletişimin doğru bir şekilde düzenlenmemesi durumunda ülkelerin uyguladıkları politikalar kalıcı olamamakta ve ülke çekim merkezi konumuna gelememektedir. Karşılıklı anlayışı ve iletişimi içeren güçlü bir stratejik iletişim yöntemi, hedef kitleyi sürece entegre etmektedir.[312] Bu kapsamda geniş kitlelere hitap eden sosyal medyanın gücü devletler tarafından etkin bir şekilde

---

[309] **A.e.**, s.12.
[310] **A.e.,** s.13-14.
[311] "Stratejik İletişim Çalışmaları," (Çevrimiçi) https://www.iletisim.gov.tr/turkce/stratejik-iletisim-calismalari, 28 Mayıs 2022
[312] Özkan, **a.g.e.,** s.14.

kullanılmaktadır. Karşılıklı iletişimi esas alan ve etkileşimin yüksek olduğu sosyal medya platformları resmi kurumların stratejik iletişim aracı haline gelmiştir. Türkiye'deki birçok resmi kurumun sosyal medya hesabı bulunmaktadır. Resmi kurumlar, hedef kitlelere mesajlarını, faaliyetlerini, amaçlarını, programlarını sosyal medya hesapları üzerinden duyurmaktadır. Bu kurumlar paylaşımları aracılığıyla geri bildirimler alarak stratejiler geliştirmekte ve hedefleri konusunda kamuoyunu bilgilendirmektedir.[313] Türkiye'de özellikle son dönemlerde bu çalışmaların hızlandığı görülmektedir.

Bir stratejik iletişim aracı olan kamu diplomasisi, Türkiye'nin hedeflerinin geniş ve etkin bir biçimde uluslararası topluma iletişim araçları vasıtasıyla aktarılmasıdır. Türk kamu diplomasisi kapsamında yapılan çalışmalar, Türkiye'nin tarihi birikimi ile coğrafi ve kültürel değerlerini temel almaktadır. Türkiye'nin eşitlik, din ve vicdan özgürlüğü, insan onuru, temel insan hakları gibi sahip olduğu ve savunduğu değerler, onu aynı anda doğuda ve batıda çekim merkezine dönüştürmektedir.[314] Kamu diplomasisi çalışmaları ile hükümetler uluslararası kamuoyunun desteğini alarak politikalarına meşruiyet kazandırmaktadır. Türkiye'nin birçok küresel krizde arabulucu rolü üstlenmesi, kamu diplomasisi çalışmalarının önemli sonuçlarından biridir.

Türkiye'deki stratejik iletişim çalışmaları, İletişim Başkanlığı tarafından oluşturulan Stratcom platformuyla akademik bir boyuta taşınmıştır. Platform kapsamında Aralık 2021'de ilk kez düzenlenen Uluslararası Stratejik İletişim Zirvesi'ne akademi dünyası, resmi kurumlar, araştırma enstitüleri, basın kuruluşları, iş dünyası ve STK'lardan temsilciler katılmıştır. İki gün süren zirvede, 30 ülkeden 112 konuşmacı ve 3 binden fazla kişi yer almıştır. Zirve kapsamında hükümet iletişimi, gelişen teknolojiler, dezenformasyon, veri analizi, kriz yönetimi, çok sayıda kitleye yönelik kampanyalar, medya planlaması, yaratıcı endüstriler, kamu ve dijital diplomasi, kamuoyu yoklamaları, dijital pazarlama, ulus markalama, pazar içgörüsü ve yeni

[313] Ferhan M. Gündüz, Nazar Bal, "Yeni Koronavirüs (Kovid-19) Pandemisiyle Mücadelede Türkiye Devletinin İzlediği Stratejik İletişim," **Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, No:35, 2020, s.386

[314] İbrahim Kalın, "Türk Dış Politikası ve Kamu Diplomasisi," **Müsiad Araştırma Raporları: Yükselen Değer Türkiye**, Ed. Ali Resul Usul, Mavi Ofset, İstanbul, 2010, s.64.

medya gibi temel konular ele alınmıştır.[315] Stratcom platformu Türkiye'de bu alandaki çalışmalarının gelişmesine katkı sağlayarak stratejik iletişimin önemine dikkat çekmektedir.

Türkiye'nin Orta Doğu'ya yönelik dış politikasında stratejik iletişim çalışmaları ve yumuşak güç uygulamaları önemli bir yer tutmaktadır. AK Parti hükümeti bölge ülkeleri ile ekonomik bağlarını güçlendirmek, güvenlik ve istikrarın sağlanmasına katkıda bulunmak, siyasi ilişkilerini geliştirmek için kamuoyunun desteğini almaya yönelik çalışmalar yürütmektedir.

3.7 AK Parti'nin Orta Doğu'ya Yönelik Yumuşak Güç Politikası

AK Parti 2002 yılında iktidara gelerek iç ve dış politikada önemli reformlar yapmış ve kamu diplomasisini kullanarak yumuşak güç unsurlarını dış politikanın merkezine yerleştirmiştir. Dış politikada yaşanan dönüşümle 1990'lı yılların güvenlikçi politikaları bırakılarak komşularla iyi ilişkiler hedeflenmiş, var olan güvenlik sorunlarının çözümü için proaktif diplomasi yöntemi benimsenmiştir. Aynı zamanda askerin sivil siyaset üzerindeki hakimiyetine son verilmiş ve Batı'ya dönük dış politika anlayışının yerine çok boyutlu, bölge ülkelerini de içine alan bir dış politika izlenmeye çalışılmıştır.[316] İktidar partisi, kendisinin ve Türkiye'nin kimliğini tanımlarken İslam ve Osmanlı referanslarını kullanarak dış politikada buna uygun adımlar atmıştır. Bu kapsamda Türk dış politikasında Orta Doğu'ya yönelim yaşanmıştır. Arap Baharı öncesinde ve ilk yıllarında Türkiye, Orta Doğu'da bir cazibe merkezine dönüşmüştür. Türkiye'nin bölgeyle olan kültürel, coğrafi ve tarihi yakınlığının yanı sıra Batı ile geliştirdiği ilişkiler de bu durumu kolaylaştırmıştır. Türkiye bu tarihlerde Orta Doğu'da etkin bir dış politika izlemeye çalışmış, bölgesel çatışmalarda arabuluculuk yapmış, insani yardım çalışmaları yürütmüş, popüler kültür ürünleri aracılığıyla imajını ve etkisini güçlendirmeye başlamıştır.[317] Geçmişte Türk karar alıcıların bakış açısı ve dönemin şartları gereği Orta Doğu bölgesiyle

[315] "Stratcom, Hakkında," (Çevrimiçi) https://tr.stratcomsummit.com/hakkinda, 23 Mayıs 2022.
[316] Oğuz Güngörmez, "Türkiye'nin Kamu Diplomasisi Politikasının Yükselişi," **a.g.e.**, s.510.
[317] Gökmen Kılıçoğlu, Ayhan Nuri Yılmaz, "Ortadoğu'da Türkiye Etkisi; Yumuşak Güç ve Kamu Diplomasisi Açısından Bölgedeki Siyasî Projeksiyonlar," **Yeni Türkiye**, C. VI, 2016, No.87, 2016, s.113-114.

ilişkilerde zaman zaman mesafeli ilişkiler kurulmuştur. Ancak AK Parti hükümeti bu durumu değiştirerek dış politika yaklaşımı gereği bölgeyle yakın ilişkiler kurmaya odaklanmıştır.

Türkiye, "düzen kurucu ülke" olma iddiası ile "yurtta sulh, cihanda sulh" ilkesini sağlamak ve hem bölgede hem de uluslararası alanda barış çabalarını desteklemek üzere stratejiler belirlemiştir. Krizler konusunda hem proaktif hem reaktif tutum sergileyen Türkiye, bölgede düzen sağlayıcı amaçlar üstlenmiştir. Davutoğlu'na göre dünya barışına katkıda bulunmak amacıyla Türkiye'nin temel stratejisi diplomatik, ekonomik, kültürel araçları kullanarak ülkenin yumuşak gücünü attırmak olmuştur.[318] Türkiye'nin komşularla sıfır problem ilkesi, çevresinde istikrar kuşağı oluşturma hedefi, Orta Doğu'da artan sorunlarla ilgilenmesi, aktif dış politika yürütmesi ve kültürel etkisi bölgedeki çekiciliğini arttırmıştır.[319] Türkiye'nin düzen sağlayıcı rolü küresel ve bölgesel konumunu güçlendirmiştir.

Türkiye, özellikle AK Parti iktidarının ilk 10 yılında bölgesel sorunlarda üçüncü bir taraf rolü üstlenmiştir. İran nükleer krizi, Suriye ve İsrail arasındaki anlaşmazlık, Filistin meselesi, Irak ve Lübnan'daki sorunlarda arabulucu aktör olmuştur. Türkiye'nin bu dönemdeki temel hedefleri, güvenlik eksenli politikasını değiştirmek, kamu diplomasisine yoğunlaşarak ülkenin çekiciliğini arttırmak, bölgede ekonomik iş birliğini güçlendirmek, güçlü bir bölgesel aktör olmaktır.[320] Türkiye'nin Orta Doğu'daki gücünü, sadece askeri kapasitesi ile değil, aynı zamanda arabulucu rolü ile sorunlara diplomatik çözümler getirebilme yeteneği açısından tanımlaması bölgedeki siyasal kültür için önem arz etmiştir. Komşularla sıfır problem politikası yalnızca Türkiye'nin komşularıyla olan ilişkileri açısından değil, aynı zamanda geniş Orta Doğu bölgesinde tüm aktörler açısından da önemli ve örnek bir politika olmuştur.[321]

---

[318] "Davutoğlu: Türkiye Düzen Kurucu Bir Ülke," (Çevrimiçi) https://www.hurriyet.com.tr/gundem/davutoglu-turkiye-duzen-kurucu-bir-ulke-11929480, 9 Mayıs 2022.
[319] Çavuş, **a.g.e.,** 32.
[320] Talha Köse, "Türkiye'nin Kuzey Afrika ve Ortadoğu Bölgesindeki Gücü: Zorlayıcı Olmayan Gücün İmkân ve Sınırları," **Uluslararası İlişkiler Dergisi**, C. XI, No:41, 2014, s. 40.
[321] Volker Perthes, "Turkey's Role in the Middle East: An Outsider's Perspective," Insight Turkey, C. XII, No:4, 2010, s.8.

Türkiye'nin bölgedeki çekiciliğinin önemli unsurlarından biri olan dış politikası, Arap kamuoyundaki popülerliğine katkı sağlamıştır. 2003 yılında Irak tezkeresinin TBMM'de reddedilmesi bu konudaki ilk dönüm noktası olmuştur. Bu karar Türkiye'nin bölgede yalnızca Batı eksenli hareket ettiği yönündeki görüşleri değiştirmiştir. Türkiye'nin popülerliğini arttıran ikinci önemli etken ise 2008–2009 Gazze Savaşı nedeniyle İsrail'e yönelttiği sert eleştiriler olmuştur. Geçmişte İsrail ile yaptığı iş birliği nedeniyle Orta Doğu devletleri tarafından eleştirilen Türkiye'nin, İsrail karşıtı tutumu ve bölgeye yönelmesi bu ülkelerde olumlu bir algı yaratmıştır.[322] AK Parti döneminde hükümetin ortak dini, kültürü ve tarihi paylaştığı ülkelerde yaşanan sorunlara karşı tutumu, Türkiye'ye duyulan sempatiyi arttırmıştır.

Türkiye'nin Arap Birliği'yle ilişkileri ilerletme çabaları Orta Doğu'daki etkisini güçlendiren etmenlerden biri olmuştur. 2003 yılı itibarıyla Türkiye'nin bu örgüte gözlemci statüsüyle katılmaya başlaması, ilişkilerin geliştirilmesine katkı sağlamıştır.[323] Türkiye'nin Arap ülkeleriyle ilişkilerindeki bir diğer gelişme de Mayıs 2005'te Körfez Arap Ülkeleri İşbirliği Konseyi ile ekonomik iş birliği anlaşmasının imzalanmasıyla kaydedilmiştir. Eylül 2008'de ise Türkiye ve konsey arasında "stratejik diyalog mekanizması" kurulmuştur. Stratejik diyalog mekanizması, Türkiye ve Körfez ülkeleri arasındaki ilişkilerin siyasi ve kültürel konularda da derinleştirilmesini sağlamıştır.[324] Türkiye'nin Arap ülkeleri ile imzaladığı anlaşmalar ve katıldığı bölgesel platformlar ilişkilerini geliştirme konusundaki tutarlılığının bir göstergesi olmuştur. Aynı zamanda bu gelişmeler Türkiye'nin bu ülkelerdeki yumuşak gücünün arttığını ortaya koymaktadır.

Türkiye son dönemlerde kendisiyle ilgili negatif düşünceleri onarmak ve kendisini dışarıya doğru anlatmak amacıyla uluslararası çapta kamu diplomasisi faaliyetleri gerçekleştirmektedir. Yabancı kamuoyunda pozitif bir algı yaratmak isteyen Türkiye, üniversiteler, Kızılay, TİKA gibi çeşitli alanlardaki kurumları aracılığıyla çalışmalar

[322] Meliha Benli Altunışık, "Challenges to Turkey's "Soft Power" in the Middle East", (Çevrimiçi) https://www.tesev.org.tr/wpcontent/uploads/report_Challenges_To_Turkeys_Soft_Power_In_The_Middle_East.pdf , 2 Mayıs 2022.
[323] Yeşilyurt, **a.g.e.,** s.424.
[324] "Körfez Arap Ülkeleri İşbirliği Konseyi (KİK)," (Çevrimiçi) https://www.mfa.gov.tr/korfez-arap-ulkeleri-isbirligi-konseyi.tr.mfa , 7 Mayıs 2022.

yürütmektedir.[325] Resmi kuruluşlarının yanı sıra Türk STK'lar da özellikle Orta Doğu bölgesinde yaptıkları yardımlar ve kültürel faaliyetlerle ülke imajının güçlenmesine katkı sağlamaktadır. Türkiye'nin insani diplomasi odaklı dış yardımları, Orta Doğu'daki en önemli etki alanlarından biri olmuştur. 2011'de Arap ayaklanmalarının başlamasının ardından yoğunlaşan insani diplomasi faaliyetleri, Türkiye'nin yumuşak gücüne etkili bir şekilde katkıda bulunmuştur. Türkiye'nin Suriye'deki iç savaştan kaçan milyonlarca mülteciye ev sahipliği yapması, ülkedeki insani yardım çalışmaları, krizi uluslararası platformlarda sıklıkla dile getirmesi ve çözüm arayışları bölgede kendisine duyulan sempatiyi arttırmıştır.[326]

Türkiye'nin 2003 yılı itibarıyla uluslararası alanda istikrar kazanması, yaşadığı ekonomik ve toplumsal gelişim, önemli bir uluslararası aktör olmasının zeminini oluşturmuştur. Ortaya konulan proaktif dış politika neticesinde Türkiye'nin resmi kalkınma yardımları artmış, yardımların türü ve ulaştığı coğrafi alan da genişlemiştir. 2004 yılında 291 milyon dolar olan resmi kalkınma yardımı, 2010 yılında 920 milyon dolara çıkmış, 2011 yılında 1.22 milyar dolara ulaşmıştır. Suriye'de yaşanan iç savaş sonucunda Türkiye'ye sığınan mültecilere yapılan insani yardımların artmasıyla resmi kalkınma yardımları tarihindeki en yüksek seviyeye çıkmıştır.[327] 2012 yılında ise %98'lik artışla 2 milyar 532 milyon ABD doları kalkınma yardımı yapan Türkiye, OECD ülkeleri arasında 2 yıl üst üste artışta birinci olmanın yanı sıra artış hızında ise dünya rekoru kırmıştır.[328] Türkiye'nin 2018 yılında gerçekleştirdiği toplam insani yardım tutarı 7,35 milyar dolar olmuştur. Toplam resmi kalkınma yardım tutarının 6,7 milyar dolarını ise Suriyelilere yönelik yardımlar

[325] Fahrettin Altun, "Takdim," **Türkiye'nin Yumuşak Güç Enstrümanı Olarak Kültürel Diplomasi ve İletişim**, Ed. Zakir Avşar, v.d., İstanbul, Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı Yayınları, 2022, s.10.
[326] Elif Yıldırım, "İnsani Diplomasi Faaliyetlerinin Türkiye'nin Yumuşak Gücüne Etkisi," **OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi**, C. XIII, No:19, 2019, s. 2564.
[327] "On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023)," (Çevrimiçi), https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2020/04/TeknikIsbirligi_ve_KalkinmaYard%C4%B1mlariCalismaGrubuRaporu.pdf, 12 Mayıs 2022.
[328] "OECD Türkiye Yardım Rakamları," **TİKA Dünyası Dergisi**, 2013, (Çevrimiçi) https://www.tika.gov.tr/upload/2016/INGILIZCE%20SITE%20ESERLER/T%C4%B0KA's%20World/T%C4%B0KA's%20World%20Issue%203%20-%202013.pdf, 12 Mayıs 2022.

oluşturmuştur.[329] Yumuşak güç aracı olan resmi yardımlar Türkiye'nin bölgesel istikrarın sağlanmasına yönelik çabalarının bir parçasıdır.

Türkiye'nin dış politikasına katkı sağlayan bir başka yumuşak güç aracı ise medyadır. Özellikle Türk dizilerinin Balkanlar'dan Orta Doğu'ya uzanan popülerliği sayesinde Türkiye, uluslararası bir izleyici kitlesine ulaşarak yurt dışındaki algısını değiştirmeye başlamıştır. 2001'den 2013 yılına kadar 65 Türk dizisi, yabancı ülkelere satılmış ve gelişen Türk televizyon sektörüne 50 milyon doların üzerinde gelir kazandırmıştır. Arap ve Kuzey Afrikalı yayıncılar, Kurtlar Vadisi ve Gümüş gibi Türk dizilerini satın almak için birbiriyle yarışmıştır. Arap ülkelerinde "Nur" adıyla yayınlanan Gümüş, 85 milyon seyirciye ulaşmıştır.[330] Modern Türk yaşam tarzını ortak kültürel değerlerle Arap dünyasına pazarlayan diziler, Türkiye'nin çekiciliğini daha da arttırmıştır. Yakın zamana kadar Osmanlı dönemini anlatan Arap dizilerinde genellikle Türkler düşman olarak gösterilmiştir.[331] Ancak Türk dizilerinin izlenme oranları bu durumun değiştiğini göstermiştir.

Türk televizyon dizileri 2004 yılından itibaren Arap dünyasında popülerliğini sürdürmüştür. TESEV tarafından Arap ülkelerinde yapılan bir araştırmada, katılımcıların yüzde 78'i "hayatlarında en az bir kez bir Türk dizisi izlediklerini" belirtmiştir. Bu dizilerin başarısı Arap ülkelerinden Türkiye'ye gelen ziyaretçi oranlarını gözle görülür bir seviyede arttırmıştır.[332] Orta Doğu'da bir fenomen haline gelen Gümüş dizisi, Arap ülkelerinden Türkiye'ye yönelik bir turist akınına yol açmıştır. The Guardian gazetesine göre gevşetilen vize uygulamaları ve dizinin popülaritesi sayesinde 2009 yılıyla kıyaslandığında 2010 yılında yüzde 33 artışla yalnızca bir ayda 105 bin Arap turist ülkeye gelmiştir.[333] Yumuşak gücü sayesinde

---

[329] "Türkiye Kalkınma Yardımları Raporu 2018," (Çevrimiçi) https://www.tika.gov.tr/upload/2020/02/kyk%202018/TurkiyeKalkinma2018Web.pdf, 12 Mayıs 2022.
[330] Carola Cerami, "Rethinking Turkey's Soft Power in the Arab World: Islam, Secularism, and Democracy," **Journal of Levantine Studies**, C. III, No. 2, 2013, s.140.
[331] Christopher Phillips, "Turkey's Global Strategy: Turkey and Syria," 2011, (Çevrimiçi) http://eprints.lse.ac.uk/43498/1/Turkey%27s%20Global%20Strategy_Turkey%20and%20Syria%28lsero%29.pdf, s.38, 5 Mayıs 2022.
[332] Altunışık, **a.g.e.**
[333] "Turkish Soap Opera Noor brings Tourist Boom to Istanbul," (Çevrimiçi) https://www.theguardian.com/world/2010/aug/13/soap-opera-noor-tourist-boom-turkey, 13 Mayıs 2022.

çekim merkezi haline gelen Türkiye'yi ziyaret eden turist sayısının artması ülkenin ekonomisine de katkı sağlamıştır.

Orta Doğu ülkelerinde yapılan bir araştırmanın sonuçları, Türkiye'nin yumuşak güç politikalarının doğruluğunu kanıtlar nitelikte olmuştur. 2009'da yedi Orta Doğu ülkesinde yapılan araştırmada, Türkiye'ye %75 oranında "sempati" beslendiği görülmüştür. Aynı kapsamda 2010 yılında yapılan araştırmada ise Türkiye'ye karşı sempatinin %80'e yükseldiği tespit edilmiştir. Yine aynı araştırmada, "Türkiye Orta Doğu ülkeleri için model olabilir mi?" sorusuna %66 oranında olumlu yanıt verilmiştir. Araştırma raporunda katılımcıların bu kararı vermesinde Türkiye'nin Müslüman kimliği, ekonomik seviyesi ve demokratik yapısının önemli yer tuttuğu belirtilmiştir.[334] Türkiye'nin Orta Doğu'daki yumuşak gücünün artmasının başlıca etkenleri bölgesel örgütlere katılım sağlaması, yaptığı iş birliği anlaşmaları, aldığı dış politika kararları ve kültürel faaliyetleri olmuştur. Ancak Suriye'de başlayan iç savaş, Türkiye'nin bölgedeki yumuşak güç politikasında değişikliğe yol açmıştır.

3.8 Suriye İç Savaşına Giden Süreçte Türkiye'nin Yumuşak Güç Politikası

Türkiye, 2003'ten 2013'e kadar Orta Doğu'da model ülke olarak yükseliş göstermeye devam etmiş ve bu dönemde yumuşak güç politikası izlemiştir. Orta Doğu politikasında Suriye'yi örnek ülke olarak seçmiştir. Suriye'nin Türkiye'nin Orta Doğu'daki sınır komşusu olması nedeniyle hem komşularla sıfır problem hem de model ülke politikası ilk olarak bu ülkede uygulanmıştır. Türkiye söz konusu politika yaklaşımlarını bu ülkede deneyimleyerek iki ülke arasındaki ilişkilerin bölgede örnek olmasını istemiştir.[335] Türkiye'nin Suriye'ye yönelik bu yaklaşımının olumlu sonuçlar verdiği görülmüştür.

Türkiye-Suriye ilişkileri, AK Parti hükümetinin iktidara gelmesiyle birlikte tarihin o zamanına kadar görülmemiş şekilde gelişme göstermiştir. İlişkilerin ileriye taşınması

[334] "Ortadoğu'da Türkiye Algısı 2010," (Çevrimiçi) https://www.tesev.org.tr/wp-content/uploads/rapor_Ortadoguda_Turkiye_Algisi_2010.pdf, 24 Mayıs 2022.
[335] Muharrem Ekşi, "Türk Dış Politikasının Ultimo Ratiosu: Yumuşak Güçten Sert Güce Türkiye'nin Suriye Politikası," **Karadeniz Araştırmaları**, C.XV, No:60, 2018, s.78.

neticesinde Başbakan Erdoğan mevkidaşı Beşar Esad'a "kardeşim" şeklinde hitap etmiştir. Ülkelerin bakanlar kurulu birlikte toplanmış ve iki ülke arasında sınırların kaldırılması dahi konuşulmuştur.[336] Suriye, hem ekonomik hem de siyasi bakımdan Türkiye'nin Arap dünyasına açılan kapısı olmuştur. Şam'daki Arap milliyetçisi rejimle dost olmak, Türkiye'nin bölgesel imajını yumuşatmasına olanak tanımıştır. Türkiye'nin değişen imajı, bölgesel nüfuzunu artırmasını ve bölgeyle ekonomik bağlarını güçlendirmesini sağlamıştır. Ocak 2007'de Türkiye ve Suriye arasında Serbest Ticaret Anlaşması yürürlüğe girmiş, Eylül 2009'da ise karşılıklı olarak vize uygulamasının kaldırılmasına karar verilmiştir. Türkiye, Suriye'de özellikle kuzeydeki Halep kenti çevresindeki altyapı projelerine önemli miktarda yatırım yapmıştır. Ankara, 2008'de iki ülke arasında yürütülen Bölgelerarası İşbirliği Programı çerçevesinde 42 iş birliği projesine 6.3 milyon dolar yatırım sözü vermiştir.[337] 2011 yılında ise Asi Nehri üzerinde Türkiye ve Suriye arasında yaklaşık 40 yıldır yapılması planlanan "Dostluk Barajı"nın temeli atılmıştır.[338] Ancak Türkiye ve Suriye arasında gelişen ekonomik, diplomatik ve kültürel ilişkiler Arap ayaklanmalarının ardından bozulmaya başlamıştır.

Arap Baharı, Türkiye'nin Suriye'deki yumuşak güç faaliyetleri konusunda önemli bir değişime yol açmıştır. Gelişmeler sonucu oluşan belirsiz ortam, Türkiye'nin bölgesel karşılıklı bağımlılığı güçlendirmeyi amaçlayan politikalarını rafa kaldırmasına neden olmuştur.[339] Türkiye'nin model ülke politikasının örnek ülke olarak seçtiği Suriye'ye ayaklanmaların sıçraması bu döneme kadar kurulan yakın ilişkilerin sonunu getirmiştir. Suriye politikasını rejimin devrilmesi üzerine kuran Türkiye, bir süre sonra güvenlik eksenli dış politika anlayışına dönmüştür.[340] Tarihteki birçok soruna rağmen ikili ilişkilerde katedilen olumlu gelişmeler, yerini sert bir retoriğin kullanıldığı ilişki sürecine bırakmıştır.

---

[336] İskender Serdar, "AKP Hükümetinin Suriye Dış Politikasının 2011 Arap Baharı Sonrası Değişimi," **Sosyal Araştırmalar ve Davranış Bilimleri Dergisi**, No:1, 2015, s.13.
[337] Phillips, **a.g.e**., s.37.
[338] "Türkiye-Suriye Dostluk Barajı'nın Temeli Atıldı," (Çevrimiçi) https://www.dunyabulteni.net/genel/turkiye-suriye-dostluk-barajinin-temeli-atildi-h146299.html, 5 Mayıs 2022.
[339] M. Musa Budak, "Türkiye'nin Ortadoğu'da Kamu Diplomasisi Tecrübesi," **Ortadoğu Etütleri**, C. XI, No:1, 2019, s.163.
[340] Ekşi, **a.g.e,** s.92.

Şam yönetiminin, Ankara'nın önerdiği "demokratikleşme ve özgürlüklerin genişletilmesi" politikası yerine, baskı ve şiddeti daha fazla arttırarak ayaklanmaları bastırmaya çalışması iki ülke arasındaki ilişkileri bozmuştur. Türkiye, Suriye halkını silahlarla hedef alan rejim yönetimiyle bağlarını tamamen koparark muhaliflere destek vermeye başlamıştır. Böylece Suriye, Türkiye açısından ekonomik ve diplomatik alanlarda iyi ilişkiler geliştirilen bir ülkeden, muhaliflere destek verilen bir ülkeye dönüşmüştür.[341] Suriye'de rejim değişikliğini destekleme ve muhaliflerle iş birliği politikası, AK Parti iktidarının ilk 10 yıllık sürede oluşturmaya çalıştığı yumuşak gücünü olumsuz etkilemiştir. Ankara hükümetinin Suriye politikası aleyhinde ileri sürülen olumsuz iddialar, çıkarlarını ve imajını sarsan sonuçlar doğurmuştur.[342] Ancak hükümet, güvenlik gerekçelerini ön plana koyarak tavrından geri adım atmamış, muhaliflere destek vermeye devam etmiştir.

Türkiye, Suriye'de iç savaşın patlak vermesi sonrası burada askeri gücünü devreye sokmuştur. Türkiye'nin Suriye'ye gerçekleştirdiği askeri müdahalelerin ardından sıfır problem politikası, sorunlar yığını politikası haline gelmiştir.[343] Suriye'deki iç savaş ve Türkiye'nin politikasının maliyeti çok büyük olmuştur. Suriye'den Türkiye'ye mülteci akını başlamış ve ülkeye gelen mülteci sayısı 3 buçuk milyona ulaşmıştır. Bu durum ülke içinde hoşnutsuzluğa yol açarken aynı zamanda, İran, Irak, Rusya, AB ve ABD ile ilişkilerin gerilmesine neden olmuştur.[344] Türkiye'nin sırtlandığı sığınmacı sorunu ve Suriye halkına verdiği destek Batı ve bölge ülkeleri tarafından takdir edilmiş, ancak gerçekleştirdiği askeri operasyonlar eleştiri konusu olmuştur.

Türkiye, Suriye'den gelen tehditlerin artması ve diplomatik girişimlerinin karşılık bulmaması üzerine uluslararası hukuktan doğan meşru müdafaa hakları kapsamında Suriye'nin kuzeyine yönelik 24 Ağustos 2016 tarihinden başlayan ve 5 Mart 2020 tarihinde sona eren süreçte belirli aralıklarla dört büyük harekat gerçekleştirmiştir. Düzenlenen harekatlar kapsamında 14 binden fazla terörist etkisiz hale getirilmiş,

[341] Kemal İnat, İsmail Numan Telci, "Türkiye'nin İran, Suriye, İsrail ve Lübnan Politikası 2011," **Türk Dış Politikası Yıllığı 2011**, Ed. Burhanettin Duran, Kemal İnat, Ali Resul Usul, Ankara, SETA Yayınları, 2012, s.209.
[342] Gözen, **AK Parti Dış Politikası: Sıfır Sorun'dan Suriye Savaşı'na Kaybolan Bir İdealizm**, s.406.
[343] Jeremy Salt, "Turkey and Syria: When "Soft Power" Turned Hard," **Middle East Policy**, C. XXV, No:3, 2018, s.93.
[344] **A.e.,** s.94.

Türkiye'deki 1 milyondan fazla Suriyeli sığınmacı TSK kontrolündeki güvenli bölgelere geri dönmüştür.[345] Harekatlar sırasında Türkiye'nin dış kamuoyundan aldığı tepkiler ise stratejik iletişim çalışmalarının önemini ortaya koymuştur.

3.9 Türkiye'nin Suriye İç Savaşı'nda Stratejik İletişim ve Yumuşak Güç Uygulamaları

Türkiye'nin iç savaş sırasında Suriye'ye yönelik sert gücünü kullanması, bölge ülkeleri ve Batı'nın tepkisiyle karşılaşmıştır. Ayrıca askeri harekatlar süresince bazı medya kuruluşları yalan haberler yayınlamış, sosyal medya üzerinden dezenformasyon ve kara propaganda paylaşımları yapılmıştır.

ABD, AB ülkeleri ve Arap Birliği tarafından eleştirilen Barış Pınarı Harekatı sürecine yönelik dezenformasyon çalışmaları bunun en önemli örneklerinden biridir. Harekata ilk tepki veren uluslararası örgütlerden biri olan Arap Birliği, Türkiye'nin operasyonunu "Bir Arap ülkesi toprağının işgali ve egemenliğine saldırı" olarak nitelendirmiştir.[346] AB Konseyi de Türkiye'ye Suriye'deki tek taraflı askeri operasyonunu durdurma çağrısı yapmıştır. AB ülkeleri adına yapılan ortak açıklamada Türkiye, Suriye krizinde ve bölgede önemli bir aktör olarak nitelendirilmiş, Türkiye'nin güvenlik endişelerinin askeri operasyonla değil, uluslararası hukuka uygun olarak siyasi ve diplomatik yollarla çözülmesi gerektiği ifade edilmiştir.[347] ABD'den de benzer bir açıklama gelmiştir.

Dönemin ABD Başkanı Donald Trump Twitter hesabından yaptığı açıklamalarda, Türkiye'nin PKK/YPG terör örgütlerine yönelik askeri operasyonunu Türk-Kürt savaşı olarak göstermeye çalışmıştır.[348] Trump'ın algı operasyonuna ABD basını da

---

[345] Enes Demir, "Türkiye'nin Suriye Politikası Bağlamında TSK'nın Suriye'deki Sınır Ötesi Harekâtlarının Nedenleri ve Sonuçları," **Bölgesel Araştırmalar Dergisi**, C.V, No:2, 2021, s.571-572.
[346] "Turkish Attack in Syria Condemned as 'Invasion of an Arab State's Land'," (Çevrimiçi) https://www.arabnews.com/node/1567876/middle-east, 1 Mayıs 2022.
[347] "Declaration by the High Representative on Behalf of the EU on Recent Developments in North-East Syria," (Çevrimiçi) https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2019/10/09/declaration-by-the-high-representative-on-behalf-of-the-eu-on-recent-developments-in-north-east-syria/, 1 Mayıs 2022.
[348] "Trump Threatens to 'Totally Destroy and Obliterate' Turkey's Economy," (Çevrimiçi) https://www.nbcnews.com/politics/donald-trump/trump-threatens-totally-destroy-obliterate-turkey-s-economy-n1063366, 1 Mayıs 2022.

katılarak haberlerde askeri harekat ve Türkiye karşıtı ifadelere yer vermiştir.[349] Amerikan kanalı ABC, daha da ileri giderek silah tanıtımında kaydedilen görüntüleri harekat sırasında çekilmiş gibi yayınlayıp dezenformasyon çalışması yapmıştır.[350] Askeri harekatlar nedeniyle uluslararası alanda tepki alan Türk hükümeti, aynı zamanda yoğun dezenformasyon ve algı operasyonuyla da mücadele etmek zorunda kalmıştır.

Stratejik iletişim çalışmaları yaparak hikayesini iyi oluşturan ve bunu çeşitli mecralar üzerinden doğru bir biçimde anlatan ülkeler, kamuoyunu kendi tarafına çekmeyi başarmaktadır.[351] Barış Pınarı Harekatı'na karşı Batı'dan ve Arap ülkelerinden alınan olumsuz tepkiler, Türkiye'nin güvenlik endişeleri açısından haklı olduğu terörle mücadele operasyonunu dahi yabancı kamuoyuna güçlü bir şekilde anlatamadığını ortaya koymuştur. AK Parti hükümeti, Trump'ın yürüttüğü Twitter diplomasisi ve algı operasyonuna yönelik hamleler yapmış olsa da yumuşak güç kullanımı ve stratejik iletişim çalışmaları konusunda çok da başarılı bir performans sergileyememiştir. İç politikada harekatın amacını kamuoyuna doğru aktarabilen hükümet yetkilileri, yabancı kamuoyunu bu konuda ikna edememiştir.[352] Türkiye'nin Suriye politikasında maruz kaldığı algı yönetimi, dezenformasyon çalışmaları ve kara propaganda gibi uygulamalar, stratejik iletişim çalışmalarının yetersizliğini göstermiştir.

Öte yandan Türkiye'nin Suriye'de güvenlik endişeleri nedeniyle askeri operasyonlar gerçekleştirerek sert güç kullanması, yumuşak güç kullanımından vazgeçtiği anlamına da gelmemektedir. Yumuşak güç uygulanması hiçbir zaman sert gücün önemini ve gerekliliğini ortadan kaldırmamıştır. Yumuşak güç ve sert güç birçok durumda birlikte uygulanabilmektedir. Birinin zaman zaman diğerinin önüne

---

[349] Kevser Hülya Yurdakul, "ABD Medyasında Barış Pınarı Harekatı," **Kriter Dergi,** 3 Kasım, 2019, (Çevrimiçi) https://kriterdergi.com/medya-kritik/abd-medyasinda-baris-pinari-harekati, 1 Mayıs 2022.

[350] "ABC Apologizes for Showing Video From U.S. Gun Range in Report on Syria," (Çevrimiçi) https://www.nytimes.com/2019/10/14/business/media/turkey-syria-kentucky-gun-range.html, 1 Mayıs 2022.

[351] Özkan, **a.g.e.,** s.23.

[352] Fırat Demirkol, "Kamu Diplomasisi Bağlamında Barış Pınarı Harekâtı," **Bartın Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, C. XI, No:21, 2020, s. 83.

geçmesi ülke güvenliği ve çıkarları açısından ihtimal dışı bırakılmamalıdır.[353] Türkiye bunun örneğini Suriye krizinde göstermiştir. Suriye'de sert ve yumuşak güç unsurlarını birlikte kullanmaya çalışarak akıllı güce başvurmuştur. Türkiye'nin gerçekleştirdiği askeri operasyonlar, Ankara'nın Suriye'deki etki alanını genişletmesini ve ülkedeki rolünü derinleştirmesini kolaylaştırmıştır. Türk hükümeti, sınıra yakın bölgelerde güçlü bağlantılar ve güvenilir yerel yönetimler oluşturarak buradaki etkisini yumuşak güç araçları vasıtasıyla sağlamlaştırmaya çalışmıştır.[354] Türkiye'nin Suriyeli mültecilere ev sahipliği yapması, Suriye'de STK'lar tarafından yürütülen insani diplomasi çalışmaları, askeri operasyonların akabinde başlatılan alt yapı çalışmaları, dini yapıların ve okulların restorasyonu, eğitim, sağlık, ulaşım, gıda gibi alanlardaki yardımlar yumuşak gücünü pekiştirmiştir.

Eğitim, bir ülkenin yumuşak gücünü geliştiren önemli kültürel diplomasi unsurları arasında yer almaktadır. Türkiye de Suriye'de terör örgütlerinden temizlenen bölgelerde eğitim faaliyetlerine ağırlık vererek buradaki etkisini arttırmaya çalışmıştır. Bu kapsamda Fırat Kalkanı Harekatı ile terörden temizlenen Suriye'nin Cerablus kentinde Gaziantep Üniversitesi bünyesinde 2018'de meslek yüksek okulu açılmıştır.[355] Gaziantep Üniversitesi daha sonra 2019'da Afrin'de Eğitim Fakültesi, Azez'de İslami İlimler Fakültesi, El Bab'ta ise İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'ni kurmuştur. Üniversite bünyesinde Suriye'de açılan fakültelerde toplamda 19 lisans ve ön lisans programıyla yaklaşık bin 300 Suriyeli öğrenciye eğitim verilmektedir.[356] Milli Eğitim Bakanlığı, AFAD ile İyilik Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği öncülüğünde başlatılan "İyilik Kütüphaneleri" projesi kapsamında Cerablus, Afrin ve Azez'deki okullarda yüzlerce kütüphane açılmıştır.[357]

---

[353] Kılıçoğlu, Yılmaz**, a.g.e.,** s. 115.

[354] Sinem Cengiz, "Balancing Hard and Soft Power: Turkey's Approach to Syria," (Çevrimiçi) https://www.arabnews.com/node/1318296, 6 Mayıs 2022.

[355]"Fırat Kalkanı' Bölgesinin İlk Meslek Yüksekokulu Açıldı," (Çevrimiçi) https://www.aa.com.tr/tr/dunya/firat-kalkani-bolgesinin-ilk-meslek-yuksekokulu-acildi/1271509, 6 Mayıs 2022.

[356]"Gaziantep Üniversitesi, Ülkelerini Yeniden İnşa Edecek Suriyeli Mühendisler Yetiştirmek İstiyor," (Çevrimiçi) https://www.haberler.com/guncel/gaziantep-universitesi-ulkelerini-yeniden-insa-14386721-haberi/, 6 Mayıs 2022.

[357] "Fırat Kalkanı ve Zeytin Dalı Bölgelerindeki Okullara Türkiye'den Kütüphane Desteği," (Çevrimiçi) https://www.aa.com.tr/tr/dunya/firat-kalkani-ve-zeytin-dali-bolgelerindeki-okullara-turkiyeden-kutuphane-destegi/2192339, 6 Mayıs 2022.

Suriye'de yürüttükleri insani yardım faaliyetleri ile Türkiye'yi temsil eden sivil toplum kuruluşları iç savaştan etkilenen milyonlarca kişiye yönelik yardım programları düzenlemektedir. Türk Kızılay'ın başlattığı Suriye İnsani Yardım Operasyonu kapsamında İdlib bölgesi, Fırat Kalkanı Harekatı, Zeytin Dalı Harekatı ve Barış Pınarı Harekatı bölgelerinde eğitim, gıda, barınma, giyinme, lojistik ve sağlık alanlarında milyonlarca ihtiyaç sahibine yardım gönderilmiştir. 2 Ağustos 2012-31 Mart 2022 tarihleri arasında, 5 ilde oluşturulan 14 sınır yardım noktasından 63 bin 433 tır insani yardım malzemesi sevk edilmiştir. Böylece toplam 6 milyon 726 bin 760 kişiye yardım ulaştırılmıştır.[358] Türkiye, insani yardım çalışmalarıyla örnek ülke konumuna gelmiştir.

Uluslararası bir sivil toplum kuruluşu olan İHH İnsani Yardım Vakfı, Türkiye'nin dünya çapındaki yumuşak güç stratejisinin önemli bir parçası olarak çalışmalarını yürütmektedir. 2011 yılında Suriye sınırında çalışmalarına başlayan İHH, mülteci kampları ile şehir ve kasabalarda gıda, giyecek ve tıbbi malzeme dağıtımına yardımcı olmuştur. Yardım vakfı ayrıca Suriyeli mültecilere mini buzdolabı, vantilatör, soba, gibi ev aletleri temin etmiş, sınıra kurulan seyyar tıp merkezlerinde yaralı mültecilerin tedavi edilmesini sağlamıştır.[359] İHH tarafından Suriye'nin çeşitli bölgelerindeki sivillere, 2021 yılında 65 bin ton ağırlığında 2 bin 533 tır insani yardım malzemesi ulaştırılmıştır. Ülkede iç savaşın başladığı 2011 yılından bu yana ise toplam 24 bin yardım tırı gönderilmiştir.[360] İHH, ayrıca yardım çalışmalarını hazırlanan videolar ve basına verilen röportajlar aracılığıyla kamuoyuna duyurmuştur.

İdlib Gerginliği Azaltma Bölgesi'nde 1 Aralık 2019 sonrası rejim tarafından yapılan saldırılar sonucunda İdlib merkezi ve İdlib kuzeyine doğru, Zeytin Dalı bölgesine ve Fırat Kalkanı bölgesine yönelik yoğun bir göç hareketliliği olmuştur. Suriye iç savaşı öncesinde yaklaşık 1 buçuk milyon kişinin yaşadığı İdlib merkezinde ve kırsalında iç

[358] "Türk Kızılay, Suriye'deki İç Savaşta 6,7 Milyondan Fazla İhtiyaç Sahibine Yardım Ulaştırdı," (Çevrimiçi) https://www.aa.com.tr/tr/dunya/turk-kizilay-suriyedeki-ic-savasta-6-7-milyondan-fazla-ihtiyac-sahibine-yardim-ulastirdi/2565386, 8 Mayıs 2022.
[359] Justin Vela, "Turkey's Men in Syria," **Foreign Policy**, September 18, 2012, (Çevrimiçi) https://foreignpolicy.com/2012/09/18/turkeys-men-in-syria/, 10 Mayıs 2022.
[360] "Suriye'de 1 Milyon 150 Bin Kişiye Yardım," (Çevrimiçi) https://ihh.org.tr/haber/suriyede-1-milyon-150-bin-kisiye-yardim, 8 Mayıs 2022.

çatışmaların artmasının ardından yoğun göç alınması sonucu nüfus yaklaşık 3.8 milyon kişiye ulaşmıştır. AFAD tarafından birçok sivil toplum kuruluşu organize edilerek göç eden kişilerin barınma ihtiyaçlarını karşılamak üzere briket ev yaşam alanları projesi başlatılmıştır.[361] Briket evlerin 3 Mayıs 2022'de gerçekleştirilen teslim törenine katılan İçişleri Bakanı Süleyman Soylu, İdlib'de briket ev projesi kapsamında 57 bin 306 evin yapımının tamamlandığını, yıl sonuna kadar ise 100 bin ev yapılmasının hedeflendiğini açıklamıştır. Ayrıca proje kapsamında bölgede toplam 73 okul, 50 cami, 23 sağlık tesisi, 18 sosyal tesis, 25 çocuk parkı, 34 fırın ve 40 su kuyusu yapılmaktadır.[362] Yerlerinden edilen Suriyelilere sağlanan yaşam alanları, daha fazla göçmen akının önlenmesini de sağlamıştır.

Türk dilini ve kültünü tanıtmak amacıyla kurulan Yunus Emre Enstitüsü de Suriye'nin Azez ilçesinde çeşitli eğitim çalışmaları ve etkinlikler gerçekleştirmektedir. Azez'de 2020 yılında kültür merkezi açan Yunus Emre Enstitüsü, Azez ve çevresindeki yerleşim bölgelerinde öğretmen, polis ve sağlık personeline yönelik Türkçe kursları vermektedir. Bu kapsamda 2020 yılı içerisinde 4 aylık sürede Suriye'deki güvenli bölgede toplam 564 kişiye eğitim verilmiştir. Bu eğitimlerin yanı sıra kültür sanat faaliyetleri de gerçekleştirilmiştir. Konserler, okul ziyaretleri, ağaç dikme etkinliği gibi birçok faaliyet yapılmıştır.[363] Yunus Emre Enstitüsü, ülkelerin yabancı kamuoyuna seslenme ve kültürünü tanıtma araçlarından biri olan radyo aracılığıyla da Suriye'de Türkçe yayınlar yapmaya başlamıştır. Enstitü ve Azez Radyosu arasında yapılan protokol çerçevesinde 5 Ocak 2022 tarihinden itibaren belirli günlerde ve saatlerde dil öğretimi, haber, eğitim, kültür-sanat, drama, müzik-eğlence ve spor programları yapılmaktadır.[364] Türk kültürünün tanıtılmasına yönelik bu tür çalışmalar, Suriye'de kamuoyu oluşturulmasına katkı sağlamaktadır.

---

[361] Önder Bozkurt, "AFAD'ın Kültürel Diploması Çalışmaları", **Türkiye'nin Yumuşak Güç Enstrümanı Olarak Kültürel Diplomasi ve İletişim**, s.340-341

[362] "İçişleri Bakanı Soylu, İdlib'de Briket Evlerin Anahtar Teslim Törenine Katıldı," (Çevrimiçi), https://www.iha.com.tr/haber-icisleri-bakani-soylu-idlibde-briket-evlerin-anahtar-teslim-torenine-katildi-1056115/, 8 Mayıs 2022.

[363] "Yunus Emre Enstitüsü 2020 Faaliyet Raporu," (Çevrimiçi), https://azez.yee.org.tr/sites/default/files/yayin/faaliyet_raporu_2021_28.06_kucuk.pdf, 9 Mayıs 2022.

[364] "Azez Radyosu Türkçe Yayınlar Servisi'nde "Medeniyet Mirası" Konuşuldu, (Çevrimiçi), https://azez.yee.org.tr/tr/haber/azez-radyosu-turkce-yayinlar-servisinde-medeniyet-mirasi-konusuldu, 9 Mayıs 2022.

Suriye'de geniş çaplı insani yardım çalışmaları yürüten TİKA, 2020 yılında burada cami restorasyonları gerçekleştirmiş, tarım faaliyetlerini desteklemek amacıyla Zeytin Dalı Harekatı Bölgesi'nde üretici başına 1 dekar çilek bahçesi tesis etmiştir. Suriye'de günlük 5 bin adet tabldot yemek üretim kapasiteli mobil aşevi kurulmuş, İdlib ve Halep şehirlerinde 8 bin 500'den fazla kişinin faydalanabileceği tarım aleti ve küçükbaş hayvan desteği gerçekleştirilmiştir. Savaşta yetim kalan çocuklara yönelik eğitim, gelişim ve psikososyal destek çalışmaları için 440 öğrenci kapasiteli eğitim kampüsü inşa edilmiştir.[365] 2021 yılında ise Azez'de özel eğitime ve psikolojik desteğe ihtiyaç duyan bireyler için "Fiziksel Destek ve Rehabilitasyon Birimi" kurulmuştur. Fırat Kalkanı Harekatı Bölgesi'nde bulunan Ahtarin'de şehrin binalarından yaşanan yıkımın izlerini silmek, gençlere meslek öğrenebilecekleri bir ortam oluşturmak ve yerel meclisin bütçesine katkı sunmak amacıyla Boya Üretim Atölyesi kurulmuştur.[366] Türkiye'nin Suriye'deki yumuşak gücü 2011 yılında başlayan ayaklanmaların ardından azalmaya başlamıştır. Ancak göç akınının başlaması ve yapılan askeri operasyonlar neticesinde başlatılan insani yardım çalışmaları Türkiye'nin yumuşak gücünü olumlu bir şekilde etkilemiştir.

Türkiye'nin gerek STK'lar gerekse resmi kurumlar aracılığıyla Suriye'ye yönelik yumuşak güç uygulamaları etkili bir şekilde devam etmektedir. Hükümet temsilcileri, Suriye krizine yönelik yardım çalışmalarını tüm uluslararası platformlarda dile getirerek Türkiye'nin insani politikasına dikkat çekmektedir. Aynı zamanda tüm bu faaliyetler kurumsal olarak yürütülen stratejik iletişim çalışmalarıyla da tüm dünyaya aktarılmaya çalışılmaktadır.

[365] "Türkiye Kalkınma Yardımları Raporu 2020," (Çevrimiçi) https://www.tika.gov.tr/upload/sayfa/Pictures/Turkiye%20Kalk%C4%B1nma%20Yard%C4%B1mlar%C4%B1%202020_tr.pdf, 10 Mayıs 2022.
[366] "TİKA 2021 Yılı İdare Faaliyet Raporu," (Çevrimiçi) https://www.tika.gov.tr/upload/sayfa/FAAL%C4%B0YET%20RAPORU%202021/T%C4%B0KA%202021%20%C4%B0dare%20Faaliyet%20Raporu.pdf, 10 Mayıs 2022.

SONUÇ

İletişim kavramı ve uygulanma biçimleri, sürekli değişen ve gelişen günümüz teknolojik ortamında daha fazla interaktif bir hale dönüşmüştür. İletişimin dijitalleşmesi ile birlikte sivil toplumun siyasi süreçlere katılımı ve etkisi de artmıştır. Bu durumun farkında olan hükümetler politikalarını uygularken, kamuoyunu da bu sürece dahil ederek iletişim stratejileri oluşturmaya başlamıştır. Böylece kamu diplomasisi, yumuşak güç ve stratejik iletişim çalışmaları ivme kazanmıştır.

Güç kavramı artık yalnızca devletin elinde olmaktan çıkıp devlet dışı aktörleri de kapsamaktadır. Güç denilince ilk akla gelen askeri yani sert güçten farklı olarak kamuoyunu hedef alan yumuşak güç yöntemi ortaya çıkmıştır. Hükümetler hedeflerine ulaşmak ve imajlarını güçlendirmek için kamu diplomasisi aracılığıyla yumuşak güç unsurlarını kullanmaya başlamıştır. İstenileni elde etmek amacıyla karşı tarafı etkileyebilme yeteneği olarak tanımlanan yumuşak güç, Soğuk Savaş'ın bitmesinin ardından dış politikada en önemli kavramlardan biri haline gelmiştir. Daha çok halkla ilişkiler ve askeri alanlarda karşımıza çıkan stratejik iletişim kavramı ise son dönemlerde dış politika alanında öne çıkmaya başlamıştır. Kavram Türkiye'de 2021'de İletişim Başkanlığı tarafından oluşturulan Stratcom platformu aracılığıyla sık sık gündeme gelmiş ve bu alandaki çalışmalar hız kazanmıştır. Her türlü medya aracı vasıtasıyla oluşturulan ve ülke imajına zarar veren yalan haber, algı operasyonu, dezenformasyon çalışmalarına karşı mücadelede planlı iletişim modeli artık ülkelerin gündeminde ilk sıralarda yer almaya başlamıştır.

Yaşadığımız dönemde kamuoyuna kendini doğru anlatmak ve politikalarına meşruiyet sağlamak devletler için tamamlayıcı bir güç haline gelmiştir. Bu noktada yumuşak güç, stratejik iletişim ve kamu diplomasisi kavramları devreye girmektedir. Birbiriyle bağlantılı olan her üç yöntemde de amaç, hedef kitlenin tutumunu değiştirerek istenilen sonuçlara ulaşmaktır. Stratejik iletişim, kamu diplomasisi faaliyetleri ve yumuşak güç çalışmalarını kapsamaktadır. Çift yönlü ve hedef kitleyi anlamaya yönelik tasarlanan stratejik iletişim faaliyetleri, dış politikada yabancı kamuoyuna yönelik yapılan çalışmalardır.

AK Parti'nin ilk döneminde Türkiye'nin temel hedefi, komşularla sıfır problem politikası çerçevesinde diplomatik, ekonomik, tarihi, coğrafi ve kültürel unsurları kullanarak ülkenin yumuşak gücünü arttırmak olmuştur. Türkiye, ortak tarihi, kültürel ve dini değerlere sahip olduğu Orta Doğu ülkelerinde çıkan sorunlar karşısında üçüncü bir taraf olmuş ve arabulucu rolünü üstlenerek yumuşak gücüne katkı sağlamıştır. Türkiye'nin özellikle 1 Mart tezkeresi ve Filistin meselesindeki tutumu, Arap devletlerindeki olumsuz Türkiye algısının değişmesinde önemli rol oynamıştır. Türkiye, aynı zamanda bölgeye yönelik kültürel ve insani diplomasi faaliyetleri, resmi kalkınma yardımları, milyonlarca izleyici kitlesine ulaşan dizi ve filmleriyle çekiciliğini arttırmıştır.

Arap Baharı sonrası oluşan siyasi ortam, AK Parti hükümetini yumuşak güç odaklı politikasını değiştirmek zorunda bırakmıştır. Orta Doğu'da model ülke olmayı hedefleyen Türkiye, Suriye iç savaşının patlak vermesi ve sınırlarında terör tehdidinin ortaya çıkması üzerine güvenlik odaklı politika uygulamaya başlamıştır. Bu kapsamda Suriye'ye 4 büyük askeri harekat gerçekleştirerek sert gücünü devreye sokmuştur. Ancak yumuşak güç politikasından vazgeçmeyen Türkiye, hedeflerine ulaşabilmek için hem sert hem yumuşak güç unsurlarını kullanarak akıllı güç yöntemini uygulamıştır.

Türkiye'nin Suriye iç savaşı sırasında ülkeye yönelik insani yardım çalışmaları ve milyonlarca Suriyeli sığınmacıya ev sahipliği yapması yumuşak gücüne katkı sağlamıştır. Suriye'de eğitime sağlanan katkı ve kültürel faaliyetler ile aynı zamanda Türk kültürüne yönelik çalışmalar Türkiye'ye karşı pozitif algıyı arttırmıştır. Türkiye ayrıca uluslararası alanda krize çözüm bulma girişimleri ve diplomasi faaliyetleriyle de imajını güçlendirmiştir.

AK Parti hükümetinin Suriye'ye düzenlediği harekatlar stratejik iletişimin uygulanmasının önemini ortaya koymuştur. İnteraktif iletişimi temel alan planlı bir iletişim stratejisi dış politikada devletlerin tezlerini kamuoyuna anlatması açısından önemlidir. Çalışmada verilen örnekte Türkiye'nin Barış Pınarı Harekatı sırasında stratejik iletişim araçlarını yeterince kullanamadığı görülmektedir. Harekat konusunda ABD, AB ülkeleri ve Arap Birliği tarafından verilen sert tepkiler ve

özellikle sosyal medyada yürütülen dezenformasyon çalışmaları Türkiye'nin uluslararası kamuoyuna kendini yeterince anlatamadığını göstermiştir.

Hükümet böyle bir harekat öncesinde tüm kamu diplomasisi araçlarını devreye sokarak koordinasyon içerisinde harekatın gerekliliğini ve haklılığını kanıtlamak amacıyla yabancı kamuoyunu ikna etmek için planlı iletişim faaliyetleri gerçekleştirmelidir. Stratejik iletişim çalışmaları, eylemler/politikalar hayata geçirilmeden önce başlatılarak süreçle entegre bir şekilde yürütülmelidir. Türkiye, kendisine yönelik ithamlar karşısında hikayesini ve tezlerini yumuşak güç unsurlarını kullanarak resmi kurumlar, STK'lar, uluslararası platformlar, medya kuruluşları, web siteleri ve sosyal medya aracılığıyla kamuoyuna aktarmalıdır. Orta Doğu ülkelerine yönelik dış politikasında yumuşak güç unsurları olan ortak tarihi, kültürel ve dini değerleri dikkate alarak stratejik iletişim çalışmaları yürütmelidir. İletişim stratejileri belirlenerek dış politika uygulamaları konusunda ilgili kurumlarla koordinasyon içerisinde hem yurt içinde hem yurt dışında çeşitli medya araçları üzerinden farklı dillerde bilgilendirme yapılmalıdır.

KAYNAKÇA

Akdoğan, İsmail: "Katar Krizi: Değişen Bölgesel Güç Dengesinin İlk Pratik Yansıması," **Ortadoğu Analiz**, C. IX, No: 81, 2017, s.18-20.

Akıllı, Erman: "Türk Dış Politikası Zemininde Arap Baharı," **Ortadoğu Analiz**, C. IV No: 37, 2012, s. 39-45.

Alessandri, Emiliano
Altunışık, Meliha B.: "Unfinished Transitions: Challenges and Opportunities of the EU's and Turkey's Responses to the "Arab Spring", **Global Turkey in Europe**, Ed. Senem Aydın-Düzgit, Anne Duncker, Daniela Huber, E. Fuat Keyman, Nathalie Tocci Roma, Edizioni Nuova Cultura, 2013, s. 221-247.

Altınbaş, Deniz "Türkiye-AB Orta Doğu Üçgeni," **Akademik Orta Doğu**, C. IV, No:2, 2010, s.-23-48.

Altun, Fahrettin: "Takdim," **Türkiye'nin Yumuşak Güç Enstrümanı Olarak Kültürel Diplomasi ve İletişim**, Ed. Zakir Avşar, Mehmet Şahin, M. Mücahit Küçükyılmaz, Serkan Ökten, Mariana Popescu Veske, İstanbul, Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı Yayınları, 2022, s.9-11.

Anderson, Philip: "Summer Madness' The Crisis in Syria, August-October 1957," **British Journal of Middle Eastern Studies**, C. XXII, No:1-2, 1995, s. 21-42.

Arı, Tayyar: **Geçmişten Günümüze Orta Doğu: Siyaset, Savaş ve Diplomasi**, C.I, 5.bs., Bursa, MKM Yayıncılık, 2012.

Arı, Tayyar: **Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika**, Bursa, Alfa Akademi Basım Yayım, 2017.

Arı, Tayyar: "Türkiye'nin Orta Doğu Politikası ve ABD ile İlişkileri: Politik İkilem," **Doğu'dan Batı'ya Dış Politika: AK Partili Yıllar**, Der. Zeynep Dağı, Ankara, Orion Yayınevi, 2006, s.115-140.

Armaoğlu, Fahir: "Orta Doğu Komutanlığı'ndan Bağdat Paktına (1951-1955)," **Belleten,** C. LIX, No: 224, 1995, s.189 – 236.

Aydemir, Emrah: **Dış Politikada Yumuşak Güç ve Medya**, İstanbul, Kalkedon Yayınları, 2016.

Balcı, Ali: **Türkiye Dış Politikası: İlkeler, Aktörler ve Uygulamalar**, İstanbul, Alfa basım, 2018.

Balcı, Ali: "Türkiye'nin Irak Politikası 2012: İki Irak Hikâyesi," **Türk Dış Politikası Yıllığı 2012**, Ed. Burhanettin Duran, Kemal İnat, Ufuk Ulutaş, Ankara, SETA Yayınları, 2013, s.117-135.

Baldwin, David A: **Power and International Relations: A Conceptual Approach**, New Jersey, Princeton University Press, 2016.

Bağcı, Hüseyin "Demokrat Parti'nin Ortadoğu Politikası," **Türk Dış Politikasının Analizi**, Der. Faruk Sönmezoğlu, 3.bs., İstanbul, Der Yayınları, 2004, s.171-205.

Bishku, Michael B.: "How Has Turkey Viewed Israel?," **Israel Affairs,** C. XII, No:1 2006, s. 177-194.

Bostancı, Meltem: **Kamu Diplomasisinde Medyanın Rolü ve Önemi**, İstanbul, Anahtar Kitaplar Yayınevi, 2012.

Bostancı, Meltem: **11 Eylül'den Günümüze Ortadoğu ve Suriye: Suriyeli Sığınmacı Sorunu ve Basına Yansımalar**, İstanbul, Anahtar Kitaplar Yayınevi, 2017.

Bostancı, Meltem: "Soğuk Savaş'tan Günümüze Yumuşak Güç Kaynağı Olarak Kültür ve Kültür Diplomasisi," **Kamu Diplomasisinde Yeni Yönelimler**, Ed. Oğuz Göksu, Konya, Literatürk Academia yayınevi, 2019, s.55-88.

Bostancı, Mustafa, Karaca Erdem: "Bağdat Paktı'na Etkisi Bakımından 1958 Irak Askeri Darbesi," **Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi,** No: 27, 2018, s. 123-153.

Bölükbaşı, Suha: "Behind the Turkish-Israeli Alliance: A Turkish View," **Journal of Palestine Studies**, C. XXIX, No:1, 1999, 21-35.

Budak, M. Musa: "Türkiye'nin Ortadoğu'da Kamu Diplomasisi Tecrübesi," **Ortadoğu Etütleri**, C. XI, No:1, 2019, s.142 – 169.

Bulut, Mevlüt, Bulut, Seher: "2006 Temmuz Savaşı, 2011 Suriye Krizi ve 2019 Protestoları Perspektifinden Hizbullah'ın Lübnan'daki Rolü," **Güvenlik Bilimleri Dergisi**, C.X, No:1, 2021, s.101-120.

Brezezinski, Zbigniev: **Büyük Satranç Tahtası: Amerika'nın Küresel Üstünlüğü ve Bunun Jeostratejik Gereklilikleri,** Çev. Yelda Türedi, İstanbul, İnkılap Kitabevi, 2019.

Cerami, Carola: "Rethinking Turkey's Soft Power in the Arab World: Islam, Secularism, and Democracy," **Journal of Levantine Studies**, C. III, No. 2, 2013, s. 129-150.

Cull, Nicholas J.: "Public Diplomacy Before Gullion: The Evolution of a Phrase," **Routledge Handbook of Public Diplomacy**, Ed. Nancy Snow, Nicholas J. Cull, 2. bs., Oxford, Routledge, 2020, s.13-17.

Cull, Nicholas J.: **Public Diplomacy: Lessons From The Past,** Los Angeles, Figueroa Press, 2009.

Cull, Nicholas J.: **The Decline and Fall of the United States Information Agency: American Public Diplomacy, 1989–2001**, New York, Palgrave Macmillan, 2012.

Çavuş, Tuba: "Dış Politikada Yumuşak Güç Kavramı ve Türkiye'nin Yumuşak Güç Kullanımı," **Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,** C. II, No:2, 2012, s.23-37.

Çelikaslan, Mehmet N.: "Türk - Amerikan İlişkileri: Suriye Gerilimi," **Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi**, C. IV, No: 2, 2021, ss.375-384.

Çınarlı, İnci **Stratejik iletişim yönetimi**, İstanbul, Beta Basım Yayım, 2013.

Danış, Mehmet F.: "Türk Dış Politikasında Karar Alıcıların Orta Doğu Algısı: 1957-1958 Krizleri," **Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi,** C. V, No:2, 2018, s. 93-126.

Davutoğlu, Ahmet: **Stratejik Derinlik: Türkiye'nin Uluslararası Konumu**, İstanbul, Küre Yayınları, 2016.

Davutoğlu, Ahmet: "Turkey's Foreign Policy Vision: An Assessment of 2007," **Insight Turkey,** C. X, No:1, 2008, s. 77–96.

Dedeoğlu, Beril: **Uluslararası Güvenlik ve Strateji**, İstanbul, Yeniyüzyıl Yayınları, 2018.

Demir, Sertif, Rijnoveanu, Carmen: "The Impact of The Syria Crisis on the Global and Regional Political Dynamics," **Journal of Turkish World Studies**, C. XIII, No:1, 2013, s. 55-77.

Demirkol, Fırat: "Kamu Diplomasisi Bağlamında Barış Pınarı Harekâtı," **Bartın Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, C. XI, No:21, 2020, s. 72-87.

Demir, Enes: "Türkiye'nin Suriye Politikası Bağlamında TSK'nın Suriye'deki Sınır Ötesi Harekâtlarının Nedenleri ve Sonuçları," **Bölgesel Araştırmalar Dergisi**, C.V, No:2, 2021, s. 541 – 580.

Domazeti, Riad: **Dünya Kriz Bölgeleri 17: Suudi Arabistan**, İstanbul, İNSAMER**,** 2021.

Duran, Hasan, Karaca, Ahmet: "1950 – 1980 Döneminde Türkiye-Ortadoğu İlişkileri," **Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, C. XIV, No:1, 2013, 121-136.

Ekşi, Muharrem: **Kamu Diplomasisi ve AK Parti Dönemi Türk Dış Politikası**, 2. bs., Ankara, Siyasal Kitabevi,

2018.

Ekşi, Muharrem: "Türk Dış Politikasının Ultimo Ratiosu: Yumuşak Güçten Sert Güce Türkiye'nin Suriye Politikası," **Karadeniz Araştırmaları**, C.XV, No:60, 2018, s. 71-99.

Erzen, Meltem Ü.: **Kamu Diplomasisi,** İstanbul, Derin Yayınları, 2014.

Erdağ, Ramazan: "Normalleşmeden Gerilim ve Çatışmaya: Türkiye-Suriye İlişkileri," **AK Parti'nin 15 Yılı: Dış Politika**, Kemal İnat, Ali Aslan, Burhanettin Duran, İstanbul, SETA, 2017, s.317-335.

Farwell, James P.: **Persuasion and Power: The Art of Strategic Communication,** Washington, DC, Georgetown University Press, 2012.

Fuller, Graham E: **Türkiye ve Arap Baharı,** Çev. Mustafa Acar, Ankara, Serbest Kitaplar, 2019.

Fırat, Melek, Kürkçüoğlu, Ömer: "Orta Doğu'yla İlişkiler," **Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar 1919-1980**, Ed. Baskın Oran, C.I, 15. bs., İstanbul, İletişim Yayınları, 2009, s .194-212.

Fırat, Melek, Kürkçüoğlu, Ömer: "Arap Devletleriyle İlişkiler," **Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar 1919-1980**, Ed. Baskın Oran, C.I, 15. bs., İstanbul, İletişim Yayınları, 2009, s. 784-796.

Fırat, Melek, Kürkçüoğlu, Ömer: "Arap Devletleriyle İlişkiler," **Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar 1980-2001,** Ed. Baskın Oran, C.II, 12. bs., İstanbul, İletişim Yayınları, 2010, s.124-148.

Gönlübol, Mehmet, Ülman A. Haluk, Bilge A. Suat, Sezer, Duygu.: "İkinci Dünya Savaşından Sonra Türk Dış Politikası," **Olaylarla Türk Dış Politikası (1919-1995),** Ed. Mehmet Gönlübol, 10.bs., Ankara, Siyasal Kitabevi, 2014, s.191-486.

Gözen, Ramazan: **AK Parti Dış Politikası: Sıfır Sorun'dan Suriye Savaşı'na Kaybolan Bir İdealizm**, Ankara, Elips Kitap, 2021.

Gözen, Ramazan: "Türkiye ve Arap Baharı: Değişimi Açıklamak ve Anlamak," **Adam Akademi**, C. I, No:2,2011, s.1-25.

Gregory, Bruce: "American Public Diplomacy: Enduring Characteristics, Elusive Transformation," **The Hague Journal of Diplomacy,** C. VI, No: 3-4, 2011, s. 351-372.

Güler, Rıza: **Stratejik İletişim: Güvenlik Odaklı Algı Yönetimi Paradigmaları,** Ankara, Karakum Yayınevi, 2018.

Güler, Rıza: "The Role and Place of Strategic Communication in Countering Terrorism," **Savunma Bilimleri Dergisi**, C.XI, No:2, 2012, s.1-31.

Gündüz M. Ferhan, Bal Nazar: "Yeni Koronavirüs (Kovid-19) Pandemisiyle Mücadelede Türkiye Devletinin İzlediği Stratejik İletişim," **Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler**

Enstitüsü Dergisi, No:35, 2020, s.383-421.

Güngörmez, Oğuz: "Türkiye'nin Kamu Diplomasisi Politikasının Yükselişi," **AK Parti'nin 15 Yılı: Dış Politika**, Kemal İnat, Ali Aslan, Burhanettin Duran, İstanbul, SETA, 2017, s.509-529.

Günek, Abdulsamet: "Amerikan Kamu Diplomasisinin Üç Evresi: Propaganda, Geleneksel Kamu Diplomasisi ve Stratejik İletişim," **The Journal of Social Science,** C.II, No:3, 2018, s.54-72.

Gürpınar, Bulut: "Türk Dış Politikasında Değişimin Bir Örneği: 1967 Arap-İsrail Savaşı," **Prof. Dr. Fahir Armaoğlu'na Armağan,** Ed. Ersin Embel, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2008, s. 345–371.

Hale, William: "Turkey, the Middle East and the Gulf Crisis," **International Affairs**, C. LXVIII, No:4, 1992, s. 679-692.

Hale, William: "Turkey, the U.S., Russia, and the Syrian Civil War," **Insight Turkey**, C. XXI, No: 4, 2019, s. 25-40.

Hallahan, K., Holtzhausen: D., Van Ruler. B., Verčič, D., Sriramesh, K.: "Defining strategic communication," **International Journal Of Strategic Communication**, C. I, No:1, 2007, s. 3-35.

Halloran, Richard: "Strategic Communication," **The US Army War College Quarterly: Parameters,** C.XXXVII**,** No: 3, 2007, s.4-14.

Huntington**,** Samuel P.: **Medeniyetler Çatışması ve Dünya Düzeninin Yeniden Kurulması,** Çev. Mehmet Turhan, Cem

Soydemir, İstanbul, Okuyanus Yayınları, 2015.

İnat Kemal, Duran Burhanettin: "AKP Dış Politikası: Teori ve Uygulama," **Doğu'dan Batı'ya Dış Politika: AK Partili Yıllar**, Der. Zeynep Dağı, Ankara, Orion Yayınevi, 2006, s.15-70.

İnat, Kemal, Telci İsmail N.: "Türkiye'nin İran, Suriye, İsrail ve Lübnan Politikası 2011," **Türk Dış Politikası Yıllığı 2011**, Ed. Burhanettin Duran, Kemal İnat, Ali Resul Usul, Ankara, SETA Yayınları, 2012, s.205-266.

İpek, Volkan: "Munch'un Çığlık Tablosundan Monet'nin Nilüferler "Tablosuna: Türkiye-Mısır İlişkileri," **Ortadoğu Analiz**, C. XII, No:102, 2021, s.52-55.

Jung, Dietrich: "Turkey and the Arab World: Historical Narratives and New Political Realities," **Mediterranean Politics**, C.X, No:1, 2005, s. 1-17.

Kalın, İbrahim: "Soft Power and Public Diplomacy in Turkey," **Perceptions: Journal of International Affairs,** C.XVI, No:3, 2011, s.5-23.

Kalın, İbrahim: "Türk Dış Politikası ve Kamu Diplomasisi," **Müsiad Araştırma Raporları: Yükselen Değer Türkiye**, Ed. Ali Resul Usul, Mavi Ofset, İstanbul, 2010, s.49-65.

Kardaş, Şaban:: "Türk Dış Politikasında Eksen Kayması Mı?" **Akademik Ortadoğu**, C.V, No:2, 2011, s.19-42.

Kardaş, Şaban: "From Zero Problems to Leading The Change: Making Sense of Transformation in Turkey's Regional Policy," **TEPAV- Policy Brief Series**,

C.V, No:1, 2012, s.1-8

Kekevi, Serkan: "Yumuşak Güç Unsuru Olarak Dijital Diplomasi: T.C. Dışişleri Bakanlığı Örneği," **Yumuşak Güç ve Kamu Diplomasisi Üzerine Akademik Analizler,** Ed. Ayhan Nuri Yılmaz, Gökmen Kılıçoğlu, Ankara, Nobel Akademik Yayıncılık, 2018, s.303-331.

Keohane, Robert O., Nye, Joseph S.: "Power and Interdependence in the Information Age," **Foreign affairs,** C. LXXVII, No:5, 1998, s. 81-94.

Kılıçoğlu, Gökmen, Yılmaz, Ayhan N.: "Ortadoğu'da Türkiye Etkisi; Yumuşak Güç ve Kamu Diplomasisi Açısından Bölgedeki Siyasî Projeksiyonlar," **Yeni Türkiye**, C. VI, 2016, No.87, 2016, s.87-118.

Kökçam, Selami: "AK Parti Dönemi Türkiye-Suriye İlişkileri," **Kesit Akademi Dergisi**, No:15, 2018, s.291-309.

Köse, Talha: "Türkiye'nin Kuzey Afrika ve Ortadoğu Bölgesindeki Gücü: Zorlayıcı Olmayan Gücün İmkân ve Sınırları," **Uluslararası İlişkiler Dergisi**, C. XI, No:41, 2014, s. 29-61.

Kibaroğlu, Mustafa: "Arap Baharı ve Türkiye," **Adam Akademi**, C.I, No:2, 2011, s.26-36.

Kissinger, Henry: **Diplomasi**, Çev. İbrahim H. Kurt, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2000.

Kurt, Gözde: "Orta Doğu'da Türk Dizileri, Yumuşak Güç ve Kültürel Emperyalizm," **Kamu Diplomasisinde Yeni Yönelimler**, Ed. Oğuz Göksu, Konya,

Literatürk Academia yayınevi, 2019, s.225-246.

Kroenig, Matthew, McAdam, Melissa, Weber, Steven: "Taking Soft Power Seriously," **Comparative Strategy,** C. XXIX, No:5, 2010, s.412-431.

Larrabee, F. Stephen: "Turkey Rediscovers the Middle East," **Foreign Affairs**, C. LXXXVI, No:4, 2007, s. 103-114.

Machiavelli, Niccolo: **Hükümdar,** Çev. Yusuf Adil Egeli, Ankara, Yıldız Matbaası, 1955.

Mansfield, Peter: **The Ottoman Empire and its Successors**, Londra, The Macmillan Press, 1973.

Melissen, Jan: "The New Public Diplomacy: Between Theory and Practice", **The New Public Diplomacy**. Ed. Jan Melissen, Londra, Palgrave Macmillan, 2005. s.3-27.

Morgenthau, Hans J.: **Uluslararası Politika: Güç ve Barış Mücadelesi**, Çev. Baskın Oran, Ünsal Oskay, Ankara, Türk Siyasi İlimler Derneği Yayınları, 1970.

Mütercimler, Erol: **Geleceği Yönetmek ve Kazanmak İçin Stratejik Düşünme**, İstanbul, Alfa Yayınları, 2019.

Nakamura, Kennon H. Weed, Matthew C.: **U.S. Public Diplomacy: Background and Current Issues**, Washington, DC, Congressional Research Service, 2009.

Naren Chitty, "Australian Public Diplomacy", **Routledge Handbook of Public Diplomacy**, Ed. Nancy Snow, Philip M. Taylor, New York, Routledge, 2009, s.314-322.

Nye, Joseph S.: **Yumuşak Güç: Dünya Siyasetinde Başarının Araçları**, Çev. Rayhan İnan Aydın, Ankara, BB101 Yayınları, 2017.

Nye, Joseph S.: **The Future of Power**, New York, Public Affairs, 2011.

Nye, Joseph S.: "Soft Power and American Foreign Policy," **Political Science Quarterly**, C.LXIII, No: 2, 2004, s.255-270.

Nye, Joseph S.: "Soft Power," **Foreign Policy,** No: 80, 1990, s. 153-171.

Nye, Joseph S.: "Power and Foreign Policy," **Journal of Political Power**, C.IV, No:1, 2011, s. 9-24.

Nye, Joseph S.: "Public Diplomacy and Soft Power," **The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science,** C. DCXVI, No: 1, 2008, s.94–109.

Nye, Joseph S.: "Get Smart: Combining Hard and Soft Power," **Foreign affairs,** C. LXXXVIII, No: 4, 2009, s.160-163.

Nye, Joseph S., Welch David A.: **Küresel Çatışmayı ve İşbirliğini Anlamak**, Çev. Renan Akman, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2018.

Oğuzlu, Tarık: "Komşularla Sıfır Sorun Politikası: Kavramsal bir Analiz," **Ortadoğu Analiz**, C. IV, No:42, 2012, s.8-17.

Oran, Baskın: "Dönemin Bilançosu," **Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler,**

Yorumlar 1980-2001, Ed. Baskın Oran, C.II, 12. bs., İstanbul, İletişim Yayınları, 2010, s.9-33.

Orhan, Oytun: "Fırat Kalkanı: Hedefler, Fırsatlar ve Riskler," **Ortadoğu Analiz**, C.VIII, No: 77, 2016, s.12-13.

Orhan, Oytun: "10. Yılında Suriye Krizi," **Ortadoğu Analiz**, C. XII, No:100, 2021, s. 62-67.

Ölçekçi, Haluk: "Büyük Taarruz'un İletişim Stratejisi," **Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, C. XXIV, No: Özel Sayı, 2022, 1-19.

Öniş, Ziya: "Turkey and the Arab Spring: Between Ethics and Self-Interest," **Insight Turkey,** C. XIV, No:3, 2012, s. 45-63.

Özkan, Abdullah: **21. Yüzyılın Stratejik Vizyonu Kamu Diplomasisi ve Türkiye'nin Kamu Diplomasisi İmkânları,** y.y., Rapor no:70, Tasam Yayınları, 2015.

Öztürk, Ahmet "Bahreyn 2013," **Ortadoğu Yıllığı 2013**, Ed. Kemal İnat, Muhittin Ataman, İstanbul, Açılım Kitap, 2014, s. 353-370.

Perthes, Volker: "Turkey's Role in the Middle East: An Outsider's Perspective," **Insight Turkey**, C. XII, No:4, 2010, s.1-8.

Qualter, Terence H.: "Propaganda Teorisi ve Propagandanın Gelişimi," Çev. Ünsal Oskay, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi,** C.XXXV, No:1, 1980, s.255-307.

Roberts, Walter R.: "What Is Public Diplomacy? Past Practices, Present Conduct, Possible Future," **Mediterranean**

Quarterly, C.XVIII, No:4, 2007, s.36-52.

Robins, Philip: **Turkey and the Middle East**, Londra, The Royal Institute of International Affairs, 1991.

Salık, Nuri: "Beşar Esad Dönemi Suriye Dış Politikasında Pragmatizm ve Türkiye-Suriye İlişkilerinin Geleceği," **Ortadoğu Analiz**, C.III, No:35, 2011, s. 20-32.

Salt, Jeremy: "Turkey and Syria: When "Soft Power" Turned Hard," **Middle East Policy**, C. XXV, No:3, 2018, s.80-96.

Sancak, Kadir: **Uluslararası İlişkilerde Güç Kavramı ve Yumuşak Güç**, Ankara, Nobel Akademik Yayıncılık, 2016.

Sander, Oral: **Türkiye'nin Dış Politikası,** Der. Melek Fırat, 5. bs., Ankara, İmge Kitabevi, 2020.

Sanjian, Ara G. K.: "**Turkey and Her Arab Neighbours 1954-1958**," Yayımlanmamış Doktora Tezi, School of Oriental and African Studies University of London, Londra, 1996.

Sarıaslan Fatma K., **Orta Doğu ve Türkiye: Tarih, Krizler ve Dış Politika**, Ankara, Nobel Akademik Yayıncılık, 2019.

Sarıaslan, Fatma: "Filistin Sorunu ve Türkiye: Bir Denge Siyaseti," **Filistin Araştırmaları Dergisi**, No:6, 2019, s.1-32.

Sarıaslan, Fatma: "Türkiye-Mısır İlişkilerinde Ekonomik Dinamiklerin Etkisi," **Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,** No:54, 2019,

s.526-559.

Serdar, İskender: "AKP Hükümetinin Suriye Dış Politikasının 2011 Arap Baharı Sonrası Değişimi," **Sosyal Araştırmalar ve Davranış Bilimleri Dergisi**, No:1, 2015, s.12-25.

Sırım, Veli: "Türkiye-Ortadoğu Ülkeleri Arasındaki İlişkilerde Filistin Meselesinin Yeri," **Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, C.VII, No:1, 2019, 355–374.

Sırım, Veli: "Türkiye'nin Ortadoğu Ülkeleriyle Ekonomik İlişkilerinin Gelişmesinde Kıbrıs Meselesinin Rolü," **FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi,** No:12, 2018, s. 75–107.

Sinkaya, Bayram: "Geçmişten günümüze Türkiye'nin Ortadoğu Politikası ve Batı Etkisi," **Adam Akademi Sosyal Bilimler Dergisi,** C. I, No:1, 2011, s.79-100.

Signitzer, Benno H. Coombs Timothy : "Public Relations and Public Diplomacy: Conceptual Covergences", **Public Relations Review,** C. XVIII, No:2, 1992, s.137-147.

Soysal, İsmail: "1955 Bağdat Paktı," **Belleten**, C.LV, No: 212, 1991, s.179-238.

Sönmezoğlu, Faruk: **Son Onyıllarda Türk Dış Politikası 1991-2015**, İstanbul, Der Yayınları, 2016.

Svistunova, Irina: "Irak Faktörünün Türkiye'nin Orta Doğu Politikasına Etkisi (1990-2008)," **Ortadoğu Analiz**, C.II, No:14, 2010, s.74-84.

Şahin, Mehmet: "Türkiye'nin Orta Doğu Politikası: Süreklilik ve Değişim," **Akademik Orta Doğu**, C. IV, No: 2, 2010, s.9-21.

Tatham, Steve A.: **Strategic Communication: A Primer**, y.y. Defence Academy of United Kingdom, 2008.

Telci, İsmail N.: "Arap İsyanları Sürecinde Türkiye-Mısır İlişkilerinin Dönüşümü," **AK Parti'nin 15 Yılı Dış Politika**, Kemal İnat, Ali Aslan, Burhanettin Duran, İstanbul, SETA, 2017, s.297-315.

Tezkan, Yılmaz: **Siyaset, Strateji ve Milli Güvenlik**, İstanbul, Ülke Kitapları, 2000.

Tuch, Hans N.: **Communicating With the World: U.S. Public Diplomacy Overseas**, New York, St. Martin's Press, 1990.

Turgut, Kadir B.: "1957 Suriye Krizi: Bürokratik Karar Modeli Üzerinden Türk Dış Politikasının Analizi," **Business Economics and Management Research Journal**, C. III, No:1, 2020, s. 1-10

Tür, Özlem: "Türkiye ve Orta Doğu: Gerilimden İşbirliğine," **Doğu'dan Batı'ya Dış Politika: AK Partili Yıllar**, Der. Zeynep Dağı, Ankara, Orion Yayınevi, 2006, s.141-166.

Tzu, Sun: **Savaş Sanatı,** Çev. Pulat Otkan, Giray Fidan, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2020.

Uğurlu, Saadet: **Yeni Medya'da Stratejik İletişim Yönetimi: İletişim 3.0'da Yeni Medya Kullanım Kılavuzu,**

İstanbul, Beta Yayınları, 2017.

Ulutaş, Ufuk, Duran, Burhanettin: "Türkiye'nin DEAŞ'la Mücadelesinin Kritik Dönemeci: Fırat Kalkanı Harekâtı," **Türk Dış Politikası Yıllığı 2016**, Ed. Burhanettin Duran, Kemal İnat, Mustafa Caner, İstanbul, SETA Yayınları, 2017, s.11-30.

Van Dijk, J.: **Ağ Toplumu**, Çev. Özlem Sakin, 2. bs. İstanbul, Kafka Kitap, 2018.

Welch, David: "Pandora'nın Kutusunu Açmak: Propaganda, Güç ve İkna," **Propaganda Güç ve İkna**, Der. David Welch, Çev. Selim Sezer, İstanbul, İnkılâp Kitabevi, 2019, s.15-38.

Yatağan, Arda G.: "Sert Güç Unsurlarının Yumuşak Güç Aracı Olarak Etkileri," **Kara Harp Okulu Bilim Dergisi,** C. XXVIII, No:2, 2018, s.69-94.

Yeşilyurt, Nuri: "Orta Doğuyla İlişkiler," **Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar 2001-2012,** Ed. Baskın Oran, C.III, 4. bs., İstanbul, İletişim Yayınları, 2020, s.401-460

Yıldırım, Elif: "İnsani Diplomasi Faaliyetlerinin Türkiye'nin Yumuşak Gücüne Etkisi," **OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi**, C. XIII, No:19, 2019, s. 2562 – 2591.

Yıldırım, Leyla: "Dış Politikada Yumuşak Güç ve Seçili Örnek Hindistan," **Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,** C.II, No:3, 2013, s.189-204.

Yıldırım, Gonca: **Uluslararası Halkla İlişkiler Perspektifinden Kamu Diplomasisi**, İstanbul, Beta Basım Yayım, 2015.

Yılmaz, Sait: "Yumuşak Güç ve Evrimi," **Turan Stratejik Araştırmalar Merkezi Dergisi**, C. III, No:12, 2011, s.31-36.

Zaharna, R. S.: **Battles to Bridges: US Strategic Communication and Public Diplomacy After 9/11**. New York, Palgrave Macmillan, 2010.

İNTERNET KAYNAKLARI

Altunışık, Meliha B.: "Challenges to Turkey's "Soft Power" in the Middle East", **TESEV**, (Çevrimiçi) https://www.tesev.org.tr/wp-content/uploads/report_Challenges_To_Turkeys_Soft_Power_In_The_Middle_East.pdf, 2 Mayıs 2022.

Anadolu Ajansı: "Türk Kızılay, Suriye'deki İç Savaşta 6,7 Milyondan Fazla İhtiyaç Sahibine Yardım Ulaştırdı," (Çevrimiçi) https://www.aa.com.tr/tr/dunya/turk-kizilay-suriyedeki-ic-savasta-6-7-milyondan-fazla-ihtiyac-sahibine-yardim-ulastirdi/2565386, 8 Mayıs 2022.

Anadolu Ajansı: "Suudilerin 'Organize Cinayeti'nin Üzerinden Bir Ay Geçti," (Çevrimiçi) https://www.aa.com.tr/tr/dunya/suudilerin-organize-cinayetinin-uzerinden-bir-ay-gecti/1301079, 10 Nisan 2022.

Anadolu Ajansı: "Suriye'de 2020'ye Bahar Kalkanı Harekatı Damgasını Vurdu," (Çevrimiçi), https://www.aa.com.tr/tr/bahar-kalkani-harekati/suriyede-2020ye-bahar-kalkani-harekati-damgasini-vurdu/2092130, 2 Nisan 2022.

Anadolu Ajansı: "Fırat Kalkanı' Bölgesinin İlk Meslek Yüksekokulu Açıldı," (Çevrimiçi) https://www.aa.com.tr/tr/dunya/firat-kalkani-bolgesinin-ilk-meslek-yuksekokulu-acildi/1271509, 6 Mayıs 2022.

Anadolu Ajansı: "Fırat Kalkanı ve Zeytin Dalı Bölgelerindeki Okullara Türkiye'den Kütüphane Desteği," (Çevrimiçi) https://www.aa.com.tr/tr/dunya/firat-kalkani-ve-zeytin-dali-bolgelerindeki-okullara-turkiyeden-kutuphane-destegi/2192339 6 Mayıs 2022.

Anadolu Ajansı: "Akçakale'ye Top Mermisi Düştü," (Çevrimiçi) https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/akcakaleye-top-mermisi-dustu/330322#, 3 Ağustos 2022.

Al Jazeera: "Egypt and Turkey Hold 'Frank' Official Talks, First Since 2013," (Çevrimiçi) https://www.aljazeera.com/news/2021/5/6/egypt-and-turkey-hold-frank-official-talks-first-since-2013, 4 Nisan 2022.

Arab News: "Erdogan's Visit to the Kingdom is Expected to Usher in a New Era of Cooperation Between The Two Countries," (Çevrimiçi) https://www.arabnews.com/node/2073666/middle-east, 10 Nisan 2022.

Arab News: "Turkish Attack in Syria Condemned as 'Invasion of an Arab State's Land," (Çevrimiçi) https://www.arabnews.com/node/1567876/middle-east, 1 Mayıs 2022.

BBC: "NATO, Türkiye-Suriye Sınırına Patriot Kararını Onayladı," (Çevrimiçi) https://www.bbc.com/turkce/haberler/2012/12/121204_nato_patriot_update2, 3 Ağustos 2022.

BBC: "NATO Türkiye'ye Destek İfade Etti," (Çevrimiçi) https://www.bbc.com/turkce/haberler/2012/06/120626_erdogan_syria_update, 3 Ağustos 2022.

BBC: "Sisi'yle Tokalaşan Erdoğan'dan Mısır Açıklaması," (Çevrimiçi) https://www.bbc.com/turkce/articles/cql5kq25k47o, 2 Aralık 2022.

BBC: "Qatar crisis: Saudi Arabia and Allies Restore Diplomatic Ties with Emirate," (Çevrimiçi) https://www.bbc.com/news/world-middle-east-55538792, 3 Nisan 2022.

BBC: "Why Has the Syrian War Lasted 11 Years?" (Çevrimiçi) https://www.bbc.com/news/world-middle-east-35806229, 21 Ağustos 2022.

Cengiz, Sinem: "Balancing Hard and Soft Power: Turkey's Approach to Syria," (Çevrimiçi) https://www.arabnews.com/node/1318296, 6 Mayıs 2022.

CNN: "Qatar Rift: Saudi, UAE, Bahrain, Egypt Cut Diplomatic Ties," (Çevrimiçi) https://edition.cnn.com/2017/06/05/middleeast/saudi-bahrain-egypt-uae-qatar-terror/index.html, 3 Nisan 2022.

Davutoğlu, Ahmet: "Türkiye Merkez Ülke Olmalı," (Çevrimiçi) http://www.radikal.com.tr/yorum/turkiye-merkez-ulke-olmali-702116/, 8 Ekim 2021.

Davutoğlu, Ahmet: "Turkey's Zero-Problems Foreign Policy," **Foreign Policy,** (Çevrimiçi) https://foreignpolicy.com/2010/05/20/turkeys-zero-problems-foreign-policy/, 16 Aralık 2022.

Dünya Bülteni: "Türkiye-Suriye Dostluk Barajı'nın Temeli Atıldı," (Çevrimiçi) https://www.dunyabulteni.net/genel/turkiye-suriye-dostluk-barajinin-temeli-atildi-h146299.html, 5 Mayıs 2022.

Euronews: "Astana Süreci: Türkiye-İran-Rusya Ortak Bildirisinde Neler Var?," (Çevrimiçi) https://tr.euronews.com/2022/07/20/astana-sureci-turkiye-iran-rusya-ortak-bildirisinde-neler-var, 21 Ağustos 2022.

Euronews: "Türkiye ve BAE arasında Yeni Dönem Sinyali: Erdoğan'ın Ziyaretinde 13 Anlaşma İmzalandı," (Çevrimiçi), https://tr.euronews.com/2022/02/14/turkiye-ve-bae-aras-nda-yeni-donem-sinyali-erdogan-n-ziyaretinde-13-anlasma-imzaland, 4 Nisan 2022.

Gulf News: "Erdogan's UAE Visit to Cement Strategic Ties," (Çevrimiçi) https://gulfnews.com/opinion/editorials/erdogans-uae-visit-to-cement-strategic-ties-1.85704045, 4 Nisan 2022.

Gregory, Bruce : "Public Diplomacy and Strategic Communication: Cultures, Firewalls, and Imported Norms," August 31, 2005, (Çevrimiçi) https://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=

10.1.1.112.7338&rep=rep1&type=pdf, 13 Ocak 2021.

Haberler.com: "Gaziantep Üniversitesi, Ülkelerini Yeniden İnşa Edecek Suriyeli Mühendisler Yetiştirmek İstiyor," (Çevrimiçi) https://www.haberler.com/guncel/gaziantep-universitesi-ulkelerini-yeniden-insa-14386721-haberi/, 6 Mayıs 2022.

Hürriyet Gazetesi: "Davutoğlu: "Türkiye Düzen Kurucu Bir Ülke", (Çevrimiçi) https://www.hurriyet.com.tr/gundem/davutoglu-turkiye-duzen-kurucu-bir-ulke-11929480 9 Mayıs 2022.

İhlas Haber Ajansı: "İçişleri Bakanı Soylu, İdlib'de Briket Evlerin Anahtar Teslim Törenine Katıldı," (Çevrimiçi) https://www.iha.com.tr/haber-icisleri-bakani-soylu-idlibde-briket-evlerin-anahtar-teslim-torenine-katildi-1056115/, 8 Mayıs 2022.

İHH: "Suriye'de 1 Milyon 150 Bin Kişiye Yardım," (Çevrimiçi) https://ihh.org.tr/haber/suriyede-1-milyon-150-bin-kisiye-yardim, 8 Mayıs 2022.

İletişim Başkanlığı: "Hakkımızda," (Çevrimiçi) https://www.iletisim.gov.tr/turkce/kurum-hakkinda, 26 Mayıs 2022.

İletişim Başkanlığı: "Vizyon ve Misyon," (Çevrimiçi) https://www.iletisim.gov.tr/turkce/vizyon-misyon, 16 Temmuz 2020.

İletişim Başkanlığı: "Strateji Geliştirme Dairesi Başkanlığı Kamu İç Kontrol Standartları Uyum Eylem Planı," (Çevrimiçi) https://www.iletisim.gov.tr/images/uploads/dosyalar/I%CC%87c%CC%A7KontrolStandartlar%C4%B1UyumEylemPlan%C4%B1.pdf, 28 Mayıs 2022.

İletişim Başkanlığı: "Stratejik İletişim Çalışmaları," (Çevrimiçi) https://www.iletisim.gov.tr/turkce/stratejik-iletisim-calismalari, 28 Mayıs 2022.

Köse, Talha: "15 Temmuz Darbe Girişiminin Türk Dış Politikası ve Güvenlik Yaklaşımlarına Etkileri," **SETA**, (Çevrimiçi) https://www.setav.org/15-temmuz-darbe-girisiminin-turk-dis-politikasi-ve-guvenlik-yaklasimlarina-etkileri/, 19 Aralık 2022.

Kurt, Veysel: "AK Parti Döneminde Dış Politika," **SETA**, 17 Ağustos, 2019, (Çevrimiçi) https://www.setav.org/ak-parti-doneminde-dis-politika/, 16 Aralık 2022.

NATO: "NATO Strategic Communications Policy," (Çevrimiçi) https://info.publicintelligence.net/NATO-STRATCOM-Policy.pdf, 15 Kasım 2022.

NATO: "Strasbourg/Kehl Summit Declaration," (Çevrimiçi) https://www.nato.int/cps/en/natolive/news_52837.htm, 15 Kasım 2022.

NBC News: "Trump Threatens to 'Totally Destroy and Obliterate' Turkey's Economy," (Çevrimiçi) https://www.nbcnews.com/politics/donald-

trump/trump-threatens-totally-destroy-obliterate-turkey-s-economy-n1063366, 1 Mayıs 2022.

Nye, Joseph S.: "Think Again: Soft Power," **Foreign Policy**, February 23, 2006, (Çevrimiçi) https://foreignpolicy.com/2006/02/23/think-again-soft-power/, 5 Kasım 2022.

Nye, Joseph S.: "Soft Power and Higher Education," (Çevrimiçi) https://library.educause.edu/-/media/files/library/2005/1/ffp0502s-pdf.pdf, 10 Kasım 2022.

OIC: "Organisation of Islamic Cooperation, History," (Çevrimiçi) https://www.oic-oci.org/page/?p_id=52&p_ref=26&lan=en, 20 Aralık 2022.

Özkır, Yusuf, Yazar, Faruk: "Devlet Yönetiminde Stratejik İletişimin Önemi," **SETA**, (Çevrimiçi) https://www.setav.org/devlet-yonetiminde-stratejik-iletisimin-onemi/, 11 Aralık 2022.

Phillips, Christopher: "Turkey's Global Strategy: Turkey and Syria, 2011," May 2012, (Çevrimiçi) http://eprints.lse.ac.uk/43498/1/Turkey%27s%20Global%20Strategy_Turkey%20and%20Syria%28lsero%29.pdf, 5 Mayıs 2022.

Stanicek, Branislav: "Turkey's Military Operation in Syria and its İmpact on Relations with the EU", (Çevrimiçi) https://www.europarl.europa.eu/EPRS/EPRS-Briefing-642284-Turkeys-military-operation-Syria-

FINAL.pdf, 1 Nisan 2022

StratCom: "NATO Strategic Communications Centre of Excellence," (Çevrimiçi) https://stratcomcoe.org/about_us/about-nato-stratcom-coe/5, 15 Kasım 2022.

Stratcom: "Hakkında," (Çevrimiçi), https://tr.stratcomsummit.com/hakkinda 23 Mayıs 2022.

T.C. Cumhurbaşkanlığı: "Suriye Arap Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Beşar Esad'ın Ziyareti," (Çevrimiçi) https://www.tccb.gov.tr/basin-aciklamalari-ahmet-necdet-sezer/1720/6089/suriye-arap-cumhuriyeti-cumhurbaskani-besar-esadin-ulkemizi-ziyaretleri, 16 Aralık 2022.

T.C. Cumhurbaşkanlığı: "Suudi Arabistan Kralı Selman bin Abdülaziz el-Suud ile Telefon Görüşmesi," (Çevrimiçi) https://www.tccb.gov.tr/basin-aciklamalari/365/122894/suudi-arabistan-krali-selman-bin-abdulaziz-el-suud-ile-telefon-gorusmesi, 10 Nisan 2022.

T.C. Dışişleri Bakanlığı: "Körfez Arap Ülkeleri İşbirliği Konseyi (KİK)," (Çevrimiçi) https://www.mfa.gov.tr/korfez-arap-ulkeleri-isbirligi-konseyi.tr.mfa, 7 Mayıs 2022.

T.C. Dışişleri Bakanlığı: "Türkiye'nin Girişimci ve İnsani Dış Politikası," (Çevrimiçi) https://www.mfa.gov.tr/genel-gorunum.tr.mfa, 5 Ağustos 2022.

T.C. Dışişleri Bakanlığı: "Türkiye-Mısır İstikşafi İstişareleri İkinci Tur Görüşmeleri," (Çevrimiçi), https://www.mfa.gov.tr/no_-300_-turkiye-misir-istiksafi-istisareleri-ikinci-tur-gorusmeleri-hakkinda-ortak-aciklama.tr.mfa, 8 Nisan 2022.

T.C. İçişleri Bakanlığı: "Yıllara Göre Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler," (Çevrimiçi) https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638, 21 Ağustos 2022.

T.C. Kalkınma Bakanlığı: "On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023)," (Çevrimiçi) https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2020/04/TeknikIsbirligi_ve_KalkinmaYard%C4%B1mlariCalismaGrubuRaporu.pdf 12 Mayıs 2022.

T.C. Millî Savunma Bakanlığı: "Zeytin Dalı Harekatı," (Çevrimiçi) https://www.msb.gov.tr/tr-TR/ZeytinDaliHarekati, 01 Nisan 2022.

TESEV: "Ortadoğu'da Türkiye Algısı 2010," (Çevrimiçi) https://www.tesev.org.tr/wp-content/uploads/rapor_Ortadoguda_Turkiye_Algisi_2010.pdf 24 Mayıs 2022.

The Guardian: "Turkish Soap Opera Noor brings Tourist Boom to Istanbul," (Çevrimiçi) https://www.theguardian.com/world/2010/aug/13/soap-opera-noor-tourist-boom-turkey, 13 Mayıs 2022.

The New York Times: "ABC Apologizes for Showing Video From U.S. Gun Range in Report on Syria," (Çevrimiçi) https://www.nytimes.com/2019/10/14/business/medi

a/turkey-syria-kentucky-gun-range.html, Mayıs 2022.

TİKA: "OECD Türkiye Yardım Rakamları," **TİKA Dünyası Dergisi**, 2013, (Çevrimiçi) https://www.tika.gov.tr/upload/2016/INGILIZCE%20SITE%20ESERLER/T%C4%B0KA's%20World/T%C4%B0KA's%20World%20Issue%203%20-%202013.pdf, 12 Mayıs 2022.

TİKA: "TİKA 2021 Yılı İdare Faaliyet Raporu," (Çevrimiçi) https://www.tika.gov.tr/upload/sayfa/FAAL%C4%B0YET%20RAPORU%202021/T%C4%B0KA%202021%20%C4%B0dare%20Faaliyet%20Raporu.pdf, 10 Mayıs 2022

TİKA: "Türkiye Kalkınma Yardımları Raporu 2020," (Çevrimiçi) https://www.tika.gov.tr/upload/sayfa/Pictures/Turkiye%20Kalk%C4%B1nma%20Yard%C4%B1mlar%C4%B1%202020_tr.pdf, 10 Mayıs 2022

TİKA: Türkiye Kalkınma Yardımları Raporu 2018," (Çevrimiçi) https://www.tika.gov.tr/upload/2020/02/kyk%202018/TurkiyeKalkinma2018Web.pdf 12 Mayıs 2022, 12 Mayıs 2022.

TRT Haber: "Cumhurbaşkanı Erdoğan: Ziyaretimiz İlişkilerimizde Yeni Dönemin Müjdecisi," (Çevrimiçi) https://www.trthaber.com/haber/gundem/cumhurbaskani-erdogan-ziyaretimiz-iliskilerimizde-yeni-

donemin-mujdecisi-677068.html, 10 Nisan 2022.

U.S. Department of Defense: "Department of Defense Dictionary of Military and Associated Terms," (Çevrimiçi) https://www.cia.gov/library/abbottabad-compound/B9/B9875E9C2553D81D1D6E0523563F8D72_DoD_Dictionary_of_Military_Terms.pdf 12 Kasım 2022.

U.S. Department of Defense "Strategic Communication Joint Integrating Concept," (Çevrimiçi) https://www.jcs.mil/Portals/36/Documents/Doctrine/concepts/jic_strategiccommunications.pdf?ver=2017-12-28-162005-353, 12 Kasım 2022.

Vela, Justin: "Turkey's Men in Syria," **Foreign Policy**, September 18, 2012, (Çevrimiçi) https://foreignpolicy.com/2012/09/18/turkeys-men-in-syria/ 10 Mayıs 2022.

Yeni Şafak Gazetesi "Lübnan'a Gitmezsek İhanet Etmiş Oluruz," (Çevrimiçi) https://www.yenisafak.com/gundem/lubnana-gitmezsek-ihanet-etmis-oluruz-3565, 01 Ocak 2022.

Yıldız, Ayşe: "Çin'in Yumuşak Güç Unsurları", **İNSAMER**, 10 Mart 2021, (Çevrimiçi) https://www.insamer.com/tr/uploads/pdf/etkinlik-cin-in-yumusak-guc-unsurlari.pdf 11 Aralık 2022.

Yunus Emre Enstitüsü: "Azez Radyosu Türkçe Yayınlar Servisi'nde "Medeniyet Mirası" Konuşuldu," (Çevrimiçi) https://azez.yee.org.tr/tr/haber/azez-radyosu-turkce-yayinlar-servisinde-medeniyet-mirasi-konusuldu, 9 Mayıs 2022.

Yunus Emre Enstitüsü: "Yunus Emre Enstitüsü 2020 Faaliyet Raporu," (Çevrimiçi), https://azez.yee.org.tr/sites/default/files/yayin/faaliyet_raporu_2021_28.06_kucuk.pdf, 8 Mayıs 2022.

Yurdakul, Kevser H.: "ABD Medyasında Barış Pınarı Harekatı," **Kriter Dergi**, 3 Kasım, 2019, (Çevrimiçi) https://kriterdergi.com/medya-kritik/abd-medyasinda-baris-pinari-harekati, 1 Mayıs 2022.